१०/८९१८

गीताजी

गीता
गीत

पी. नागी

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ अस्य श्रीभग
वद्गीतामालामन्त्रस्य श्रीभगवान्वेद
व्यासऋषिरनुष्टुप्छन्दः श्रीकृष्णः
परमात्मा देवता अशोच्यानन्वशो
चस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे इति बीजं

सर्वधर्मान्परित्यज्यमामेकंशरणंव्रजे
तिशक्तिः अहंत्वांसर्वपापेभ्योमो
क्षयिष्यामिमाशुचेतिकीलकम् नै
नंछिन्दंतिशस्त्राणि [illegible] नैनंद
हतिपावकः इत्यंगुष्ठाभ्यांनमः न

3

चैनंक्लेदयंत्यापोनशोषयतिमारुतः इ
तितर्जनीभ्यांनमः अच्छेद्योयमदाह्योय
मक्लेद्योशोष्यएवच इतिमध्यमाभ्यांन
१ मः नित्यःसर्वगतःस्थाणुरचलोयंस
गी नातनः इत्यनामिकाभ्यांनमः पश्यमे
२

पार्थरूपाणि शतशोथ सहस्रशः इतिक
निष्ठिकाभ्यां नमः नानाविधानि दिव्या
नि नानावर्णाकृतीनि च इति करतलपृष्ठा
भ्यां नमः इति करन्यासः अथ षडङ्गन्या
सः नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि इति हृदयाय
।

नमः नचैनं क्लेदयन्त्यापः इति शिरसे स्वा
हा अच्छेद्योयमदाह्योयं इति शिखायै व
षट् नित्यः सर्वगतः स्थाणुः इति कवचा
य हुम् पश्य मे पार्थ रूपाणि इति नेत्राभ्यां
वौषट् नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णा ।

क्षतीनिच इत्यस्त्रायफट् इतिषडंगन्या
सः सर्वपापनिवारणार्थे श्रीकृष्णप्रीत्य
र्थेपाठेविनियोगः ॥ अथध्यानम् पा
र्थायप्रतिबोधितांभगवतानारायणेन
स्वयंव्यासेनग्रथितांपुराणमुनिनामध्ये

महाभारते अद्वैतामृत
वर्षिणींभगवतीमष्टाद
शाध्यायिनीमम्बत्वाम
नुसंदधामिभगवद्गीते
भव

गी
५

द्वेषिणीम्॥ नमोस्तुतेव्यासवि 8
शालबुद्धेफुल्लारविंदायतपत्र
नेत्र॥ येनत्वयाभारततैलपूर्णः
प्रज्वालितोज्ञानमयःप्रदीपः॥प्र
पन्नपारिजातायतोत्रवेत्रैकपाणये

१

गी॰ प्र॰ ५

ज्ञानमुद्रायकृष्णायगीतामृतदु।
हेनमः॥सर्वोपनिषदोगावोदोग्धा
गोपालनंदनः॥पार्थोवत्सःसु।
धीर्भोक्तादुग्धंगीतामृतंमहत्॥
वसुदेवसुतंदेवंकंसचाणूरमर्द

नमः॥ देवकीपरमानंदं कृष्णं वंदे ज
गद्गुरुम्॥ भीष्मद्रोणतटा जयद्र
थजला गान्धारनीलोत्पला। श
ल्यग्राहवती कृपेण वहिनी कर्णे
नवेलाकुला॥ अश्वत्थामविकर्ण

॥

गी॰ घोरमकराउर्योधनावर्त्तिनी सो
वृ॰ त्तीर्णा खलु पांडवै रणनदी कैव
र्त्तके केशवे पाराशर्यवचः सरो
जममलं गीतार्थगंधोत्कटं ना
नाख्यानककेसरं हरिकथासंबो

यन्नाबोधिते लोकेसज्जनषट्प 12
दैर्हरहः पेपीयमानंमुदाभूय
ज्ञारतपंकजंकलिमलप्रध्वंसि
नःश्रेयसे मूकंकरोतिवाचालं
पंगुंलंघयतेगिरिं यत्कृपातम

13

गी. पु. ७

हंवंदेपरमानंदमाधवम् यंब्र
ह्मावरुणेंद्ररुद्रमरुतःस्तुन्वं
तिदिव्यैःस्तवैर्वेदैःसांगपदक्र
मोपनिषदैर्गायंतियंसामगाः
ध्यानावस्थिततद्गतेनमनसा

पश्यन्तियोगिनोयस्यांतेनवि 14
दुःस्वरास्वराणांदेवायतस्मैन
मः॥धृतराष्ट्रउवाच॥धर्मक्षे
त्रेकुरुक्षेत्रेसमवेतायुयुत्सवः
मामकाःपाण्डवाश्चैवकिमकुर्व

15

गी. तसंजय॥१॥संजयउवाच॥दृष्ट्वा
पु. तुपाण्डवानीकंव्यूढंदुर्योध
८ नस्तदा आचार्यमुपसंगम्यरा
जावचनमब्रवीत् २ पश्यैतां
पांडुपुत्राणामाचार्यमहतीं च॰

मूम् व्यूढांद्रुपदपुत्रेणतवशि 16
ष्येणधीमता ३ अत्रशूरामः
हेष्वासाभीमार्ज्जुनसमायुधि
युयुधानोविराटश्चद्रुपदश्चम
हारथः ४ धृष्टकेतुश्चेकितान

17

गी. काशिराजश्च वीर्यवान् पुरुजि
अ. त्कुन्तिभोजश्च शैब्यश्च नरपुङ्ग
१ वः ५ युधामन्युश्च विक्रान्त उ
त्तमौजाश्च वीर्यवान् सौभद्रो
द्रौपदेयाश्च सर्व एव महारथा

६ अस्माकंतुविशिष्टायेतान्निबो
धद्विजोत्तम नायकाममसैन्य
स्यसंज्ञार्थंतान्ब्रवीमिते ७ भवा
न्भीष्मश्चकर्णश्चकृपश्चसमितिंज
यः अश्वत्थामाविकर्णश्चसौमद

19

गी. त्तिस्तथैव च ८ अन्ये च बहवः
प्र. शूरा मदर्थे त्यक्तजीविताः नाना
१ शस्त्रप्रहरणाः सर्वे युद्धविशारदाः
९ अपर्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्मा
भिरक्षितं पर्याप्तं त्विदमेतेषां बलं भी

माभिरक्षितम् ॥ अयनेषु च सर्वेषु
यथाभागमवस्थिताः ॥ भीष्ममे
वाभिरक्षन्तु भवन्तः सर्व एव हि
११ ॥ तस्य संजनयन्हर्षं कुरुवृद्धः
पितामहः ॥ सिंहनादं विनद्योच्चैः

२१

गी. शं खेदध्मो प्रतापवान् ॥ ८ ॥ ततः
प्र. शंखाश्च भे[illegible]र्यश्च पणवानकगो
११ मुखाः ॥ सहसैवाभ्यहन्यंत स श
ब्दस्तुमुलोभवत् ॥ १३ ॥ ततः श्वेतै
र्हयैर्युक्ते महति स्यंदने स्थितौ ।

माधवः पाण्डवश्चैव दिव्यौ शंखौ
प्रदध्मतुः ॥१४॥ पांचजन्यं हृषी
केशो देवदत्तं धनंजयः ॥ पौण्ड्रं द
ध्मौ महाशंखं भीमकर्मा वृकोदरः
१५॥ अनंतविजयं राजा कुंतीपुत्रो

23

गी. प्र. १२

युधिष्ठिरः ॥ नकुलः सहदेवश्च सु
घोषमणिपुष्पकौ ॥ १६ ॥ काश्य
श्च परमेष्वासः शिखण्डी च महा
रथः ॥ धृष्टद्युम्नो विराटश्च सात्यकि
श्चापराजितः ॥ १७ ॥ द्रुपदो द्रौपदेया

स्त्वं सर्वज्ञः पृथिवीपते ॥ सो भद्रस्त्व

महाप्राज्ञः कालोद धर्मं पृथक्कृत्य वी

कृ ॥ २८ ॥ स चोक्तो यथार्थं तं ब्राह्मणोह ं

दया निर्विदर यत ॥ नमस्व पृथिवी व्य

दैवतम्मुलोक्यानुनादयन ॥ २९ ॥ स्त्र

गी. थव्यवस्थितान्दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रान्क
प. पिध्वजः॥ प्रवृत्ते शस्त्रसम्पाते ध
२ नुरुद्यम्य पाण्डवः॥२०॥ हृषीके
शं तदा वाक्यमिदमाह महीप
ते॥ अर्जुन उवाच॥ सेनयोरुभयो

मध्येरथंस्थापयमेच्युत॥ यावदे
तान्निरीक्षेहंयोद्धुकामानवस्थि
तान्॥ कैर्मयासहयोद्धव्यमस्मि
न्रणसमुद्यमे॥ २२॥ योत्स्यमानान
वेक्षेहंयएतेत्रसमागताः॥ धार्त

27

गी.
प्र.
१८

राष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर्युद्धे प्रियचिकी
र्षव ॥ २३ ॥ संजय उवाच ॥ एवमुक्तो
हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत ॥ से
नयोरुभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथो
त्तमम् ॥ २४ ॥ भीष्मद्रोणप्रमुखतः

सर्वेषांचमहीक्षितामू ॥ उवाच
पार्थपश्येतान्समवेतान्कुरूनिति
२५ ॥ तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पि
तॄनथपितामहान् ॥ आचार्यान्मा
तुलान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्सखींस्त

गी. या ॥ २६ ॥ श्वशुरान्सुहृदश्चैव सेन
प्र. योरुभयोरपि ॥ तान्समीक्ष्य स कौ
१५ न्तेयः सर्वान्बन्धूनवस्थितान् ॥ २७ ॥
कृपया परयाविष्टो विषीदन्निद
मब्रवीत् ॥ अर्जुन उवाच ॥ दृष्ट्वेमं

स्वजनंकृष्णयुयुत्सुंसमुपस्थि
तम्॥सीदंतिममगात्राणिमुखं
चपरिशुष्यति॥वेपथुश्चशरीमे २८
रोमहर्षश्चजायते॥२९॥गाण्डी
वंस्रंसतेहस्तात्त्वक्चैवपरिदह्यते
स्त

31

गी. न च शक्नोम्यवस्थातुं भ्रमतीव
प्र. च मे मनः ॥ ३० ॥ निमित्तानि च प
१ श्यामि विपरीतानि केशव ॥ न च
श्रेयोनुपश्यामि हत्वा स्वजन
माहवे ॥ ३१ ॥ न कांक्षे विजयं कृष्ण

नच राज्यं सुखानि च॥ किं नो राज्ये 32
न गोविंद किं भोगैर्जीवितेन वा॥ ११
येषामर्थे कांक्षितं नो राज्यं भोगाः
सुखानि च॥ त इमेवस्थिता युद्धे
प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च॥३३॥

गी॰ आचार्याः पितरः पुत्रास्तथैव च
प्र॰ पितामहाः ॥ मातुलाः श्वशुराः
९ पौत्राः स्यालाः संबन्धिनस्तथा
३४ ॥ एतान्न हन्तुमिच्छामि घ्नतो
ऽपि मधुसूदन ॥ अपि त्रैलोक्यरा

ज्यस्य हेतोः किंनु महीकृते ॥३५॥
निहत्य धार्त्तराष्ट्रान्नः का प्रीतिः
स्याज्जनार्दन ॥ पापमेवाश्रयेद
स्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥३६॥ त
स्मान्नार्हा वयं हन्तुं धार्त्तराष्ट्रान्स्वबा

35

गी॰ प्र॰ ८

धवान्॥ स्वजनं हि कथं हत्वा सु
खिनः स्याम माधव॥ ३७॥ यद्यप्ये
ते न पश्यन्ति लोभोपहतचेतस
ः कुलक्षयकृतं दोषं मित्रद्रोहे च
पातकम्॥ ३८॥ कथं न ज्ञेयमस्मा

भिः पापादस्मान्निवर्तितुम् ॥ कु
लक्षयकृतं दोषं प्रपश्यद्भिर्ज
नार्दन ॥ ३९ ॥ कुलक्षये प्रणश्यं
ति कुलधर्माः सनातनाः ॥ धर्मे नष्टे
कुलं कृत्स्नमधर्मोऽभिभवत्युत ॥

37

गी. पु. [illegible]

॥ ४० ॥ अधर्माभिभवात्कृष्णप्रदु
ष्यंतिकुलस्त्रियः ॥ स्त्रीषुदुष्टा
सुवार्ष्णेयजायतेवर्णसंकर:
॥ ४१ ॥ संकरोनरकायैवकुलघ्ना
नांकुलस्यच ॥ पतंतिपितरोह्ये

षां लुप्तपिण्डोदकक्रियाः॥ ॥ 38
दोषैरेतैः कुलघ्नानां वर्णसंकर
कारकैः॥ उत्साद्यन्ते जातिधर्माः
कुलधर्माश्च शाश्वताः॥४२॥ उ
त्सन्नकुलधर्माणां मनुष्याणां जना

न

४१

गी. र्दन नरके नियतं वासो भवतीत्यनुशु
प्र. श्रुम ॥४४॥ अहो बत महत्पापं कर्तुं व्य
२. वसिता वयम् ॥ यद्राज्यसुखलोभेन हन्तुं
स्वजनमुद्यताः ॥४५ यदि मामप्रती
कारमशस्त्रं शस्त्रपाणयः ॥ धार्तराष्ट्रा

णेहन्युस्तन्मेक्षेमतरंभवेत्॥४६॥संज 40
यउवाच॥एवमुक्त्वार्जुनःसंख्येरथो
पस्थउपाविशत्॥विसृज्यसशरंचा
पंशोकसंविग्नमानसः॥इतिश्रीभग
वद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयो

४

गी. गशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादेर्जुन
द्वि. विषादो नाम प्रथमोध्यायः ॥१॥ सं
जय उवाच ॥ तं तथा कृपयाविष्टमश्रु
पूर्णाकुलेक्षणम् ॥ विषीदंतमिदं वा
क्यमुवाच मधुसूदनः ॥ श्रीभग

वानुवाच॥ कुतस्त्वाकश्मलमिदंवि
षमेसमुपस्थितम॥अनार्यजुष्टम
स्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जुन॥२॥क्लैब्यं
मास्मगमःपार्थनैतत्त्वय्युपपद्यते
क्षुद्रंहृदयदौर्बल्यंत्यक्त्वोत्तिष्ठप

गी. ंतप॥३॥ अर्जुन उवाच॥ कथंभीष्मम
२ हंसंख्ये द्रोणंचमधुसूदन॥ इषुभिः
प्रतियोत्स्यामि पूजार्हावरिसूदन
४॥ गुरूनहत्वाहि महानुभावान्श्रेयो
भोक्तुंभैक्ष्यमपीहलोके॥ हत्वार्थ

कामांस्तुगुरूनिहैवभुंजीयभोगान्रु
धिरप्रदिग्धान्॥५॥नचैतद्विद्मःक
तरन्नोगरीयोयद्वाजयेमयदिवानो
जयेयुःयानेवहत्वानजिजीविषाम
स्तेवस्थिताःप्रमुखेधार्तराष्ट्राः॥६॥

गी. कार्पण्यदोषोपहतस्वभावः पृच्छा
द्वि. मित्वांधर्मसंमूढचेताः यच्छ्रेयःस्या
न्निश्चितंब्रूहितन्मेशिष्यस्तेहंशाधि
मांत्वांप्रपन्नम्॥७॥नहिप्रपश्यामि
ममापनुद्याद्यच्छोकमुच्छोषणमि

न्द्रियाणाम् अवाप्य भूमावसपत्नमृद्धं
राज्यंसुराणामपिचाधिपत्यम् ८ सं
जयउवाच ॥ एवमुक्त्वाहृषीकेशंगुडा
केशः परंतप ॥ नयोत्स्यइतिगोविं
दमुक्त्वातूष्णींबभूवह ॥९॥ तमुवा

47

गी. तहृषीकेशः प्रहसन्निव भारत से
द्वि. नयोरुभयोर्मध्ये विषीदन्तमिदं व
२४ वः ॥१०॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अशोच्या
नन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे
गतासूनगतासूंश्च नानुशोचं

निपातिता:॥११॥नत्वेवाहंजातु
नासंनत्वंनेमेजनाधिपा:॥नचैव
नभविष्याम:सर्वेवयमत:परम् १२
देहिनोस्मिन्यथादेहेकौमारंयौव
नंजरा॥तथादेहांतरप्राप्तिर्धीरस्तत्र

गी. नमुह्यति॥१३॥मात्रास्पर्शास्तु
द्वि. कौंतेयशीतोष्णसुखदुःखदाः॥
२५ आगमापायिनोनित्यास्तांस्ति
तिक्षस्वभारत॥१४॥यंहिनव्यथ
यंत्येतेपुरुषंपुरुषर्षभ॥समदुः

खसुखंधीरंसोमृतत्वायकल्पते
॥२५॥नासतोविद्यतेभावोनाभावोवि
द्यतेसतः॥उभयोरपिदृष्टोन्तस्त्वन
योस्तत्त्वदर्शिभिः॥२६॥अविनाशि
तुतद्विद्धियेनसर्वमिदंततम्॥वि

51

य

गी॰ नाशमव्यस्यास्यनकश्चित्कर्तुमर्ह
द्वि॰ ति॥१७॥ अंतवंत इमे देहा नित्यस्योक्ता
[illegible] शरीरिणः॥ अनाशिनोऽप्रमेयस्य तस्मा
द्युध्यस्व भारत॥१८॥ य एनं वेत्ति ह
न्तारं यश्चैनं मन्यते हतं॥ उभौ तौ न

विजानीतोनायंहंतिनहन्यते॥१९॥
नजायतेम्रियतेवाकदाचिन्नायं
भूत्वाभविता वानभूयः॥अजोनि
त्यःशाश्वतोयंपुराणोनहन्यतेह
न्यमानेशरीरे॥२०॥वेदाविनाशिनं

53

गी. नित्यं यएनमजमव्ययं॥ कथं सपुरुषः
द्वि. पार्थ कंघातयति हंति कं॥ २१॥ वा
२ सांसि जीर्णानि यथा विहाय नवा
नि गृह्णाति नरो पराणि॥ तथा शरीरा
णि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति

नवानिदेही २२॥ नैनंछिंदंतिशस्त्राणि
नैनंदहतिपावकः॥ नचैनंक्लेदयंत्या
पोनशोषयतिमारुतः॥ २३॥ अछेद्यो
यमदाह्योयमक्लेद्योशोष्यएवच॥ नि
त्यःसर्वगतःस्थाणुरचलोयंसना

गी. नन ॥ २४ ॥ अव्यक्तोयमचिंत्योयमवि
द्वि. कार्योयमुच्यते ॥ तस्मादेवंविदित्वैनं
नानुशोचितुमर्हसि ॥ २५ ॥ अथचैनं
नित्यजातं नित्यंवामन्यसेमृतम् ॥
तथापित्वंमहाबाहोनैवंशोचितुम।

र्हसि ॥ २६ ॥ जातस्यहिध्रुवोमृत्युर्ध्रुवं
जन्ममृतस्यच ॥ तस्मादपरिहार्येर्थे
नत्वंशोचितुमर्हसि ॥ २७ ॥ अव्यक्ता
दीनिभूतानिव्यक्तमध्यानिभारत ॥ अ
व्यक्तनिधनान्येवतत्रकापरिदेवना

57

गी. ॥२८॥ आश्चर्यवत्पश्यति कश्चिदेनमा
द्वि. श्चर्यवद्वदति तथैनमन्यः ॥ आश्चर्यवा
च्चैनमन्यः शृणोति श्रुत्वाप्येनं वेद न
चैव कश्चित् ॥२९॥ देही नित्यमवध्यो
यं देहे सर्वस्य भारत ॥ तस्मात्सर्वाणि ।

सर्वधर्ममपिचावेक्ष्यनविकम्पितुमर्हसि

58

भूतानिनत्वंशोचितुमर्हसि॥ धर्म्या
द्धियुद्धाच्छ्रेयोन्यत्क्षत्रियस्यनविद्य
ते॥

॥३१॥ यदृच्छयाचोपपन्नंस्वर्ग
द्वारमपावृतम् सुखिनःक्षत्रियाःपा

59

गी. र्थलभंतेयुद्धमीदृशम्॥३२॥अथचे

द्वि. त्त्वमिमंधर्म्यंसंग्रामंनकरिष्यसि।त

तःस्वधर्मंकीर्तिंचहित्वापापमवा

प्स्यसि॥३३॥अकीर्तिंचापिभूतानि

कथयिष्यंतितेव्ययाम्॥संभावि

तस्य चाकीर्तिमरणाद् अतिरिच्यते॥ ३४
भयाद्रणादुपरतं मंस्यन्ते त्वां महारथाः
येषां च त्वं बहुमतो भूत्वा यास्यसि ला
घवम्॥ ३५॥ अवाच्यवादांश्च बहून्वदि
ष्यन्ति तवाहिताः॥ निंदंतस्तव सामर्थ्यं

61

गी. ततोदुःखतरंनुकिम्॥३६॥हतोवाप्रा
प्स्यसिस्वर्गंजित्वावाभोक्ष्यसेमही
२२ म्॥तस्मादुत्तिष्ठकौन्तेययुद्धायकृत
निश्चयः॥३७॥सुखदुःखेसमेकृत्वा
लाभालाभौजयाजयौ॥ततोयुद्धाय

युज्यस्वनैवंपापमवाप्स्यसि॥३८॥एष
ातेभिहितासांख्येबुद्धिर्योगेत्विमां
शृणु॥बुद्ध्यायुक्तोययापार्थकर्मबं
धंप्रहास्यसि॥३९॥नेहाभिक्रम
नाशोस्तिप्रत्यवायोनविद्यते॥स्वल्प

गी. मप्यस्यधर्मस्यत्रायते महतोभयात्
द्वि. ४०॥व्यवसायात्मिकाबुद्धिरेकेहकुरु
अ. नंदन॥बहुशाखाह्यनंताश्चबुद्धयो
व्यवसायिनाम्॥४१॥यामिमांपुष्पितां
वाचंप्रवदंत्यविपश्चितः॥वेदवादर।

तां पार्थ नान्यदस्तीति वादिनः ॥४२॥ का
मात्मानः स्वर्गपरा जन्मकर्मफलप्र
दाम् ॥ क्रियाविशेषबहुलां भोगैश्व
र्यगतिं प्रति ॥ ४३ ॥ भोगैश्वर्यप्रसक्ता
नां तयापहृतचेतसां ॥ व्यवसायात्मिका

गी. बुद्धिः समाधौ न विधीयते ॥४४॥ त्रैगु
द्वि. ण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जु
३३ न ॥ निर्द्वंद्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योग
क्षेम आत्मवान् ॥४५॥ [redacted] ॥ यावानर्थ

तावान्सर्वेषुवेदेषु
ब्राह्मणस्यविजानतः

उदपानेसर्वतःसंप्लुतोदके॥४६॥क ६६
र्मण्येवाधिकारस्तेमाफलेषुकदाच
न॥माकर्मफलहेतुर्भूर्मातेसंगोस्त्वक
र्मणि॥४७॥योगस्थःकुरुकर्माणिसंगं
त्यक्त्वाधनंजय॥सिद्ध्यसिद्ध्योःसमो

गी. भूत्वासमत्वंयोगउच्यते ॥ ४८ ॥ दूरेणह्य
द्वि. वरंकर्मबुद्धियोगाद्धनंजय ॥ बुद्धौशर
७४ णमन्विच्छकृपणाःफलहेतवः ॥ ४९
बुद्धियुक्तोजहातीहउभेसुकृतदुष्कृ
ते ॥ तस्माद्योगाययुज्यस्वयोगःकर्मसु

कौशलम् ॥५०॥ कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फ
लं त्यक्त्वा मनीषिणः ॥ जन्मबन्धविनिर्मु
क्ताः पदं गच्छंत्यनामयम् ॥५१॥ यदा ते
मोहकलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति ॥ ता
दा गन्तासि निर्वेदं श्रोतव्यस्य श्रुतस्य च

69

गी ५२॥श्रुतिविप्रतिपन्नातेयदास्थास्यति
हि॰ निश्चला॥समाधावचलाबुद्धिस्तदा
२५ योगमवाप्स्यसि॥५३॥अर्जुनउवाच॥स्थि
तप्रज्ञस्यकाभाषासमाधिस्थस्यकेश
वस्थितधीःकिंप्रभाषेतकिमासीतव्र

जेत किम ॥५४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रज
हाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगता
न् ॥ आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदो
च्यते ॥५५॥ दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखे
षु विगतस्पृहः ॥ वीतरागभयक्रोधः

गी. स्थितधीर्मुनिरुच्यते यः सर्वत्रानभिस्ने
द्वि. ह स्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभम्॥ नाभिनंद
२६ ति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता॥ ५७॥
यदा संहरते चायं कूर्मोऽङ्गानीव सर्व
शः॥ इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा

प्रतिष्ठिता ॥५८॥ विषया विनिवर्त्तंते नि
राहारस्य देहिनः रसवर्ज्जं रसोप्यस्य प
रं दृष्ट्वा निवर्त्तते ॥५९॥ यततो ह्यपि कौं
तेय पुरुषस्य विपश्चितः ॥ इंद्रियाणि
प्रमाथीनि हरंति प्रसभं मनः ॥६०॥ ता

73

गी. निसर्वाणिसंयम्ययुक्तआसीतमत्प
द्वि. रः॥वशेहियस्येंद्रियाणितस्यप्रज्ञा
३२ प्रतिष्ठिता॥६१॥ध्यायतोविषयान्पुं
सः संगस्तेषूपजायते॥संगात्संजाय
मि तेकामःकामात्क्रोधोभिजायते॥६२॥क्रो

धाद्भवतिसंमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्र
मः स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशोबुद्धिना
शात्प्रणश्यति ॥६३॥ रागद्वेषवियुक्तै
स्तुविषयानिंद्रियैश्चरन् ॥ आत्मवश्यै
र्विधेयात्माप्रसादमधिगच्छति ॥६४॥

गी. प्रमादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते॥ प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यव
द्वि. तिष्ठते॥ ६५॥ नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न
च चायुक्तस्य भावना॥ न चाभावयतः शां
तिरशान्तस्य कुतः सुखम्॥ ६६॥ इंद्रिया-
णां हि चरतां

...यत्नात्कुर्वीत ... तमिवां
...भिः। तस्माद्यस्य महाबाहो निगृहीतानि सर्वशः इन्द्रिया

णीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता 76
६८॥यानिशासर्वभूतानांतस्यांजाग
र्तिसंयमी॥यस्यांजाग्रतिभूतानिसा
निशापश्यतोमुने॥६९॥आपूर्यमाण
मचलप्रतिष्ठंसमुद्रमापःप्रविशन्ति

गी. यद्वत् ॥ तद्वत्कामा यं प्रविशंति सर्वे स

द्वि. शांतिमाप्नोति न कामकामी ॥७०॥

११ विहाय कामान्यः सर्वान्पुमांश्चरति

निःस्पृहः ॥ निर्ममो निरहंकारः स

शांतिमधिगच्छति ॥७१॥ एषा ब्राह्मी स्थि

स्थितिःपार्थनैनांप्राप्यविमुह्यति॥स्थि
त्वास्यामंतकालेपिब्रह्मनिर्वाणमृ
च्छति ७२॥इतिश्रीभगवद्गीतासूपनि
षत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृ
ष्णार्जुनसंवादेसांख्ययोगोनामद्विती

79

गी. योध्यायः॥२॥अर्जुनुवाच॥ज्यायसी
तृ. चेत्कर्मणस्तेमताबुद्धिर्जनार्दन॥तत्किं
३. कर्मणिघोरेमांनियोजयसिकेशव॥
व्यामिश्रेणेववाक्येनबुद्धिंमोहयसी
वमे॥तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयोह

माप्नुयां॥२॥ श्रीभगवानुवाच॥ लोके
स्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयान
घ॥ ज्ञानयोगेन सांख्यानां कर्मयोगेन
योगिनां॥ न कर्मणामनारम्भान्नैष्कर्म्यं
पुरुषोऽश्नुते॥ नच संन्यसनादेव सिद्धिं

८१

गी. समधिगच्छति॥४॥ नहिकश्चित्क्षणमपि
८ जातुतिष्ठत्यकर्मकृत॥ कार्यतेह्यवशः
४ कर्म सर्वःप्रकृतिजैर्गुणैः॥५॥कर्मे
न्द्रियाणिसंयम्ययआस्तेमनसास्मर
न्॥इंद्रियार्थान्विमूढात्मामिथ्याचारः

सउच्यते॥६॥यस्त्विंद्रियाणिमनसानि
यम्यारभतेर्ज्जुन॥कर्मेंद्रियैःकर्मयोग
मसक्तःसविशिष्यते॥७॥नियतंकुरु
कर्मत्वंकर्मज्यायोह्यकर्मणः॥शरीरया
त्रापिचतेनप्रसिद्धेदकर्मणः॥८॥यज्ञा

43

गी- र्थात्कर्मणोन्यत्रलोकोयंकर्मबंधनः
ते: तदर्थंकर्मकौंतेयमुक्तसंगःसमाच
४२ र॥९॥सहयज्ञाःप्रजाःसृष्ट्वापुरोवाचप्र
जापतिः॥अनेनप्रसविष्यध्वमेषवो
स्त्विष्टकामधुक्॥१०॥देवान्भावयता

नेनतेदेवाभावयंतुवः॥ परस्परंभावयं
तः श्रेयःपरमवाप्स्यथ॥११॥ इष्टान्भो
गान्हिवोदेवादास्यंतेयज्ञभाविताः॥
तैर्दत्तानप्रदायैभ्योयोभुंक्तेस्तेनएवसः
यज्ञशिष्टाशिनःसंतोमुच्यंतेसर्वकि

85

गी. ल्बिषैः॥ भुंजते ते त्वघं पापा ये पचंत्या
टी. त्मकारणात्॥ १३॥ अन्नाद्भवंति भूता
४२ नि पर्जन्यादन्नसंभवः॥ यज्ञाद्भवति पर्ज
न्यो यज्ञः कर्मसमुद्भवः॥ १४॥ कर्म ब्रह्मो
द्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम्॥ तस्मा

त्सर्वगतंब्रह्मनित्यंयज्ञेप्रतिष्ठितम् ॥१५
एवंप्रवर्तितंचक्रंनानुवर्तयतीहयः ॥ अ
घायुरिंद्रियारामोमोघंपार्थसजीवति
॥१६॥ यस्त्वात्मरतिरेवस्यादात्मतृप्तश्च।
मानवः ॥ आत्मन्येवचसंतुष्टस्तस्यकार्यंन

87

गी. विद्यते ॥१७॥ नैवतस्यकृतेनार्थोनाकृते
त. नेहकश्चन ॥ नचास्यसर्वभूतेषुकश्चिद
४८ र्थव्यपाश्रयः ॥१८॥ तस्मादसक्तः सततं
कार्यंकर्मसमाचर ॥ असक्तोह्याचरन्कर्म
परमाप्नोतिपूरुषः ॥१९॥ कर्मणैवहिसंसि

द्धिमास्थिताजनकादय॥लोकसंग्रह
मेवापिसंपश्यंकर्तुमर्हसि॥२०॥यद्य
दाचरतिश्रेष्ठस्तत्तदेवेतरोजनः॥सय-
त्प्रमाणंकुरुतेलोकस्तदनुवर्तते॥२१॥
नमेपार्थास्तिकर्तव्यंत्रिषुलोकेषुकिंचन

४९

गी॰ नानवाप्तमवाप्तव्यंवर्त्तएवचकर्मणि॥२२॥ २

टी॰ यदिह्यहंनवर्तेयंजात्वकर्मण्यतंद्रितः

४५ ममवर्त्मानुवर्ततेमनुष्याःपार्थसर्वशः

॥२३॥उत्सीदेयुरिमेलोकानकुर्यांकर्मचेद

हं॥संकरस्यचकर्तास्यामुपहन्यामि

मा प्रज्ञा ॥ सक्ताःकर्मण्यविद्वांसोयथा
कुर्वंतिभारत ॥ कुर्याद्विद्वांस्तथासक्तश्चि
कीर्षुर्लोकसंग्रहम् ॥ २५ ॥ नबुद्धिभेदंज
नयेदज्ञानांकर्मसंगिनाम् ॥ जोषयेत्स
र्वकर्माणिविद्वान्युक्तःसमाचरन् ॥ २६

प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः अहंकारविमू

ढात्मा कर्ताहमिति मन्यते

९१

गी- तत्ववित्तुमहाबाहो गुणकर्मविभाग
ट योः॥ गुणागुणेषुवर्तंतेइतिमत्वानस
३६ ज्जते॥२८॥प्रकृतेर्गुणसंमूढाःसज्ज
तेगुणकर्मसु॥ तानकृत्स्नविदोमंदा
न्कृत्स्नविन्नविचालयेत्॥२९॥मयि

सर्वाणिकर्माणिसंन्यस्याध्यात्मचेतसा
निराशीर्निर्ममोभूत्वायुध्यस्वविगत
ज्वरः॥३०॥येमेमतमिदंनित्यमनुतिष्ठ
न्तिमानवाः॥श्रद्धावन्तोनसूयन्तोमुच्यन्ते
तेपिकर्मभिः॥३१॥येत्वेतदभ्यसूयन्तो

93

गी. नानुतिष्ठंतिमेमतम्॥ सर्वज्ञानविमूढां

३. स्तान्विद्धिनष्टानचेतसः॥३२॥सदृशंचे

४३ ष्टतेस्वस्याःप्रकृतेर्ज्ञानवानपिप्रकृतिं

यांतिभूतानिनिग्रहःकिंकरिष्यति॥३३॥

इंद्रियस्येंद्रियस्यार्थेरागद्वेषौव्यवस्थि

तौ तयोर्नवशमागच्छेत्तौ ह्यस्य परिपं
थिनौ ॥३४॥ श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परध
र्मात्स्वनुष्ठितात् ॥ स्वधर्मे निधनं श्रेयः
परधर्मो भयावहः ॥ अर्जुन उवाच
अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः

95

गी. तृ. ९८

अनिच्छन्नपिवार्ष्णेयबलादिवनियोजि
तः॥३६॥श्रीभगवानुवाच॥कामएषक्रो
धएषरजोगुणसमुद्भवः॥महाशनोम
हापाप्माविद्ध्येनमिहवैरिणम्॥३७॥धू
मेनाव्रियतेवह्निर्यथादर्शोमलेनच॥य

योल्बेनावृतोगर्भस्तयातेनेदमावृतम्॥३
८आवृतंज्ञानमेतेनज्ञानिनोनित्यवैरिणा
कामरूपेणकौन्तेयदुष्पूरेणानलेनच
॥३९॥इन्द्रियाणिमनोबुद्धिरस्याधिष्ठान
मुच्यते॥एतैर्विमोहयत्येषज्ञानमावृत्य

गी. देहिनम्॥४०॥तस्मात्वमिंद्रियाण्यादौनि
त. यम्यभरतर्षभ॥पाप्मानंप्रजहिह्येनंज्ञान
४१ विज्ञाननाशनम्॥४१॥इंद्रियाणिपराण्या
हुरिंद्रियेभ्यःपरंमनः॥मनसस्तुपराबु
द्धिर्योबुद्धेःपरतस्तुसः॥४२॥एवंबुद्धेःप

98

बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना ॥ जहि

शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ॥ ४३॥ ३

इति श्रीभगवद्गीसूपनिषत्सु ब्रह्मवि-

द्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे

कर्मयोगो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ [illegible] ॥

११
गी
ते·
५

श्रीभगवानुवाच ॥ इमंविवस्वतेयोगंप्रोक्तवा
नहमव्ययं ॥ विवस्वान्मनवेप्राहमनुरि
क्ष्वाकवेऽब्रवीत् ॥१॥ एवंपरंपराप्राप्तमिमं
राजर्षयोविदुः ॥ सकालेनेहमहता
योगोनष्टःपरंतप ॥२॥ सएवायंमयाते

ह्ययोगः प्रोक्तः पुरातनः॥ भक्तोसिमेस
खाचेतिरहस्यंह्येतदुत्तमं॥३॥ अर्जुनउ
वा॥ अपरंभवतोजन्मपरंजन्मविवस्वतः
कथमेतद्विजानीयांत्वमादौप्रोक्तवानि
ति॥४॥ श्रीभगवानुवाच॥ बहूनिमेव्यती

गी॰ तानिजन्मानितवचार्जुन ॥ तान्यहंवेदस
च॰ र्वाणिनत्वंवेत्थपरंतप ॥ ५ ॥ अजोपिसन्नव्य
५१ यात्माभूतानामीश्वरोपिसन् ॥ प्रकृतिंस्वा
मधिष्ठायसंभवाम्यात्ममायया ॥ ६ ॥ यदा
यदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिभारत ॥ अ॰

भ्युत्थानमधर्मस्यतदात्मानंसृजाम्य
हम्॥७॥परित्राणायसाधूनांविनाशाय
चदुष्कृताम्॥धर्मसंस्थापनार्थायसं
भवामियुगेयुगे॥८॥जन्मकर्मचमेदिव्य
मेवंयोवेत्तितत्त्वतः॥त्यक्त्वादेहंपुनर्जन्म

103

गी. नैतिमामेतिसोर्ज्जुन॥९॥वीतरागभयक्रो
च. धामन्मयामामुपाश्रिताः॥बहवोज्ञान
५२ तपसापूतामद्भावमागताः॥१०॥येयथा
मांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहम् ममव
र्त्मानुवर्तंतेमनुष्याःपार्थसर्वशः॥११॥कां

ह्नंतः कर्मणां सिद्धिं यजंत इह देवताः॥ क्षि
प्रं हि मानुषे लोके सिद्धिर्भवति कर्मजा
१२॥ चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मवि
भागशः॥ तस्य कर्तारमपि मां विद्ध्यकर्ता
रमव्ययं॥१३॥ न मां कर्माणि लिंपंति न मे

105

गी. कर्मफलेस्पृहा॥इतिमांयोभिज्ञानाति
च. कर्मभिर्नेसबध्यते॥१४॥एवंज्ञात्वाकृतं
प्र. कर्मपूर्वैरपिमुमुक्षुभिः॥कुरुकर्मैवत
स्मात्त्वंपूर्वैःपूर्वतरंकृतम्॥१५॥किंकर्म
किमकर्मेतिकवयोप्यत्रमोहिता॥त

तेकर्मप्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेशुभा
त्॥१६॥कर्मणोह्यपिबोद्धव्यंबोद्धव्यंचवि
कर्मणः॥अकर्मणश्चबोद्धव्यंगहनाक
र्मणोगतिः॥१७॥कर्मण्यकर्मयःपश्येद
कर्मणिचकर्मयः॥सबुद्धिमान्मनुष्येषु

107

गी. च. ५४

सयुक्तः कृत्स्नकर्मकृत ॥१८॥ यस्यसर्वे
समारंभाः कामसंकल्पवर्जिताः ॥ ज्ञा
नाग्निदग्धकर्माणंतमाहुः पंडितंबु
धाः ॥१९॥ त्यक्त्वाकर्मफलासंगंनित्यतृ
प्तोनिराश्रयः ॥ कर्मण्यभिप्रवृत्तोपिनैव

किंचित्करोतिसः ॥२१॥ निराशीर्यतचित्ता
त्मात्यक्तसर्वपरिग्रहः ॥ शारीरंकेव
लंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम् ॥२२॥ य
दृच्छालाभसंतुष्टोद्वंद्वातीतोविमत्सरः
समःसिद्धावसिद्धौचकृत्वापिननिबध्य

109

गी॰ ते॥२२॥ गतसंगस्य मुक्तस्य ज्ञानावस्थित
व॰ चेतसः॥ यज्ञायाचरतः कर्म समग्रं प्रवि
५५ लीयते॥२३॥ ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्मा
ग्नौ ब्रह्मणा हुतं॥ ब्रह्मैव तेन गंतव्यं ब्र
ह्म कर्म समाधिना॥२४॥ दैवमेवापरे यज्ञं

योगिनः पर्युपासते ॥ ब्रह्माग्नावपरे यज्ञं
यज्ञेनैवोपजुह्वति ॥ २५ ॥ श्रोत्रादीनींद्रि
याण्यन्ये संयमाग्निषु जुह्वति ॥ शब्दादी
न्विषयानन्ये इंद्रियाग्निषु जुह्वति ॥ २६ ॥
सर्वाणींद्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चा

गी॰
ब॰
५६

परे॥ आत्मसंयमयोगाग्नौ जुह्वति ज्ञाना
दीपिते॥२७॥ द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञा योगय
ज्ञास्तथापरे॥ स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यत
यः संशितव्रताः॥२८॥ अपाने जुह्वति
प्राणं प्राणेऽपानं तथापरे॥ प्राणापानग

तीरुद्ध्वा प्राणायामपरायणाः ॥ अपरे नि
यताहाराः प्राणान्प्राणेषु जुह्वति ॥ सर्वे
प्येते यज्ञविदो यज्ञक्षपितकल्मषाः ॥ ३० ॥
यज्ञशिष्टामृतभुजो यांति ब्रह्म सनातनम्
नाये लोकोस्त्ययज्ञस्य कुतोन्यः कुरुस

113

गी०
च०
५९

त्तम॥३१॥ एवं बहुविधा यज्ञा वितता ब्र
ह्मणो मुखे॥ कर्मजान्विद्धि तान्सर्वाने
वं ज्ञात्वा विमोक्ष्यसे॥३२॥ श्रेयान्द्रव्यम
याद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परंतप॥ सर्वं कर्मा
खिलं पार्थ ज्ञाने परिसमाप्यते॥३३॥ त

द्धि द्धि प्रणिपातेन परिप्रश्नेन सेवया ॥ उ
पदेक्ष्यंति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्वदर्शिन
॥ः३४॥ यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि पा
ण्डव ॥ येन भूतान्यशेषेण द्रक्ष्यस्यात्म
न्यथो मयि ॥३५॥ अपि चेदसि पापेभ्यः

115

गी. सर्वेभ्यःपापकृत्तमः॥सर्वंज्ञानप्लवेनैव
च. वृजिनंसंतरिष्यसि॥यथैधांसिसमि-
५८ द्धोग्निर्भस्मसात्कुरुतेर्जुन॥ज्ञानाग्निः
सर्वकर्माणिभस्मसात्कुरुतेतथा॥३७॥
नहिज्ञानेनसदृशंपवित्रमिहविद्यते

तत्स्वयंयोगसंसिद्धःकालेनात्मनिविं
दति॥३८॥श्रद्धावांल्लभतेज्ञानंतत्परः
संयतेंद्रियः॥ज्ञानंलब्ध्वापरांशांतिम
चिरेणाधिगच्छति॥३९॥अज्ञश्चाश्र
द्दधानश्चसंशयात्माविनश्यति॥न

गी. यंलोकोस्तिनपरोनसुखंसंशयात्मनः

व. ४०॥योगसंन्यस्तकर्माणंज्ञानसंछिन्नसं

५५ शयम्॥आत्मवंतंनकर्माणिनिबध्नंतिध

नंजय॥४१॥तस्मादज्ञानसंभूतंहृत्स्थं

ज्ञानासिनात्मनः॥छित्वैनंसंशयंयोग

मिति श्रीमहाभारते ॥ ॥ इति श्रीभगव
द्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मसंन्यासयो
गो नाम पंचमोध्यायः ॥५॥ अर्जुन उवाच ॥
संन्यासं कर्मणां कृष्ण पुनर्योगं च शंससि

119

गी. यच्छ्रेयएतयोरेकंतन्मेब्रूहिसुनिश्चितम् ॥
अ. ॥१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ संन्यासःकर्मयोग
५. श्चनिःश्रेयसकरावुभौ ॥ तयोस्तुक
र्मसंन्यासात्कर्मयोगोविशिष्यते ॥२॥ ज्ञेयः
सनित्यसंन्यासीयोनद्वेष्टिनकांक्षति ॥

निर्द्वंद्वोहिमहाबाहोसुखंबंधात्प्रमुच्य
ते॥३॥सांख्ययोगौपृथग्बालाःप्रवदंति
नपंडिताः॥एकमप्यास्थितःसम्यगुभयो मं
र्विंदतेफलम्॥४॥यत्सांख्यैःप्राप्यतेस्था
नंतद्योगैरपिगम्यते॥एकंसांख्यंचयोगं

121

गी चयःपश्यतिसपश्यति॥५॥संन्यासस्तु
पं. महाबाहोदुःखमाप्तुमयोगतः॥योग
६१ युक्तोमुनिर्ब्रह्मनचिरेणाधिगच्छति॥
॥योगयुक्तोविशुद्धात्माविजितात्माजि
तेंद्रिय॥सर्वभूतात्मभूतात्माकुर्वन्नपि

122

नलिप्यते॥ ॥नैवकिंचित्करोमीतियु

क्तोमन्येततत्त्ववित्॥पश्यञ्शृण्वन्स्पृ

शंजिघ्रन्नश्नन्गच्छन्स्वपन्श्वसन्॥ ॥प्र

लपन्विसृजन्गृह्णन्नुन्मिषन्निमिषन्न

पि॥इंद्रियाणींद्रियार्थेषुवर्तंतइतिधा

123

गी.
पु.
६२

रयन्॥९॥ब्रह्मण्याधायकर्माणिसंगंत्य
क्त्वाकरोतियः॥लिप्यतेनसपापेनप
द्मपत्रमिवांभसा॥१०॥कायेनमनसाबु
द्ध्याकेवलैरिंद्रियैरपि॥योगिनःकर्म
कुर्वंतिसंगंत्यक्त्वात्मशुद्धये॥११॥युक्तः

कर्मफलंत्यक्त्वाशांतिमाप्नोतिनैष्ठि
कीम्॥अयुक्तःकामकारेणफलेस
क्तोनिबध्यते॥१२॥सर्वकर्माणिमनसा
संन्यस्यास्तेसुखंवशी॥नकर्तृत्वंनका
र्माणिलोकस्यसृजतिप्रभुः॥नवद्वारेपु

125

न कर्तृत्वं न कर्माणि
लोकस्य सृजति प्रभुः

गी. रे देही नैव कुर्वन्न कारयन् ॥ १३ ॥ न कर्मफ
प. लसंयोगं स्वभावस्तु प्रवर्तते ॥ १४ ॥ नाद
६२ त्ते कस्यचित्पापं न चैव सुकृतं विभुः ॥
अज्ञानेनावृतं ज्ञानं तेन मुह्यन्ति जन्तवः
१५ ॥ ज्ञानेन तु तदज्ञानं येषां नाशितमात्म

नः॥तेषमादित्यवज्ज्ञानेप्रकाशयतित
त्परं॥१६॥तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठा
स्तत्परायणाः॥गच्छंत्यपुनरावृत्तिंज्ञा
ननिर्धूतकल्मषाः॥१७॥विद्याविनयसं
पन्नेब्राह्मणेगविहस्तिनि॥शुनिचैवश्व

127

गी. पाकेचपंडिताःसमदर्शिनः॥१८॥इहैवतै
प. र्जितःसर्गोयेषांसाम्येस्थितंमनः॥निर्दो
१८ षंहिसमंब्रह्मतस्माद्ब्रह्मणितेस्थिताः
॥१९॥नप्रहृष्येत्प्रियंप्राप्यनोद्विजेत्प्राप्य
चाप्रियम्॥स्थिरबुद्धिरसंमूढोब्रह्मवि

128

ब्रह्मणिस्थितः ॥२०॥ बाह्यस्पर्शेष्वसक्ता
त्माविंदत्यात्मनियत्सुखम् ॥ सब्रह्मयोग
युक्तात्मासुखमक्षयमश्नुते ॥२१॥ येहि
संस्पर्शजाभोगाः दुःखयोनयएवते ॥ आ
द्यंतवंतःकौंतेयनतेषुरमतेबुधः ॥२२॥

129

गी. शक्नोतीहैव यः सोढुं प्राक्छरीरविमोक्ष
प. णात्॥ कामक्रोधोद्भवं वेगं स युक्तः स सु
६५ खी नरः॥२३॥ योंतःसुखोंतरारामस्तथां
तर्ज्योतिरेव यः॥ स योगी ब्रह्मनिर्वाणं
ब्रह्मभूतोधिगच्छति॥२४॥ लभंते ब्रह्म

निर्वाणमृषयःक्षीणकल्मषाः।छिन्नद्वै
धायतात्मानःसर्वभूतहितेरताः॥२५॥
कामक्रोधविमुक्तानांयतीनांयतचेतसा
म्॥अभितोब्रह्मनिर्वाणंवर्ततेविदितात्म
नाम्॥२६॥स्पर्शान्कृत्वाबहिर्बाह्यांश्चक्ष

गी. श्चैवांतरे भ्रुवो: ॥ प्राणापानौ समौ कृत्वा
६६ नासाभ्यंतरचारिणौ ॥ २७ ॥ यतेंद्रियमनोबुद्धि
प. र्मुनिर्मोक्षपरायण: ॥ विगतेच्छाभयक्रो
धो य: सदा मुक्त एव स: ॥ २८ ॥ भोक्तारं य
ज्ञतपसां सर्वलोकमहेश्वरम् ॥ सुहृदं

सर्वभूतानां ज्ञात्वा मां शान्तिमृच्छति॥२
तिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मवि
द्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे सं
न्यासयोगो नाम पंचमोध्यायः ५ ॥ श्री
भगवानुवाच॥ अनाश्रितः कर्मफलं का

133

गी. यंकर्मकरोतियः॥ससंन्यासीचयोगीच
पु. निरग्निर्नचाक्रियः॥१॥यंसंन्यासमिति
६ प्राहुर्योगंतंविद्धिपाण्डव॥नह्यसंन्यस्त
संकल्पोयोगीभवतिकश्चन॥२॥आरुरु
क्षोर्मुनेर्योगंकर्मकारणमुच्यते।योगारू

ढस्यतस्यैव शमः कारणमुच्यते ॥३॥ यदा
हिनेंद्रियार्थेषु न कर्मस्वनुषज्जते ॥ सर्व
संकल्पसंन्यासी योगारूढस्तदोच्यते ४
उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत्
आत्मैव ह्यात्मनो बंधुरात्मैव रिपुरात्मनः ५

135

गी- बंधुरात्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मनाजि
६ तः ॥ अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव श
६८ त्रुवत् ॥६॥ जितात्मनः प्रशान्तस्य परमा
त्मा समाहितः ॥ शीतोष्णसुखदुःखेषु
तथा मानापमानयोः ॥७॥ ज्ञानविज्ञान

तृप्तात्मा कूटस्थो विजितेंद्रियः युक्त

त्युच्यते योगी समलोष्टाश्मकांचनः ॥८॥

सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबंधु

षु ॥ साधुष्वपि च पापेषु समबुद्धिर्विशि

ष्यते ॥ योगी युंजीत सततमात्मानं रहसि

गी. स्थितः ॥ एकाकी यतचित्तात्मा निराशी
ष. रपरिग्रहः ॥ १० ॥ शुचौ देशे प्रतिष्ठाप्य ।
६९ स्थिरमासनमात्मनः ॥ नात्युच्छ्रितं ना
तिनीचं चैलाजिनकुशोत्तरम् ॥ ११ ॥ तत्रै
काग्रं मनः कृत्वा यतचित्तेंद्रियक्रियः

उपविश्यासनेयुंज्याद्योगमात्मविशुद्ध
ये॥१२॥समंकायशिरोग्रीवंधारयन्नचलंस्थि ले
र॥संप्रेक्ष्यनासिकाग्रंस्वंदिशश्चानव
लोकयन्॥१३॥प्रशान्तात्माविगतभीर्ब्रह्मचा
रिव्रतेस्थितः॥मनःसंयम्यमच्चित्तोयुक्त

युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी नियतमानस

139

गी. आसीत मत्परः ॥ शांतिं निर्वाणपरमां म
ष त्संस्थामधिगच्छति ॥ [redacted]
२. [redacted] ॥१५॥ नात्यश्न
तस्तु योगोस्ति न चैकांतमनश्नतः न
चातिस्वप्नशीलस्य जाग्रतो नैव चार्जुन

१६॥ युक्ताहारविहारस्ययुक्तचेष्टस्यक
र्मसु॥युक्तस्वप्नावबोधस्ययोगोभवति
दुःखहा १७ यदाविनियतंचित्तमात्म
न्येवावतिष्ठते निःस्पृहःसर्वकामेभ्यो
युक्तइत्युच्यतेतदा १८ यथादीपोनिवा

141

गी. तस्थो नेंगते सोपमा स्मृता ॥ योगिनो यतचि
घ. त्तस्य युंजतो योगमात्मनः ॥ १९ ॥ यत्रोपर
६९ मते चित्तं निरुद्धं योगसेवया ॥ यत्र चैवा
त्मनात्मानं पश्यन्नात्मनि तुष्यति ॥ २० ॥ स
खमात्यंतिकं यत्तद्बुद्धिग्राह्यमतींद्रियं

वेत्तियत्रनचैवायंस्थितस्तुलतिततत॥
२॥येलब्ध्वापरंलाभमन्यतेनाधिकंततः
यस्मिंस्थितोनदुःखेनगुरुणापिविचा
ल्यते॥२३॥तंविद्यादुःखसंयोगवियोगं
योगसंज्ञितम्॥सनिश्चयेनयोक्तव्योयो

143

गी. योगोनिर्विंस्रचेतसा ॥ २३ ॥ संकल्पप्रभवा
प. न्कामांस्त्यक्त्वा सर्वानशेषतः ॥ मनसैवें
७२ द्रियग्रामं विनियम्य समंततः ॥ २४ ॥ शनैः
शनैरुपरमेद्बुद्ध्या धृतिगृहीतया आ
त्मसंस्थं मनः कृत्वा न किंचिदपि चिंतये

त् ॥ २५ ॥ यतो यतो निश्चरति मनश्चंचल
मस्थिरम् ॥ ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्ये
व वशं नयेत् ॥ २६ ॥ प्रशान्तमनसं ह्येनं
योगिनं सुखमुत्तमम् ॥ उपैति शान्तरज
सं ब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥ २७ ॥ युंजन्नेवं स

गी- दात्मानं योगी विगतकल्मषः सुखेन
ष· ब्रह्मसंस्पर्शमत्यन्तं सुखमश्नुते ॥२८॥
२५ सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्म
नि ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र सम
दर्शनः ॥२९॥ यो मां पश्यति सर्वत्र म

वँचमयिपश्यति॥तस्याहंनप्रणश्या
मिसचमेनप्रणश्यति॥३०॥सर्वभूत
स्थितंयोमांभजत्येकत्वमास्थित॥सर्व
थावर्तमानोपिसयोगीमयिवर्तते॥३१॥
आत्मौपम्येनसर्वत्रसमंपश्यतियोर्जुन

147

गी॰ सुखंवायदिवादुःखंसयोगीपरमोमतः

ष॰ ॥३२॥ अर्जुनउवाच॥ योयंयोगस्त्वयाप्रो

७४ क्तःसाम्येनमधुसूदन एतस्याहंनपश्या

मिचंचलत्वात्स्थितिंस्थिराम्॥३३॥ चंचलं

हिमनःकृष्णप्रमाथिबलवद्दृढम्॥ त

स्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ३४
श्रीभगवानुवाच । असंशयं महाबाहो मनो
दुर्निग्रहं चलम् ॥ अभ्यासेन तु कौंतेय
वैराग्येण च गृह्यते ॥३५॥ असंयतात्मना
योगो दुष्प्राप इति मे मतिः वश्यात्मना तु

य

149

गी. यतताशक्योवाप्तुमुपायतः॥३६॥अर्जुन उ

छ. वाच॥अयतिःश्रद्धयोपेतोयोगाच्चलित

७५ मानसः॥अप्राप्ययोगसंसिद्धिंकांगतिं

कृष्णगच्छति॥३७॥कच्चिन्नोभयविभ्र

ष्टश्छिन्नाभ्रमिवनश्यति॥अप्रतिष्ठोम

श्री

हाबाहो विमूढो ब्रह्मणः पथि ॥ ३८ ॥ ए
तन्मे संशयं कृष्ण छेत्तुमर्हस्यशेषतः
त्वदन्यः संशयस्यास्य छेत्ता न ह्यु
पपद्यते ॥ ३९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पार्थ नैवे
ह नामुत्र विनाशस्तस्य विद्यते ॥ न हि क

151

गी. ल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिंतातगच्छति॥४०॥प्रा
ष. प्यपुण्यकृतांलोकानुषित्वाशाश्वतीःस
२६ माः॥शुचीनांश्रीमतांगेहेयोगभ्रष्टोभि
जायते॥४१॥अथवायोगिनामेवकुलेभव
तिधीमताम्॥एतद्धिदुर्लभतरंलोकेजन्मय

दीदृशम् ४२ ॥ तत्र तं बुद्धिसंयोगं लभते पौ
र्वदेहिकम् ॥ यतते च ततो भूयः संसिद्धौ कु
रुनंदन ॥ ४३ ॥ पूर्वाभ्यासेन तेनैव ह्रियते ह्य
वशोपि सन् ॥ जिज्ञासुरपि योगस्य शब्द
ब्रह्मातिवर्तते ॥ ४४ ॥ प्रयत्नाद्यतमानस्तु यो

153

गी. गीसंशुद्धकिल्बिषः॥ अनेकजन्मसंसि
ष. द्धस्ततोयातिपरांगतिं॥४५॥ तपस्विभ्यो
धिकोयोगीज्ञानिभ्योपिमतोधिकः॥ कर्मि
भ्यश्चाधिकोयोगीतस्माद्योगीभवार्जुन
॥४६॥ योगिनामपिसर्वेषांमद्गतेनांतरा

त्मना॥ श्रद्धावान्भजते यो मां स मे युक्त
तमो मतः॥४७॥ इति श्रीभगवद्गीतासूप
निषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृ
ष्णार्जुनसंवादे आत्मसंयमयोगो नाम षष्ठो
ध्यायः॥६॥ श्रीभगवानुवाच। मय्यासक्तम

गी नाः पार्थयोगंयुंजन्मदाश्रयः॥असंश
स॰ यंसमग्रंमांयथाज्ञास्यसितच्छृणु॥१॥
२८ ज्ञानंतेहंसविज्ञानमिदंवक्ष्याम्यशेषत
यज्ज्ञात्वानेहभूयोन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्य
ते॥२॥मनुष्याणांसहस्रेषुकश्चिद्यतति

सिद्धये॥यततामपिसिद्धानांकश्चिन्मांवे
त्तितत्त्वतः॥३॥भूमिरापोनलोवायुःखंम
नोबुद्धिरेवच अहंकारइतीयंमेभिन्ना
प्रकृतिरष्टधा॥४॥अपरेयमितस्त्वन्यां
प्रकृतिंविद्धिमपरां॥जीवभूतांमहाबा

157

गी. हो ययेदं धार्यते जगत् ॥५॥ एतद्योनीनि
म. भूतानि सर्वाणीत्युपधारय ॥ अहं कृत्स्न
२९ स्य जगतः प्रभवः प्रलयस्तथा ॥६॥ मत्तः
परतरं नान्यत्किंचिदस्ति धनंजय ॥ मयि
सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे मणिगणा इव ॥७॥ रसो

हमप्सु कौंतेय प्रभास्मि शशिसूर्ययोः । प्र
णवः सर्ववेदेषु शब्दः खे पौरुषं नृषु ॥८॥ पु
ण्यो गंधः पृथिव्यां च तेजश्चास्मि विभावसौ ।
जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्विषु ॥९॥
बीजं मां सर्वभूतानां विद्धि पार्थ सनातनम्

159

गी. र्बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मितेजस्तेजस्विनाम
स. हं॥१०॥बलंबलवतांचाहंकामरागविव
ए. र्जितम्॥धर्माविरुद्धोभूतेषुकामोस्मिभर
तर्षभ॥११॥येचैवसात्विकाभावाराजसा
स्तामसाश्चये॥मत्तएवेतितान्विद्धि नत्वहं

तेषुतेमयि॥ त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिःसर्व
मिदंजगत्॥ मोहितंनाभिजानातिमामेभ्य
परमव्ययं॥१३॥ दैवीह्येषागुणमयीममम
यादुरत्यया॥ मामेवयेप्रपद्यंतेमायामेतांतर
न्तिते॥१४॥ नमांदुष्कृतिनोमूढाःप्र पद्यंतेनरा
पधं

16

गी. धमाः॥ माययापहृतज्ञाना आसुरं भावमाश्रि
स. ताः॥१५॥ चतुर्विधा भजन्ते मां जनाः सुकृति
७ नोऽर्जुन॥ आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी च भर
तर्षभ॥१६॥ तेषां ज्ञानी नित्ययुक्त एकभक्तिर्वि
शिष्यते॥ प्रियो हि ज्ञानिनोऽत्यर्थमहं स च मम

नी

प्रियः ॥१७॥ उदाराः सर्व एवैते ज्ञानी त्वात्मैवमम
तं ॥ आस्थितः स हि युक्तात्मा मामेवानुत्तमां
गतिम् ॥१८॥ बहूनां जन्मनामन्ते ज्ञानवान्मां
प्रपद्यते ॥ वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा
सुदुर्लभः ॥१९॥ कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्र

गी. पद्यंतेन्यदेवता ॥ तंतंनियममास्थायप्रकृ
स. त्यानियताःस्वया ॥२०॥ योयोयांयांतनुंभक्तः
८२ श्रद्धयार्चितुमिच्छति ॥ तस्यतस्याचलां
श्रद्धांतामेवविदधाम्यहम् ॥२१॥ सतयाश्र
द्धयायुक्तस्तस्याराधनमीहते ॥ लभतेचतत

न:कामामैवविहिताहितान् ॥२२॥ अंत
वत्तुफलंतेषांतद्भवत्यल्पमेधसाम् ॥ दे
वांदेवयजोयांतिमद्भक्तायांतिमामपि ॥
२३॥ अव्यक्तंव्यक्तिमापन्नंमन्यंतेमामबु
द्धय ॥ परंभावमजानंतोममाव्ययमनुत्तमं २७

165

गी. नाहंप्रकाशःसर्वस्ययोगमायासमावृ
स. तः॥मूढोयंनाभिजानातिलोकोमामज
८३ मव्ययम्॥२५॥वेदाहंसमतीतानिवर्त
मानानिचार्जुन॥भविष्याणिचभूतानि
मांतुवेदनकश्चन॥२६॥इच्छाद्वेषसमु

त्थेनद्वंद्वमोहेनभारत॥सर्वभूतानिसं
मोहंसर्गेयांतिपरंतप॥२७॥येषांत्वंतग
तंपापंजनानांपुण्यकर्मणाम्॥तेद्वंद्व
मोहनिर्मुक्ताभजंतेमांदृढव्रताः॥२८॥
जरामरणमोक्षायमामाश्रित्ययतंतिये

167

गी. तेब्रह्मतद्विदुःकृत्स्नमध्यात्मंकर्मचा
स. खिलम्॥२९॥साधिभूताधिदैवंमांसा
७४ धियज्ञंचयेविदुः॥प्रयाणकालेपिच
मांतेविदुर्युक्तचेतसः॥३॥ इतिश्रीभ
गवद्गीतासूप निषत्सुब्रह्मविद्यायांयो

गीता स्वेश्री कृष्णार्जुनसंवादे [illegible]मे दोनाम
सप्तमोध्यायः ७ अर्जुनउवाच किंतद्ब्रह्मकि
मध्यात्मं किंकर्मपुरुषोत्तम॥ अधिभूतंच
किंप्रोक्तमधिदैवंकिमुच्यते १॥ अधियज्ञ
ज्ञः कथंकोत्रदेहेस्मिन्मधुसूदन॥ प्रया।

ज्ञानविज्ञान योगोनाम

पि

169

गी. णकालेचकथंज्ञेयोसिनियतात्मभिः॥२॥
अ. श्रीभगवानुवाच॥ अक्षरंब्रह्मपरमंस्वभा
८५ वोध्यात्ममुच्यते॥भूतभावोद्भवकरोविस
र्गः कर्मसंज्ञितः॥३॥ अधिभूतंक्षरोभावः
पुरुषश्चाधिदैवतम्॥अधियज्ञोहमेवात्र

देहेदेहभृतांवर॥४॥ अंतकालेचमामेव

स्मरन्मुक्त्वाकलेवरम्॥ यःप्रयातिसमद्भा

वंयातिनास्त्यत्रसंशयः॥५॥ यंयंवापि

स्मरंभावंत्यजत्यंतेकलेवरम्॥ तंतमेवैति

कौंतेयसदातद्भावभावित॥६॥ तस्मात्स

र्वेषुकालेषु मामनुस्मरयुध्यच ॥ मय्यर्पि
तमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयः ॥७॥ अ
भ्यासयोगयुक्तेन चेतसानान्यगामिना
परमंपुरुषंदिव्यंयातिपार्थानुचिंतयन्
॥८॥ कविंपुराणमनुशासितारमणोर

णीयांसमनुस्मरेद्यः ।। सर्वस्यधातारम
चिंत्यरूपमादित्यवर्णंतमसः परस्तात ९
प्रयाणकालेमनसाचलेनभक्त्यायुक्तो
योगबलेनचैव ।। भ्रुवोर्मध्येप्राणमावेश्य
सम्यक्सतंपरंपुरुषमुपैतिदिव्यम ।। १० ।।

173

गी. अ. ८

यदक्षरंवेदविदोवदंतिविशंतियद्यत।
योवीतरागाः॥यदिच्छंतोब्रह्मचर्यंचरंति
तत्तेपदंसंग्रहेणप्रवक्ष्ये॥११॥सर्वद्वारा
णिसंयम्यमनोहृदिनिरुध्यच॥मूर्ध्न्या
धायात्मनःप्राणमास्थितोयोगधारणा।

णां॥ ओमितेकाक्षरंब्रह्मव्याहरंमामनु
स्मरन्॥ यःप्रयातित्यजंदेहंसयातिपर
मांगतिं॥१३॥ अनन्यचेताःसततंयोमां
स्मरतिनित्यशः॥ तस्याहंसुलभःपार्थ
नित्ययुक्तस्ययोगिनः॥१४॥ मामुपेत्यपुन

गी. र्जन्मदुःखालयमशाश्वतम्॥नाप्नुवंतिम
अ. हात्मानः संसिद्धिं परमां गताः॥१५॥आब्र
८ ह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोऽर्जुन मा
मुपेत्य तु कौंतेय पुनर्जन्म न विद्यते॥१६॥
सहस्रयुगपर्यंतमहर्यद्ब्रह्मणो विदुः

रात्रिंयुगसहस्रांतांतेहोरात्रविदोजना॥
अव्यक्ताद्व्यक्तयःसर्वाःप्रभवंत्यहराग
मे॥रात्र्यागमेप्रलीयंतेतत्रैवाव्यक्तसंज्ञके
भूतग्रामःसएवायंभूत्वाभूत्वाप्रलीयते
रात्र्यागमेवशःपार्थप्रभवंत्यहरागमे॥९॥

177

गी परस्तस्मात्तु भावोन्योव्यक्तोव्यक्तात्स
अ नातनः ॥ यः ससर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु नवि
८९ नश्यति ॥ २० ॥ अव्यक्तोक्षर इत्युक्तस्तमा
हुः परमां गतिम् । यंप्राप्य ननिवर्त्तन्ते तद्धा
मपरमंमम ॥ २१ ॥ पुरुषः सपरः पार्थभक्त्या

लभ्यस्त्वनन्यया॥यस्यान्तःस्थानिभूतानि
येनसर्वमिदंततम्॥२२॥यत्रकालेत्वनावृ
त्तिमावृत्तिंचैवयोगिनः॥प्रयातायान्तितं
कालंवक्ष्यामिभरतर्षभ॥२३॥अग्निर्ज्योति
तिरहःशुक्लःषण्मासाउत्तरायणम्॥तत्र

179

गी. प्रयाता गच्छन्ति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः ॥२४
अ. धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः षण्मासा दक्षिणा
८. यनम् ॥ तत्र चान्द्रमसं ज्योतिर्योगी प्राप्य नि
वर्तते ॥२५॥ शुक्लकृष्णे गती ह्येते जगतः
शाश्वते मते ॥ एकया यात्यनावृत्तिमन्यया

वर्त्तेपुनः॥२६॥नैतेसृतीपार्थजानन्यो
गीमुह्यतिकश्चन॥तस्मात्सर्वेषुकालेषु
योगयुक्तोभवार्जुन॥२७॥वेदेषुयज्ञेषुत
पःसुचैवदानेषुयत्पुण्यफलंप्रदिष्टम्
अत्येतितत्सर्वमिदंविदित्वायोगीपरंस्था

181

गी. नमुपैति चाद्यम् ॥२८॥ इति श्रीभगवद्गी
अ. तासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशा
८८ स्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ॥ तारकनिर्देशो ना
माष्टमोऽध्यायः ॥८॥

॥ॐ श्रीभगवानुवाच॥ इदंतुतेगुह्यतमं
प्रवक्ष्याम्यनसूयवे॥ ज्ञानंविज्ञानसहि
तंयज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेऽशुभात्॥१॥ राजवि
द्याराजगुह्यंपवित्रमिदमुत्तमं॥ प्रत्य
क्षावगमंधर्म्यंसुसुखंकर्तुमव्ययं॥२॥

183

गी. न. ५१

अश्रद्दधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंत
प ॥ अप्राप्य मां निवर्तन्ते मृत्युसंसारवर्त्म
नि ॥ ३ ॥ मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमू
र्तिना ॥ मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्व
वस्थितः ॥ ४ ॥ न च मत्स्थानि भूतानि प

श्यमेयोगमैश्वरं॥भूतभृन्नचभूतस्थोमम
मात्माभूतभावनः॥५॥यथाकाशस्थि
तोनित्यंवायुःसर्वत्रगोमहान्॥तथास
र्वाणिभूतानिमत्स्थानीत्युपधारय॥६॥
सर्वभूतानिकौन्तेयप्रकृतिंयान्तिमाम

185

गी.
नं.
५१

कौ॥ कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ वि
सृजाम्यहम्॥७॥ प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य
विसृजामि पुनः पुनः॥ भूतग्राममिमं
कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात्॥८॥ न च मां
तानि कर्माणि निबध्नंति धनंजय॥९

दासीनवदासीनमसक्तंतेषुकर्मसु॥९
मयाध्यक्षेणप्रकृतिःसूयतेसचराच
रम्॥हेतुनानेनकौंतेयजगद्विपरिवर्त
ते॥१०॥अवजानंतिमांमूढामानुषींतनु
माश्रितम्॥परंभावमजानंतोममभूत

187

गी. महेश्वरम् ॥ ११ ॥ मोघाशामोघकर्माणोमोघ
न. ज्ञानाविचेतसः ॥ राक्षसीमासुरींचैवप्रकृ
९४ तिंमोहिनींश्रिताः ॥ १२ ॥ महात्मानस्तु
मांपार्थदैवींप्रकृतिमाश्रिताः ॥ भजंत्यन
न्यमनसोज्ञात्वाभूतादिमव्ययं ॥ १३ ॥ सतत

तंकीर्तयन्तोमांयतन्तश्चदृढव्रताः॥नम
स्यन्तश्चमांभक्त्यानित्ययुक्ताउपासते॥४॥ ४
ज्ञानयज्ञेनचाप्यन्येयजन्तोमाउपासते
एकत्वेनपृथक्त्वेनबहुधाविश्वतोमुखम्
॥५॥अहंक्रतुरहंयज्ञः स्वधाहमहमौषध ५

189

गी॰ न

मंत्रोहमहमेवाज्यमहमग्निरहंहुतम्
॥१६॥ पिताहमस्यजगतोमाताधातापि
तामहः॥ वेद्यंपवित्रमोंकारऋक्साम
यजुरेवच॥१७॥ गतिर्भर्ताप्रभुःसाक्षीनि
वासःशरणंसुहृत॥ प्रभवःप्रलयःस्था

नेनिधानंबीजमव्ययं॥१८॥तपाम्यहमहं
वर्षंनिगृह्णाम्युत्सृजामिच॥अमृतंचैव मु०
मृत्युश्चसदसच्चाहमर्जुन॥१९॥त्रैविद्या
मांसोमपाःपूतपापायज्ञैरिष्ट्वास्वर्गतिं
प्रार्थयंते॥तेपुण्यमासाद्यसुरेंद्रलोक

गी॰ मश्नंति दिव्यांदिवि देवभोगान् ॥ २० ॥ ते तं भु

न॰ क्त्वा स्वर्गलोकं विशालं क्षीणे पुण्ये म

९५ र्त्यलोकं विशंति ॥ एवं त्रयीधर्ममनुप्रप ५

न्ना गतागतं कामकामा लभंते ॥ २१ ॥ अन

न्याश्चिंतयंतो मां ये जनाः पर्युपासते ॥ ते

षां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यह
म् ॥ २२ ॥ येप्यन्यदेवता भक्ता यजंते श्रद्ध
यान्विताः ॥ तेपि मामेव कौंतेय यजंत्यवि
धिपूर्वकं ॥ २३ ॥ अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता
च प्रभुरेव च ॥ न तु मामभिजानंति तत्त्वेना

193

गी. तःच्यवंतिते॥ यांतिदेवव्रतादेवान्पितॄ
न. न्यांतिपितृव्रताः॥भूतानियांतिभूतेज्या
यांतिमद्याजिनोपिमाम्॥२५॥पत्रंपुष्पं ६
फलंतोयं॥योमेभक्त्याप्रयच्छति॥तद
हंभक्त्युपहृतमश्नामिप्रयतात्मनः॥२६

यत्करोषियदश्नासियज्जुहोषिददासि
यत्॥ यत्तपस्यसिकौन्तेयतत्कुरुष्वमदर्प
णम्॥ शुभाशुभफलैरेवंमोक्ष्यसेकर्मबं
धनैः॥ संन्यासयोगयुक्तात्माविमुक्तोमा
मुपैष्यसि॥२८॥ समोहंसर्वभूतेषुनमेद्वेष्यो

गी- स्तिनप्रियः॥ येभजंतिमांभक्त्यामयिते
न: तेषुचाप्यहं॥२९॥ अपिचेत्सुदुराचारो
५५ भजतेमामनन्यभाक्॥ साधुरेवसमंत
व्यः सम्यग्व्यवसितोहिसः॥३०॥ क्षिप्रं
भवतिधर्मात्माशश्वच्छांतिंनिगच्छति॥

कौंतेयप्रतिजानीहिनमेभक्तः प्रणश्य
ति ॥ ३ ॥ मांहिपार्थव्यपाश्रित्ययेपिस्युः
पापयोनयः ॥ स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रा
स्तेपियांतिपरांगतिं ॥ किंपुनर्ब्राह्मणाःपु
ण्याभक्ताराजर्षयस्तथा ॥ अनित्यमसुखं

197

गी. लोकमिमंप्राप्यभजस्वमाम्॥३३॥मन्म
ता. नाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु॥
न. मामेवैष्यसियुक्त्वैवमात्मानंमत्पराय
९.. णः॥३४॥इतिश्रीभगवद्गीतासूपनि
षत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृ

गुह्य

स्मार्त्तेषु संवादे राजविद्याराजयोगो नाम

नवमोध्यायः ॥ श्री ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भू

य एव महाबाहो शृणु मे परमं वचः । य

त्तेहं प्रीयमाणाय वक्ष्यामि हितकाम्यया स्य

॥१॥ न मे विदुः सुरगणाः प्रभवं न महर्षयः :

199

गी.
द.
११

अहमादिर्हि देवानां महर्षीणां च सर्वशः
यो मामजमनादिं च वेत्ति लोकमहेश्वरं
असंमूढः स मर्त्येषु सर्वपापैः प्रमुच्यते
॥३॥ बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहः क्षमा सत्यं दमः
शमः॥ सुखं दुःखं भवोभावो भयं चाभयमे

वचः ॥ ४ ॥ अहिंसा समता तुष्टिस्तपो दानं य
शोऽयशः ॥ भवन्ति भावा भूतानां मत्त एव पृ
थग्विधाः ॥ ५ ॥ महर्षयः सप्त पूर्वे चत्वा
रो मनवस्तथा ॥ मद्भावा मानसा जाता ये
षां लोक इमाः प्रजाः ॥ ६ ॥ एतां विभूतिं यो

201

गी. गंचममयोवेत्तितत्वत ॥ सोविकंपेनयोग
द. नयुज्यतेनात्रसंशयः ॥ अहंसर्वस्यप्र
११२ भवोमत्तःसर्वंप्रवर्तते इतिमत्वाभजंते
मांबुधाभावसमन्विता ॥ मच्चित्तामद्गत
प्राणाबोधयंतःपरस्परं ॥ कथयंतश्च

मोनित्यंतुष्यंतिचरमंतिच॥९॥तेषांस
ततयुक्तानांभजतांप्रीतिपूर्वकम् दा
मिबुद्धियोगंतंयेनमामुपयांतिते॥१०॥
तेषामेवानुकंपार्थमहमज्ञानजंतमः॥
नाशयाम्यात्मभावस्थोज्ञानदीपेनभा

203

गी. स्वता॥११॥ अर्जुनउवाच॥परंब्रह्मपरंधाम
द. पवित्रंपरमंभवान्॥ पुरुषंशाश्वतंदि
१३ व्यमादिदेवमजंविभुम्॥१२॥ आहुस्त्वा
मृषयःसर्वेदेवर्षिर्नारदस्तथा॥
असितोदेवलोव्यासःस्वयंचैवब्रवीषिमे

204

सर्वमेतदृतं मन्ये यन्मां वदसि केशव न
हि ते भगवन्व्यक्तिं विदुर्देवा न दानवाः॥ १४ 6
स्वयमेवात्मनात्मानं वेत्थ त्वं पुरुषोत्तम
भूतभावन भूतेश देवदेव जगत्पते ॥१५॥ व
क्तुमर्हस्यशेषेण दिव्या ह्यात्मविभूतयः

205

गी० याभिर्विभूतिभिर्लोकानिमांस्त्वं व्याप्य
द० तिष्ठसि ॥१६॥ कथं विद्यामहं योगिंस्त्वां
२० सदा परिचिंतयन् ॥ केषु केषु च भावेषु
चिंत्योसि भगवन्मया ॥१७॥ विस्तरेणात्म
नो योगं विभूतिं च जनार्दन ॥ भूयः कथ

यतृप्तिर्हि शृण्वतो नास्ति मे मृतम् ॥ श्री
भगवानुवाच ॥ हंत ते कथयिष्यामि दि
व्या ह्यात्मविभूतयः ॥ प्राधान्यतः कुरुश्रे
ष्ठ नास्त्यंतो विस्तरस्य मे ॥ १९ ॥ अहमा
त्मा गुडाकेश सर्वभूताशयस्थितः ॥ अह

२०७

गी. मादिश्च मध्यं च भूतानामन्त एव च ॥ आदि
द त्यानामहं विष्णुर्ज्योतिषां रविरंशुमान्
मरीचिर्मरुतामस्मि नक्षत्राणामहं श
शी ॥ २१ ॥ वेदानां सामवेदोस्मि देवानामस्मि
वासवः ॥ इंद्रियाणां मनश्चास्मि भूताना

20B

मस्मिचेतना॥२२॥रुद्राणांशंकरश्चा
स्मिवित्तेशोयक्षरक्षसाम्॥वसूनांपा
वकश्चास्मिमेरुःशिखरिणामहं॥२३॥पु
रोधसांचमुख्यंमांविद्धिपार्थबृहस्पतिं॥से
नानीनामहंस्कंदःसरसामस्मिसागरः २८

209

गी॰ द॰ २ प॰ १०५

महर्षीणांभृगुरहंगिरामस्म्येकमक्षरम्
यज्ञानांजपयज्ञोस्मिस्थावराणांहिमा
लयः॥२५॥अश्वत्थःसर्ववृक्षाणांदेवर्षी
णांचनारदः॥गंधर्वाणांचित्ररथःसि
द्धानांकपिलोमुनिः॥२६॥उच्चैःश्रवसमश्वा

नांविद्धिमाममृतोद्भवं ॥ ऐरावतंगजेन्द्रा
णांनराणांचनराधिपम् ॥ २७ ॥ आयुधा
नामहंवज्रंधेनूनामस्मिकामधुक् ॥ प्रज
नश्चास्मिकंदर्पः सर्पाणामस्मिवासु
किः ॥ अनंतश्चास्मिनागानांवरुणोयादु

211

गी॰ सामहम्॥ पितॄणामर्यमाचास्मियमःसं
द॰ यमतामहम्॥प्रह्लादश्चास्मिदैत्यानां
१ कालःकलयतामहम्॥मृगाणांचमृगें
१० द्रोहंवैनतेयश्चपक्षिणाम्॥३०॥पवनः
पवतामस्मिरामःशस्त्रभृतामहम्॥झ

षाणांमकरश्चास्मिस्रोतसामस्मिजाह्न
वी॥३१॥सर्गाणामादिरंतश्चमध्यंचैवाह
मर्जुन॥अध्यात्मविद्याविद्यानांवादःप्र
वदतामहम्॥३२॥अक्षराणामकारोस्मि
द्वंद्वःसामासिकस्यच॥अहमेवाक्षयः

213

गी- कालोधाताहंविश्वतोमुखः॥३३॥मृत्यु
द- सर्वहरश्चाहमुद्भवश्चभविष्यताम्॥की
१०८ र्तिःश्रीर्वाक्चनारीणांस्मृतिर्मेधाधृतिः
क्षमा॥३४॥बृहत्सामतथासाम्नांगायत्री
छंदसामहम्॥मासानांमार्गशीर्षोह

ऋतूनांकुसमाकरः॥ ३५॥ द्यूतंछलय
तामस्मितेजस्तेजस्विनामहम्॥जयोऽ
स्मिव्यवसायोस्मिसत्वंसत्ववतामहम्
॥३६॥वृष्णीनांवासुदेवोस्मिपाण्डवानां
धनंजयः॥मुनीनामप्यहंव्यासःकवीनां

गी. मुशना । कविः ॥३७॥ दण्डो दमयताम
द: स्मिनीतिरस्मिजिगीषतां॥मौनंचैवास्मि
गुह्यानांज्ञानंज्ञानवतामहं॥३८॥यच्चा
पिसर्वभूतानांबीजंतदहमर्जुन॥न
तदस्तिविनायत्स्यान्मयाभूतंचराचरं

॥ नांतोऽस्मि मम दिव्यानां विभूतीनां परं
तप॥ एष तूद्देशतः प्रोक्तो विभूतेर्विस्त
रो मया॥४०॥ यद्यद्विभूतिमत्सत्वं श्रीम
दूर्जितमेव वा॥ तत्तदेवावगच्छ त्वं मम ते
जोंशसंभवम्॥४१॥ अथवा बहुनैतेन

217

गी. किंज्ञानेनतवार्ज्जुन विष्टभ्याहमिदंकृ
द. त्स्नमेकांशेनस्थितोजगत् ॥४२॥ इतिश्री
१०. भगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोग
शास्त्रेश्रीकृष्णार्ज्जुनसंवादेविभूतियोगोना
मदशमोध्यायः ॥ अर्ज्जुनउवाच मदनुग्रहा

यपरमंगुह्यमध्यात्मसंज्ञितम्॥यत्त्वयो
क्तंवचस्तेनमोहोयंविगतोमम॥१॥भवा
प्ययौहिभूतानांश्रुतौविस्तरशोमया॥
त्वत्तःकमलपत्राक्षमाहात्म्यमपिचाव्ययं
॥२॥एवमेतद्यथात्थत्वमात्मानंपरमेश्वर

219

गी॰ प॰ १११

द्रष्टुमिच्छामितेरूपमैश्वरंपुरुषोत्तम
॥३॥मन्यसेयदितच्छक्यंमयाद्रष्टुमितिप्रभो
योगेश्वरततोमेत्वंदर्शयात्मानमव्ययं॥
श्रीभगवानुवाच॥पश्यमेपार्थरूपाणिशत
शोथसहस्रशः॥नानाविधानिदिव्यानि

नानावर्णाकृतीनि च ॥५॥ पश्यादित्यान्व-
सून्रुद्रानश्विनौ मरुतस्तथा । बहून्यदृष्ट-
पूर्वाणि पश्याश्चर्याणि भारत ॥६॥ इहैकस्थं ज-
गत्कृत्स्नं पश्याद्य सचराचरम् ॥ मम देहे ।
गुडाकेश यच्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि ॥७॥ न तु मां

2221

गी॰ शक्यसेद्रष्टुमनेनैवस्वचक्षुषा॥दिव्यंददा
प॰ मितेचक्षुःपश्यमेयोगमैश्वरम्॥८॥संज
११ यउवाच॥एवमुक्त्वाततोराजन्महायोगीश्व
रोहरिः॥दर्शयामासपार्थायपरमंरूप
मैश्वरम्॥९॥अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भुत

 222

दर्शनं॥अनेकदिव्याभरणंदिव्यानेकोद्य
तायुधम्॥२॥दिव्यमाल्यांबरधरंदिव्य
गंधानुलेपनं॥सर्वाश्चर्यमयंदेवमनंत
विश्वतोमुखम्॥३॥दिव्यसूर्यसहस्रस्य
भवेद्युगपदुत्थिता॥यदिभाःसदृशीसा

223

गी. स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥१२॥ तत्रैकस्थंज
प. गत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा ॥ अपश्यद्देव
११२ देवस्य शरीरे पाण्डवस्तदा ॥१३॥ ततः सवि
स्मयाविष्टो हृष्टरोमा धनंजयः ॥ प्रणम्य
शिरसा देवं कृतांजलिरभाषत ॥१४॥ अर्जु

नुवाच॥पश्यामिदेवांस्तवदेवदेहेसर्वांस्त
थाभूतविशेषसंघान्॥ब्रह्माणमीशंकम
लासनस्थमृषींश्चसर्वानुरगांश्चदिव्यान्
१५॥अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रंपश्यामित्वांसर्व
तोनंतरूपं।नांतंनमध्यंनपुनस्तवादिंपश्यामि

225

गी. विश्वेश्वर विश्वरूप ॥१६॥ किरीटिनं गदिनं च
प. क्रिणं च तेजोराशिं सर्वतो दीप्तिमंतम् ॥ प
११ श्यामि त्वां दुर्निरीक्ष्यं समंताद्दीप्तानलार्क
द्युतिमप्रमेयं ॥१७॥ त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं
त्वमस्य विश्वस्य परं निधानं त्वमव्ययः शाश्व

तधर्मगोप्ता सनातनस्त्वं पुरुषो मतो मे ॥ १८ ॥ अ
नादिमध्यान्तमनन्तवीर्यमनन्तबाहुं शशि
सूर्यनेत्रम् ॥ पश्यामि त्वां दीप्तहुताशवक्त्रं
स्वतेजसा विश्वमिदं तपन्तम् ॥ १९ ॥ द्यावापृ
थिव्योरिदमन्तरं हि व्याप्तं त्वयैकेन दिशश्च

2227

गी. सर्वा॥ दृष्ट्वाद्भुतं रूपमुग्रं तवेदं लोकत्रयं प्र
प. व्यथितं महात्मन्॥२०॥ अमी हि त्वां सुरसं
११६ घा विशंति केचिद्भीताः प्रांजलयो गृणंति
स्वस्तीत्युक्त्वा महर्षिसिद्धसंघाः स्तुवं
ति त्वां स्तुतिभिः पुष्कलाभि॥२१॥ रुद्रादि

त्यावसवोयेचसाध्याविश्वेश्विनौमरुतश्चो
ष्मपाश्च॥गंधर्वयक्षासुरसिद्धसंघावी
क्षंतेत्वांविस्मिताश्चैवसर्वे॥२२॥रूपंमहत्ते
बहुवक्त्रनेत्रंमहाबाहोबहुबाहूरुपादं॥ब
हूदरंबहुदंष्ट्राकरालंदृष्ट्वालोका.प्र

221

गी. व्यथितास्तथाहम्॥२३॥नभःस्पृशंदीप्तमने
प. कवर्णंव्यात्ताननंदीप्तविशालनेत्रम्॥दृष्ट्वा
११ हित्वांप्रव्यथितांतरात्माधृतिंनविंदामि
११८ शमंचविष्णो॥२४॥दंष्ट्राकरालानिचतेमुखा
निदृष्ट्वैवकालानलसन्निभानि।दिशोन

ज्ञाने न लभे च शर्म प्रसीद देवेश जगन्नि
वास ॥ अमी च त्वां धृतराष्ट्रस्य पुत्राः सर्वे
सहैवावनिपालसंघैः ॥ भीष्मो द्रोणः
सूतपुत्रस्तथासौ सहास्मदीयैरपि योध
मुख्यैः ॥ २६ ॥ वक्त्राणि ते त्वरमाणा विशं

231

गी. न्तिदंष्ट्राकरालानिभयानकानि।केचिद्वि
प. लग्नादशनान्तरेषुसंदृश्यन्तेचूर्णितैरुत्त
११ माङ्गैः॥२७॥यथानदीनांबहवोंबुवेगाः
२३ समुद्रमेवाभिमुखाद्रवंति।तथातवामी
नरलोकवीराविशंतिवक्त्राण्यभिवि

ज्वलंति॥ यथा प्रदीप्तं ज्वलनं पतंगा विशं
ति नाशाय समृद्धवेगाः॥ तथैव नाशाय वि
शंति लोकास्तवापि वक्त्राणि समृद्धवे
गाः॥२९॥ लेलिह्यसे ग्रसमानः समंताल्लो
कान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः॥ तेजोभिरापू

न

233

गी० र्यं जगत्समग्रं भास्तवोग्राः प्रतपंति विष्णो

प० आख्याहि मे को भवानुग्ररूपो नमोस्तु ते

देववर प्रसीद ॥ विज्ञातुमिच्छामि भवंत

माद्यं न हि प्रजानामि तव प्रवृत्तिं ॥ ३१ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ कालोस्मि लोकक्ष

यकृत्प्रवृद्धो लोकान्समाहर्तुमिह प्रवृ
त्तः ॥ ऋतेपि त्वां न भविष्यंति सर्वे येवस्थिताः
प्रत्यनीकेषु योधाः ॥ ३२ ॥ तस्मात्त्वमुत्तिष्ठ य
शो लभस्व जित्वा शत्रून्भुंक्ष्व राज्यं समृद्धम्
मयैवैते निहताः पूर्वमे निमित्तमात्रं भव सव्य

व

235

गी॰ साचिन् ॥३३॥ द्रोणं च भीष्मं च जयद्रथं च
प॰ कर्णं तथान्यानपि योधवीरान् मयाह
११५ तांस्त्वं जहि मा व्यथिष्ठा युध्यस्व जेतासि
रणे सपत्नान् ॥३४॥ सं॰ उ॰ ॥ एतच्छ्रु
त्वा वचनं केशवस्य कृताञ्जलिर्वेपमानः

किरीटीनमस्कृत्वाभूयएवाहकृतांजलिंसगद्ग
दंभीतभीतःप्रणम्य॥३५॥अर्जुनउवाच॥स्था
नेहृषीकेशतवप्रकीर्त्याजगत्प्रहृष्यत्य
नुरज्यतेच॥रक्षांसिभीतानिदिशोद्रवंति
सर्वेनमस्यंतिचसिद्धसंघाः॥३६॥कस्मा

237

गी. त्वतेननमेरन्महात्मन्गरीयसेब्रह्मणोप्या
प. दिकर्त्रे॥ अनंतदेवेशजगन्निवासत्वमक्षरं
१५१ सदसत्तत्परंयत्॥ ३७॥ त्वमादिदेवःपुरुष
१२० पुराणस्त्वमस्यविश्वस्यपरंनिधानं॥ वेत्ता
सिवेद्यंचपरंचधामत्वयाततंविश्वमनंत

238

रूपा॥रूपा॥वायुर्यमोऽग्निर्वरुणः शशाङ्कः प्र
जापतिस्त्वं प्रपितामहश्च॥नमो नमस्ते
स्तु सहस्रकृत्वः पुनश्च भूयोपि नमो न
मस्ते॥नमः पुरस्तादथ पृष्ठतस्ते नमोस्तु
ते सर्वत एव सर्व॥अनन्तवीर्यामितविक्रमस्त्वं

239

गी. सर्वंसमाप्नोषिततोसिसर्वः। सखेतिमत्वाप्र
प. सभंयदुक्तंहेकृष्णहेयादवहेसखेति॥अ
११ जानतामहिमानंतवेदंमयाप्रमादात्प्रण
१३१ येनवापि॥४१॥यच्चावहासार्थमसत्कृ
तोसिविहारशय्यासनभोजनेषु॥एकोथ

वाप्यच्युततत्समक्षंतत्क्षामयेत्वामहमप्र
मेयं॥४२॥पितासिलोकस्यचराचरस्य
त्वमस्यपूज्यश्चगुरुर्गरीयान्॥नत्वत्समो
स्त्यभ्यधिकःकुतोन्योलोकत्रयेप्यप्रतिम
प्रभाव॥तस्मात्प्रणम्यप्रणिधायकायं

241

गी॰ सादयेत्वामहमीशमीड्यम् पितेवपुत्र॥
प॰ स्यसखेवसख्युःप्रियःप्रियायार्हसिदेव
रं सोढुम्॥४४॥अदृष्टपूर्वंहृषितोस्मिदृष्ट्वा
१२२ भयेनचप्रव्यथितंमनोमे॥तदेवमेदर्श
यदेवरूपंप्रसीददेवेशजगन्निवास॥४५॥

किरीटिनंगदिनंचक्रहस्तमिच्छामित्वां
द्रष्टुमहंतथैव ॥ तेनैवरूपेणचतुर्भुजे
नसहस्रबाहोभवविश्वमूर्ते ॥ श्रीभग
वानुवाच मयाप्रसन्नेनतवार्जुनेदंरूप
परंदर्शितमात्मयोगात् ॥ तेजोमयंवि

बाँ

243

गी. [illegible]श्वमनंतमाद्यंयन्मेत्वदन्येननदृष्ट
प. पूर्वं ॥४७॥ नवेदयज्ञाध्ययनैर्नदानैर्न
१५२ चक्रियाभिर्नतपोभिरुग्रैः ॥ एवंरूपः
शक्यअहंनृलोकेद्रष्टुंत्वदन्येनकु
रुप्रवीर ॥४८॥ मातेव्यथामाचविमूढ।

भावो दृष्ट्वारूपं घोरमीदृङ्ममेदम् व्यपेत 244
भीः प्रीतमनाः पुनस्त्वं तदेव मे रूपमिदं प्र
पश्य॥४९ संजय उवाच इत्यर्जुनं वासुदे
वस्तथोक्त्वा स्वकं रूपं दर्शयामास भूयः
आश्वासयामास च भीतमेनं भूत्वा पुनः।

245

सौम्यवपुर्महात्मा॥५१॥अर्जुनउवाच॥दृ
ष्ट्वेदंमानुषंरूपंतवसौम्यंजनार्दन॥इदा
नीमस्मिसंवृत्तःसचेताःप्रकृतिंगतः॥५१॥
श्रीभगवानुवाच॥सुदुर्दर्शमिदंरूपंदृष्ट
वानसियन्मम॥देवाअप्यस्यरूपस्यनि

त्यंदर्शनकांक्षिणः॥५२॥नाहंवेदैर्नतप 246
सानदानेननचेज्यया॥शक्यएवंविधोद्र
ष्टुंदृष्टवानसिमांयथा॥५३॥भक्त्यात्वन
न्ययाशक्यअहमेवंविधोर्ज्जुन।ज्ञातुंद्रष्टुं
चतत्वेनप्रवेष्टुंचपरंतप॥मत्कर्मकृन्मप

247

गी. रमो मद्भक्तः संगवर्जितः ॥ निर्वैरः सर्वभू

द्वा. तेषु यः स मामेति पाण्डव ॥५५॥ इति श्री

१३५ भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां

योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विश्वरू

पदर्शनं नामैकादशोऽध्यायः [illegible] ।

एवं सततयुक्ता ये भक्तास्त्वां पर्युपासते
ये चाप्यक्षरमव्यक्तं तेषां के योगवित्तमाः ॥१॥
श्रीभगवानुवाच ॥ मय्यावेश्य मनो ये मां नि
त्ययुक्ता उपासते ॥ श्रद्धया परयोपेतास्ते मे
युक्ततमो मताः ॥२॥ ये त्वक्षरमनिर्देश्यम

249

गी. व्यक्तं पर्युपासते ॥ सर्वत्रगमचिंत्यंचकूट
द्वा. स्थमचलंध्रुवम् ॥३॥ संनियम्येंद्रियग्राम
१२६ सर्वत्रसमबुद्धयः ॥ तेप्राप्नुवंतिमामेवस
र्वभूतहितेरताः ॥४॥ क्लेशोधिकतरस्ते
षामव्यक्तासक्तचेतसाम् ॥ अव्यक्ताहिग

तिर्दुःखंदेहवद्भिरवाप्यते॥५॥येतुसर्वा
णिकर्माणिमयिसंन्यस्यमत्परा॥अनन्ये
नैवयोगेनमांध्यायंतउपासते॥६॥तेषाम
हंसमुद्धर्त्तामृत्युसंसारसागरात्॥भवा
मिनचिरात्पार्थमय्यावेशितचेतसाम्॥७॥

251

गी. मय्येवमनआधत्स्वमयिबुद्धिंनिवेशय
द्वा. निवसिष्यसिमय्येवअतऊर्ध्वंनसंशयः॥
३५ अथचित्तंसमाधातुंनशक्नोषिमयिस्थि
रम्॥अभ्यासेयोगेनततोमामिच्छाप्तुंधनं
जय॥९॥अभ्यासेप्यसमर्थोसिमत्कर्मपर

सि 2 52

मोभव॥मदर्थमपिकर्माणिकुर्वंसिद्धिमा
वाप्स्यसि॥१०॥अथैतदप्यशक्तोसिकर्तुंम
द्योगमाश्रितः॥सर्वकर्मफलत्यागंततः
कुरुयतात्मवान्॥११॥श्रेयोहिज्ञानमभ्यासा र्म
ज्ज्ञानाद्ध्यानंविशिष्यते॥ध्यानात्कर्मफल

253

गी. त्यागात्त्यागाच्छांतिरनंतरम् ॥१२॥ अद्वेष्टा
द्वा. सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च । निर्ममो नि
१२८ रहंकारः समदुःखसुखः क्षमी ॥१३॥ संतु
नंधो ष्टः सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः । म
य्यर्पितमनोबुद्धिर्यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥ ८

254

यस्मान्नोद्विजतेलोकोलोकान्नोद्विजतेच
यः॥ख॥हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तोयःसच
मेप्रियः॥१५॥अनपेक्षःशुचिर्दक्षउदा
सीनोगतव्यथः॥सर्वारम्भपरित्यागीयो रि
मद्भक्तःसमेप्रियः॥योनहृष्यतिनद्वेष्टि

255

गी. नशोचतिनकांक्षति॥शुभाशुभपरित्या
१२५ गीभक्तिमान्यःसमेप्रियः॥१७॥समःश
त्रौचमित्रेचतथामानवमानयोः॥शीतो
ष्णसुखदुःखेषुसमःसंगविवर्जितः॥१८
तुल्यनिंदास्तुतिर्मौनीसंतुष्टोयेनकेनचि

त॥अनिकेतःस्थिरमतिर्भक्तिमान्मेप्रियो
नरः॥१९॥येतुधर्म्यामृतमिदंयथोक्तंपर्यु
पासते॥श्रद्दधानामत्परमाभक्तास्तेतीव
मेप्रियाः॥२०॥इतिश्रीभगवद्गीतासूपनि
षत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जु

257

गी॰
१२

नसंवादे भक्तियोगो नाम द्वादशोऽध्यायः ॥१२॥

अर्जुनुवाच॥प्रकृतिंपुरुषंचैवक्षे 258
त्रंक्षेत्रज्ञमेवच॥एतद्वेदितुमिच्छा
मिज्ञानंज्ञेयंचकेशव॥श्रीभग
वानुवाच॥इदंशरीरंकौंतेयक्षेत्र
मित्यभिधीयते॥एतद्योवेत्तितंप्रा

259

गी. ज्ञःक्षेत्रज्ञमितितद्विदः॥१॥क्षेत्र
१३ ज्ञंचापिमांविद्धिसर्वक्षेत्रेषुभारत
क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानंयत्तज्ज्ञानंमतं
मम॥२॥तत्क्षेत्रंयच्चयादृक्चयद्वि
कारियतश्चयत्॥सचयोयत्प्रभा

वस्तुतत्त्वमासेनमेशृणु ॥४॥ ऋषि 260
भिर्बहुधागीतंछंदोभिर्विविधैः।
पृथक् ॥ ब्रह्मसूत्रपदैश्चैवहेतुम
द्भिर्विनिश्चितैः ॥५॥ महाभूतान्य
हंकारोबुद्धिरव्यक्तमेवच ॥ इंद्रि

261

गी. याणिन्द्रयोकैचपंचचेंद्रियगोच
१२२ रा॥६॥इच्छाद्वेषःसुखंदुःखंसं
घातश्चेतनाधृतिः॥एतत्क्षेत्रंस
मासेनसविकारमुदाहृतम्॥अ
मानित्वमदम्भित्वमहिंसाक्षान्ति

र्ज्जवम्॥आचार्योपासनंशौचंस्थैर्य
मात्मविनिग्रहः॥७॥इंद्रियार्थे
षुवैराग्यमनहंकारएवच जन्म
मृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्श
नम् ८ असक्तिरनभिष्वंगःपुत्र दा

263

गी. रगृहादिषु॥ नित्यंचसमचित्तत्व
त. मिष्टानिष्टोपपत्तिषु॥९॥मयिचा
१३३ नन्ययोगेनभक्तिरव्यभिचारिणी
विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसं
सदि॥१०॥अध्यात्मज्ञाननित्यत्वंत

त्त्वज्ञानार्थदर्शनम् ॥ एतज्ज्ञानमि
ति प्रोक्तमज्ञानं यदतोऽन्यथा ॥११॥
ज्ञेयं यत्तत्प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वामृ
तमश्नुते ॥ अनादिमत्परं ब्रह्म न
सत्तन्नासदुच्यते ॥१२॥ सर्वतः पा

265

गी. णिपादंतत्सर्वतोक्षिशिरोमुखम् ।
त. सर्वतःश्रुतिमल्लोकेसर्वमावृत्यति
१४ ष्ठति ॥१४॥ सर्वेंद्रियगुणाभासंस
र्वेंद्रियविवर्जितम् ॥ असक्तंसर्व
भृच्चैवनिर्गुणंगुणभोक्तृच ॥१५॥

266

बहिरंतश्च भूतानामचरं चरमेव च
सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयं दूरस्थं चांति-
के च तत्॥१६॥ अविभक्तं च भूतेषु वि
भक्तमिव च स्थितम्॥ भूतभर्तृ च तत्
ज्ञेयं ग्रसिष्णु प्रभविष्णु च॥१७॥ ज्योति

गी. तिषामपि तज्ज्योतिस्तमसः पर
ते. च्यते॥ ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि स
१२४ र्वस्य विष्ठितम्॥ १८॥ इति क्षेत्रं त
था ज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं समासतः॥ म
द्भक्त एतद्विज्ञाय मद्भावायोपपद्यते

[illegible]॥ प्रकृतिं पुरुषं चैव विद्ध्यनादी
उभावपि॥ विकारांश्च गुणांश्चैव वि
द्धि प्रकृतिसम्भवान्॥२०॥ कार्यकार
णकर्तृत्वे हेतुः प्रकृतिरुच्यते॥ पु
रुषः सुखदुःखानां भोक्तृत्वे हेतुरु॰

269

गी. च्यते ॥ २१ ॥ पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुंक्ते
त. प्रकृतिजान्गुणान् ॥ कारणं गुण
१२६ संगोस्य सदसद्योनिजन्मसु ॥ २२ ॥
उपद्रष्टानुमंता च भर्ता भोक्ता महे
श्वरः ॥ परमात्मेति चाप्युक्तो देहे

स्मिन्पुरुषः परः ॥२३॥ य एवं वेत्ति 270
पुरुषं प्रकृतिं च गुणैः सह ॥ सर्व
था वर्तमानोपि न स भूयोभिजाय
ते ॥२४॥ ध्यानेनात्मनि पश्यन्ति के
चिदात्मानमात्मना ॥ अन्ये सांख्येन

२७। योगेन कर्मयोगेन चापरे ॥२५॥ अन्ये
गी त्वेवमजानन्तः श्रुत्वान्येभ्य उपासते
१३ तेपि चातितरंत्येव मृत्युं श्रुतिपरा
यणाः ॥२६॥ यावत्संजायते किं
चित्सत्वं स्थावरजंगमं ॥ क्षेत्रक्षे

त्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धि भरतर्षभ॥२६॥ 272
समं सर्वेषु भूतेषु तिष्ठन्तं परमेश्व
रम्॥ विनश्यत्स्वविनश्यन्तं यः प
श्यति स पश्यति॥२७॥ समं पश्यन्
हि सर्वत्र समवस्थितमीश्वरम्॥

न हि नस्त्यात्मनात्मानं ततो याति
परां गतिम् ॥ २९ ॥ प्रकृत्यैव च क
र्माणि क्रियमाणानि सर्वशः ॥ यः
पश्यति तथात्मानमकर्तारं स प
श्यति ॥ ३० ॥ यदा भूतपृथग्भाव

मेकस्थमनुपश्यति॥ ततएवचवि 274
स्तारंब्रह्मसंपद्यतेतदा॥३०॥ अना
दित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्मायम
व्ययं॥ शरीरस्थोपिकौन्तेयनकरो
तिनलिप्यते॥३१॥ यथासर्वगतंसौ

275

गी. द्म्यादाकाशंनोपलिप्यते॥सर्व

त. त्रावस्थितोदेहेतथात्मानोपलि

२९ प्यते॥३२॥यथाप्रकाशयत्येकः

कृत्स्नंलोकमिमंरविः॥क्षेत्रंक्षे

त्रीतथाकृत्स्नंप्रकाशयतिभारत

३४॥क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमंतरंज्ञानच 276
क्षुषा॥भूतप्रकृतिमोक्षंचयेविदु
र्यांतितेपरम्॥३५॥इतिश्रीभगव
द्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादे

277

गी. त्रदेवत्तनिर्देशोनामत्रयोदशो

चं. ध्याय:॥१३॥श्रीभगवानुवाच॥

१८ परंभूय:प्रवक्ष्यामिज्ञानानांज्ञान

मुत्तमं।यज्ज्ञात्वामुनय:सर्वेपरां

सिद्धिमितोगता:॥१॥इदंज्ञानमु

पाश्रित्यममसाधर्म्यमागताः॥ स 278
र्गेपिनोपजायंतेप्रलयेनव्यथंति
च॥२॥ममयोनिर्महद्ब्रह्मतस्मिं
गर्भंदधाम्यहं॥संभवःसर्वभूतानां
ततोभवतिभारत॥३॥सर्वयोनिषु

279

गी॰ कौंतेयमूर्तयःसंभवंतियाः॥ता
मू॰ सांब्रह्ममहद्योनिरहंबीजप्रदः
२८ पिता॥४॥सत्वंरजस्तमइति
गुणाःप्रकृतिसंभवाः॥निब
ध्नंतिमहाबाहोदेहेदेहिनमव्यं

यम् ॥५॥ तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात्प्र
काशकमनामयम् ॥ सुखसंगेन
बध्नाति ज्ञानसंगेन चानघ ॥६॥
रजो रागात्मकं विद्धि तृष्णासंग
समुद्भवम् ॥ तन्निबध्नाति कौंतेय

281

गी. कर्मसंगेनदेहिनम् ॥७॥ तम
च. स्त्वज्ञानजंविद्धिमोहनंसर्व
१४ देहिनम् ॥ प्रमादालस्यनिद्राभि
स्तन्निबध्नातिभारत ॥८॥ सत्वंसु
खेसंजयतिरजःकर्मणिभारत

ज्ञानमावृत्यतुतमःप्रमादेसंज 202
यत्युत॥९॥रजस्तमश्चाभिभूयस
त्त्वंभवतिभारत॥रजःसत्त्वंतम
श्चैवतमःसत्त्वंरजस्तथा॥१०॥स
र्वद्वारेषुदेहेस्मिन्प्रकाशउपजा

283

गी. यते॥ज्ञानंयदातदाविद्याद्विवृ
च. द्धंसत्वमित्युत॥११॥लोभःप्रवृत्ति
१८३ रारम्भःकर्मणामशमःस्पृहा
रजस्येतानिजायंतेविवृद्धेभर
तर्षभ॥१२॥अप्रकाशोप्रवृत्तिश्च

प्रमादो मोहएव च ॥ तमस्येतानि 284

जायंते विवृद्धे कुरुनंदन ॥ १३ ॥ य

दा सत्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं याति देह

भृत् ॥ तदोत्तमविदां लोकानम-

लान्प्रतिपद्यते ॥ १४ ॥ रजसि प्र-

लयंगत्वाकर्मसंगिषुजायते॥त
याप्रलीनस्तमसिमूढयोनिषु
जायते॥१५॥कर्मणःसुकृतस्या
हुः॥सात्विकंनिर्मलंफलम्॥र
जसस्तुफलंदुःखमज्ञानंतमसः

फलम् ॥ १६ ॥ सत्वात्संजायते ज्ञा 286
नं रजसो लोभ एव च ॥ प्रमाद
मोहौ तमसो भवतोऽज्ञानमेव च
॥ १७ ॥ ऊर्ध्वं गच्छन्ति सत्वस्था मध्ये ति
ष्ठन्ति राजसाः ॥ जघन्यगुणवृत्ति

गी. स्याअधोगच्छंतितामसा॥१८॥
त्र. नान्यंगुणेभ्यःकर्तारंयदाद्रष्टा
१८५ उपश्यति॥गुणेभ्यश्चपरंवेत्ति
मद्भावंसोधिगच्छति॥१९॥गुणा
नेतानतीत्यत्रीन्देहीदेहसमुद्भ

वान्॥ जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तो
मृतमस्नुते॥ २०॥ अर्जुनुवाच॥ कै
र्लिंगैस्त्रीन्गुणानेतानतीतोभ
वति प्रभो॥ किमाचारः कथंचै
तांस्त्रीन्गुणानतिवर्तते॥ २१॥

२८१

गी॰ श्रीभगवानुवाच॥ प्रकाशंचप्र
त्र॰ वृत्तिंचमोहमेवचपांडव॥नद्वे
१८६ ष्टिसंप्रवृत्तानिननिवृत्तानिकां
क्षति॥१॥उदासीनवदासीनो
गुणैर्योनविचाल्यते॥गुणावर्तं

नइत्येवंयोवतितिष्ठनेंगते॥२३॥ 290
समदुःखसुखःस्वस्थःसमलो
ष्टाश्मकांचनः॥तुल्यप्रियाप्रि
योधीरस्तुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः
मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्योमि

291

गी. त्रारिपक्षयो।सर्वारंभपरित्यागीगु।
वे. णातीतःसउच्यते॥२५॥मांचयोव्य
१८ भिचारेणभक्तियोगेनसेवते॥सगु।
णान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयायकल्प
ते॥२६॥ब्रह्मणोहिप्रतिष्ठाहममृत

स्याव्ययस्यच॥शाश्वतस्यचधर्मस्य 292
सुखस्यैकांतिकस्यच॥२७॥इतिश्रीम
गवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेगु
णत्रयविभागोनामचतुर्दशोध्यायः

293

गी० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ऊर्ध्वमूलमधः
पु० शाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययं ॥ छंदांसि
१५८ यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेदवित् ॥१॥
अधश्चोर्ध्वं प्रसृतास्तस्य शाखा गुण
प्रवृद्धा विषयप्रवालाः ॥ अधश्च मूला

294

न्यनुसंततानिकर्मान्तुबंधीनिमनु
ष्यलोके॥२॥नरूपमस्येहतथोप॥
लभ्यतेनांतोनचादिर्नचसंप्रतिष्ठा
अश्वत्थमेनंसुविरूढमूलमसंगश
स्त्रेणदृढेनछित्वा॥३॥ततःपदंतत्स

295

गी.
पं.
१८१

रिमार्गितव्यंयस्मिंगतानानिवर्तंति
भूयः॥तमेवचाद्यंपुरुषंप्रपद्येयतः
प्रवृत्तिःप्रसृतापुराणी॥४॥निर्मान
मोहाजितसंगदोषाअध्यात्मनित्या
विनिवृत्तकामाः॥द्वंद्वैर्विमुक्ताःसु।

खदुःखसंज्ञैर्गछंत्यमूढाःपदमा 296
व्ययंतत॥५॥नतद्भासयतेसूर्योनश
शांकोनपावकः॥यद्गत्वानिवर्तं
तेतद्धामपरंमम॥६॥ममैवांशो।
जीवलोकेजीवभूतःसनातनः॥म

गी. पं. १५

नःषष्ठानीन्द्रियाणिप्रकृतिस्थानिक
र्षति॥७॥शरीरंयदवाप्नोतियच्चा
प्युत्क्रामतीश्वरः॥गृहीत्वैतानिसं
यातिवायुर्गंधानिवाशयात्॥८॥श्रो
त्रंचक्षुःस्पर्शनंचरसनंघ्राणमेवच

धिष्ठायमनश्चायंविषयानुपसेव
ते॥९॥उत्क्रामंतंस्थितंवापिभुंजा
नंवागुणान्वितम्॥विमूढानानु
पश्यंतिपश्यंतिज्ञानचक्षुषः॥१०॥
यतंतोयोगिनश्चैनंपश्यंत्यात्म

299

गी. न्यवस्थितम् ॥ यतन्तोप्यकृतात्मा
पं. नोनैनंपश्यंत्यचेतसः ॥ ११ ॥ यदादित्य
१५। गतंतेजोजगद्भासयतेऽखिलम् ॥ य
च्चंद्रमसियच्चाग्नौतत्तेजोविद्धिमाम
कम् ॥ १२ ॥ गामाविश्यचभूतानिधार

या

याम्यहमोजसा॥ पुष्णामिचौषधीः 300
सर्वाःसोमोभूत्वारसात्मकः॥१३॥अ
हंवैश्वानरोभूत्वाप्राणिनांदेहमा
श्रितःप्राणापानसमायुक्तःपचा
म्यन्नंचतुर्विधम्॥१४॥सर्वस्यचाहं

301

गी॰ पे॰ १५१ हृदिसन्निविष्टो मत्तः स्मृतिर्ज्ञानम
पोहनं च वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वे
दांतकृद्वेदविदेव चाहम् ॥ १५ ॥ द्वा
विमौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर एव
च ॥ क्षरः सर्वाणि भूतानि कूट

स्योत्तरउच्यते॥२६॥उत्तमःपुरुषा
स्त्वन्यःपरमात्मेत्युदाहृतः॥योलो
कत्रयमाविश्यबिभर्त्यव्ययईश्वरः॥
यस्मात्क्षरमतीतोहमक्षरादपिचोत्त
मः॥अतोस्मिलोकेवेदेचप्रथितःपुरु

303

गी. षोत्तमः॥१८॥योमामेवमसंमूढोजा
पं. नातिपुरुषोत्तमम्॥सस्सर्वविद्भजति
१५२ मांसर्वभावेनभारत॥१९॥इतिगुह्यतम
मंशास्त्रमिदमुक्तंमयानघ॥एतद्बुद्ध्वा
बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्चभारत॥२०॥

इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्या
योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेपुरु
षोत्तमयोगोनामपंचदशोध्यायः ॥१५॥
श्रीभगवानुवाच ॥ अभयंसत्वसंशुद्धि
र्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः ॥ दानंदमश्च

305

गी. षो. १८

यज्ञश्चस्वाध्यायस्तपआर्जवम्॥१॥
अहिंसासत्यमक्रोधस्त्यागःशांति
रपैशुनम्॥दयाभूतेष्वलोलुत्वंमा २८
र्दवंह्रीरचापलम्॥२॥तेजःक्षमाधृ
तिःशौचमद्रोहोनातिमानिता॥भवं

तिसम्पदंदैवीमभिजातस्यभारत॥३॥
दम्भोदर्पोभिमानश्चक्रोधःपारुष्य
मेवच॥अज्ञानंचाभिजातस्यपार्थसं
पदमासुरीम्॥४॥दैवीसम्पद्विमोक्षा
यनिबंधायासुरीमता॥माशुचःसम्प

ह्रीं भूतसङ्गौ नो के स्मि द्वैवज्ञा स १ ए व व

307

गी. देहेवीमभिज्ञातोस्मिपांडव ॥ ईकोवि
षा. स्ताख्यः प्रोक्तश्चर्मरंपार्थमेस्मृतः ॥२॥
१५५ प्रबद्धिचनिद्यमिवज्ञनाविद्युरासृर
नमोचेनापिचाचारोनसत्यंतेषुवि
द्यते ॥७॥ असत्यमप्रतिष्ठंतेजगदाहु

रनीश्वरम्॥ अपरस्परसंभूतं किमन्य
त्कामहैतुकम्॥८॥ एतां दृष्टिमवष्ट
भ्य नष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः॥ प्रभवंत्यु
ग्रकर्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः॥९॥
काममाश्रित्य दुष्पूरं दम्भमानमदा

309

गी. ल्लिताः॥ मोहाद्गृहीत्वासद्ग्राहान्प्रव
षो. र्तंतेशुचिव्रताः॥१०॥ चिंतामपरिमेयां
१५६ चप्रलयांतामुपाश्रिताः॥ कामोप
भोगपरमाएतावदितिनिश्चिताः॥११॥
आशापाशशतैर्बद्धाःकामक्रोधपरा

यणाः॥ ईहंते कामभोगार्थमन्यायेना 310

र्थसंचयान्॥ १२॥ इदमद्य मया लब्धमि

दं प्राप्स्ये मनोरथम्॥ इदमस्तीदमपि

मे भविष्यति पुनर्धनम्॥ १३॥ असौ मया

हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि॥ ईश्व

रोहमहं भोगी सिद्धोहं वलवान्सुखी
॥१४॥ आढ्यो भिजनवानस्मि कोन्यो
स्ति सदृशो मया ॥ यक्ष्ये दास्यामि मोदि
ष्य इत्यज्ञानविमोहिता: ॥१५॥ अनेक
चित्तविभ्रांता मोहजालसमावृता:

प्रसक्ताः कामभोगेषु पतंति नरकेऽशु 312
चौ ॥१६॥ आत्मसंभाविताः स्तब्धा धन
मानमदान्विताः ॥ यजंते नामयज्ञै
स्ते दंभेनाविधिपूर्वकम् ॥१७॥ अहं
कारं बलं दर्पं कामं क्रोधं च संश्रिताः

313

गी॰ बो॰ १५६

मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषन्तोभ्यसूया
काः ॥१८॥ तानहं द्विषतः क्रूरान्संसा
रेषु नराधमान् ॥ क्षिपाम्यजस्रमशुभा
नासुरीष्वेव योनिषु ॥१९॥ आसुरीं यो
निमापन्ना मूढा जन्मनि जन्मनि ॥ ॥

मामप्राप्यैवकौंतेयततोयांत्यधमां
गतिम्त्रिविधंनरकस्येदंद्वारंनाशन
मात्मनः॥कामःक्रोधस्तथालोभ
स्तस्मादेतत्त्रयंत्यजेत॥२१॥एतैर्विमुक्तः
कौंतेयतमोद्वारैस्त्रिभिर्नरः॥आचर

315

गी. षो.

त्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परां गतिम्
॥२२॥ यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते का
मकारतः ॥ न स सिद्धिमवाप्नोति न सु
खं न परां गतिम् ॥२३॥ तस्माच्छास्त्रं प्र
माणं ते कार्याकार्यव्यवस्थितौ ॥ ज्ञा

ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म कर्तुमिहा
र्हसि ॥२४॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनि
षत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृ
ष्णार्जुनसंवादे दैवासुरसंपद्विभागो
नाम षोडशोऽध्यायः ॥ अर्जुन उवाच ॥ ये

317

गी. येशास्त्रविधिमुत्सृज्ययजन्तेश्रद्धया

स. न्विताः॥तेषांनिष्ठातुकाकृष्णसत्व

१७ माहोरजस्तमः॥१॥श्रीभगवानुवाच॥

त्रिविधाभवतिश्रद्धादेहिनांसास्व

भावजा।सात्विकीराजसीचैवताम·

सीचेतितोष्वण॥ ३॥ सत्त्वात्तदूयासर्वे
स्यस्य ह्वाभवतिभावत॥ सह्वामयेयाये
पुरुषायायकुद्द: सएवब्र॥ ४॥ यज्ञे
तेसात्त्विकादेवान्यक्षरक्षांसिराजसा
प्रेतंभूतगणांश्चान्येयजंतेतामसाजना

नाः॥४॥अशास्त्रविहितंघोरंतप्यंतेये
तपोजनाः॥दम्भाहंकारसंयुक्ताः
कामरागबलान्विताः॥५॥कर्षयंत
शरीरस्थंभूतग्राममचेतसः॥मांचैवां
तःशरीरस्थंतान्विद्ध्यासुरनिश्चयान्

६॥आहारस्त्वपिसर्वस्यत्रिविधोभव
तिप्रियः॥यज्ञस्तपस्तथादानंतेषां
भेदमिमंशृणु॥७॥आयुःसत्त्वबला
रोग्यसुखप्रीतिविवर्धनाः॥रस्याः
स्निग्धाःस्थिराहृद्याआहाराःसात्त्वि

321

गी. कश्रियेः ॥८॥ कट्वम्ललवणात्युसती।
स. क्ष्णरूक्षविदाहिनः ॥ आहाराराजस।
[illegible] स्येष्टा दुःखशोकामयप्रदाः ॥९॥ यात
१६२ यामंगतरसंपूतिपर्युषितंचयत् ॥उ।
च्छिष्टमपिचामेध्यंभोजनंतामसप्रियं

॥ अफलाकांक्षिभिर्यज्ञोविधिदृष्टोय
इज्यते॥ यष्टव्यमेवेतिमनः समाधायस
सात्विकः॥११॥ अभिसंधायतुफलं
दम्भार्थमपिचैवयत्॥ इज्यतेभरतश्रे
ष्ठतंयज्ञंविद्धिराजसम्॥१२॥ विधिहीन

॥

323

गी. मसृष्टान्नंमंत्रहीनमदक्षिणम॥ श्रद्धा
सं. विरहितंयज्ञंतामसंपरिचक्षते॥१३॥दे
१७ वद्विजगुरुप्राज्ञपूजनंशौचमार्जवं
ब्रह्मचर्यमहिंसाचशारीरंतपउच्यते
॥१४॥अनुद्वेगकरंवाक्यंसत्यंप्रियहितं

324

वयत्॥स्वाध्यायाभ्यसनेचैववाङ्म
येतपउच्यते॥२५॥मनःप्रसादःसौ
म्यत्वंमौनमात्मविनिग्रहः॥भाव
संशुद्धिरित्येतत्तपोमानसमुच्यते
२६॥श्रद्धयापरयातप्तंतपस्तत्त्रिवि

325

गी. धनैः॥ अफलाकाङ्क्षिभिर्युक्तैः सा
स. त्विकं परिचक्षते॥१७॥ सत्कारमा
१६७ नपूजार्थं तपो दम्भेन चैव यत्॥ क्रि
यते तदिह प्रोक्तं राजसं चलमध्रुव
म्॥१८॥ मूढग्राहेणात्मनो यत्पीडया

क्रियते तत॥ परस्योत्सादनार्थंवातत्ताम 326
समुदाहृतं॥१९॥ दातव्यमितियद्दानंदी
यतेनुपकारिणे॥ देशेकालेचपात्रेचत
द्दानंसात्विकंस्मृतम्॥२०॥ यत्तुप्रत्युप
कारार्थंफलमुद्दिश्यवापुनः॥ दीयतेच

327

गी. परिक्लिष्टंतद्राजसमुदाहृतम् ॥ अदेश
स. कालेयद्दानमपात्रेभ्यश्चदीयते ॥ अस
१६५ त्कृतमवज्ञातंतत्तामसमुदाहृतम् ॥ २२
ॐतत्सदितिनिर्देशोब्रह्मणस्त्रिविधः
स्मृतः ॥ ब्राह्मणास्तेनवेदाश्चयज्ञाश्चवि

हिताःपुरा॥२३॥तस्मादोमित्युदाहृत्यय
ज्ञदानतपःक्रियाःप्रवर्त्तंतेविधानोक्ताः
सततेब्रह्मवादिनाम्॥२४॥तदित्यनभि
संधायफलेयज्ञतपःक्रियाः॥दानक्रि
याश्चविविधाःक्रियंतेमोक्षकांक्षिभिः

329

गी. २५॥ सद्भावेसाधुभावेचसदित्येतत्प्रयु
स. ज्यते॥ प्रशस्तेकर्मणितथासच्छब्दःपा
१६६ र्थयुज्यते॥ २६॥ यज्ञेतपसिदानेचस्थिति
सदितिचोच्यते॥ कर्मचैवतदर्थीयंस
दित्येवाभिधीयते॥ २७॥ अश्रद्धयाहुतं

दत्तं तपस्तप्तं कृतं च यत ॥ असदि
त्युच्यते पार्थ न च तत्प्रेत्य नो इह ॥ २८ ॥
इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्र
ह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जु
नसंवादे त्रितयविभागयोगो नाम

331

सप्तदशोध्यायः ॥१७॥ अर्जुनउवाच ॥ सं
न्यासस्यमहाबाहोतत्वमिच्छामिवे
दितुम् ॥ त्यागस्यचहृषीकेशपृथक्के
शिनिसूदन ॥१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ का
म्यानांकर्मणांन्यासंसंन्यासंकवयोवि

डुः ॥ सर्वकर्मफलत्यागं प्राहुस्त्यागंवि
चक्षणाः ॥ २ ॥ त्याज्यंदोषवदित्येकेकर्मप्रा
हुर्मनीषिणः ॥ यज्ञदानतपःकर्मनत्या
ज्यमितिचापरे ॥ ३ ॥ निश्चयंशृणुमेतत्र ।
त्यागेभरतसत्तम ॥ त्यागोहिपुरुषव्या

333

गी. अ. १८

ह्रिविधः संप्रकीर्त्तितः ॥४॥ यज्ञदानत
पःकर्मनत्याज्यंकार्यमेवतत् ॥ यज्ञोदानं
तपश्चैवपावनानिमनीषिणाम् ॥५॥ ए
तान्यपितुकर्माणिसंगंत्यक्त्वाफला
नि च ॥ कर्तव्यानीतिमेपार्थनिश्चितंमत

मुत्तमम्॥६॥नियतस्यतुसंन्यासःकर्मणो 334
नोपपद्यते॥मोहात्तस्यपरित्यागस्ताम
सःपरिकीर्तितः॥७॥दुःखमित्येवय
त्कर्मकायक्लेशभयात्त्यजेत्॥सकृत्वा
राजसंत्यागंनैवत्यागफलंलभेत्॥८॥का

335

गी. र्यमित्येवयत्कर्मनियतंक्रियतेर्ज्जुन। संगं
अ. त्यक्त्वाफलंचैवसत्यागःसात्विकोमतः
१८ ॥९॥नद्वेष्ट्यकुशलंकर्मकुशलेनानुषज्ज
ते त्यागीसत्वसमाविष्टोमेधावीछिन्नसं
शयः॥१०॥नहिदेहभृताशक्यंत्यक्तुं

कर्माण्यशेषतः॥ यस्तुकर्मफलत्या
गीसत्यागीत्यभिधीयते॥११॥ अनिष्टा
मिष्टंमिश्रंचत्रिविधंकर्मणःफलम्
भवत्यत्यागिनांप्रेत्यनतुसंन्यासिनांक्व
चित॥१२॥ पंचैतानिमहाबाहोकारणा

337
गी.
अ.
१८।

नि निबोध मे॥ सांख्ये कृतांते प्रोक्तानि सि
द्धये सर्वकर्मणां॥१३॥ अधिष्ठानं तथा
कर्ता करणं च पृथग्विधम्॥ विविधा
श्च पृथक्चेष्टा दैवं चैवात्र पंचमम्॥१४॥
शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म प्रारभते नरः॥

न्यायं वा विपरीतं वा पंचैते तस्य हेतवः ॥ 338
तत्रैवं सति कर्तारमात्मानं केवलं तु यः
पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्न स पश्यति दुर्मति
ः १६ ॥ यस्य नाहंकृतो भावो बुद्धिर्यस्य न
लिप्यते ॥ हत्वापि स इमांल्लोकान्न हंति

339

गी. न निबध्यते ॥ १७ ॥ ज्ञानेज्ञेयंपरिज्ञाता

अ. त्रिविधाकर्मचोदना ॥ करणंकर्मकर्तेति

१८ त्रिविधः कर्मसंग्रहः ॥ १८ ॥ ज्ञानंक

र्मचकर्ताचत्रिधैवगुणभेदतः ॥ प्रो

च्यते ॥ गुणसंख्यानेयथावच्छृणुता

न्यपि

न्यपि ॥ १९ ॥ सर्वभूतेषु येनैकं भावमव्य 340
यमीक्षते । अविभक्तं विभक्तेषु तज्ज्ञान
नं विद्धि सात्विकम् ॥ २० ॥ पृथक्त्वेन तु
यज्ज्ञानं नानाभावान्पृथग्विधान् ॥ वेत्ति
सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्धि राजसम् ॥ २१ ॥

341
गी. अ १८

यत्तुकृत्स्नवदेकस्मिन्कार्येसक्तमहैतु
कम्॥ अतत्वार्थवदल्पंचतत्तामसमुदा
हृतं॥२२॥ नियतंसंगरहितमरागद्वेष
तःकृतम्॥ अफलप्रेप्सुनाकर्मयत्तत्सा
त्विकमुच्यते॥२३॥ यत्तुकामेप्सुनाकर्म

साहंकारेणवापुनः॥ क्रियतेबहुला
यासंतद्राजसमुदाहृतम्॥ अनुबंधंक्ष
येहिंसामनवेक्ष्यचपौरुषम्॥ मोहादा
रभ्यतेकर्मतत्तामसमुदाहृतम्॥२५॥ मु
क्तसंगोनहंवादीधृत्युत्साहसमन्वि

पौ

343

गी· नः ।। सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारः कर्त्तासा
अ· त्विक उच्यते ।। २६ ।। रागी कर्मफलप्रेप्सु
१७२ र्लुब्धो हिंसात्मकोऽशुचिः ।। हर्षशोका
न्वितः कर्त्ता राजसः परिकीर्तितः ।। २७ ।।
अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः शठो नैष्कृतिको

लसः विषादी दीर्घसूत्री च कर्ता तामस
उच्यते ॥२८॥ बुद्धेर्भेदं धृतेश्चैव गुणत
स्त्रिविधं शृणु प्रोच्यमानमशेषेण पृ
थक्त्वेन धनंजय ॥२९॥ प्रवृत्तिं च निवृत्तिं
च कार्याकार्ये भयाभये बंधं मोक्षं च या

गी. वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सात्विकी ॥३०॥ यया
अ. धर्ममधर्मं च कार्यं चाकार्यमेव च ॥ अय
१८ थावत्प्रजानाति बुद्धिः सा पार्थ राजसी ॥ ८८
३१॥ अधर्मं धर्ममिति या मन्यते तमसा
वृता ॥ सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिः सा पा

र्थतामसी॥३२॥धृत्या यया धारयते मनः 346
प्राणेन्द्रियक्रियाः योगेनाव्यभिचा
रिण्या धृतिः सा पार्थ सात्त्विकी॥३३॥
यया तु धर्मकामार्थान्धृत्या धारयते।
ऽर्जुन प्रसङ्गेन फलाकाङ्क्षी धृतिः सा पा

347

र्थराजसी॥३४॥ययास्वप्नंभयंशोकंवि
षादंमदमेवच॥नविमुंचतिदुर्मेधाधृति
सापार्थतामसी॥३५॥सुखंत्विदानींत्रि ८६
विधंशृणुमेभरतर्षभ॥अभ्यासाद्रमते
यत्रदुःखांतंचनिगच्छति॥३६॥यत्तद

ग्रे विषमि व परिणामेमृतोपमम्॥ तत्सु
खं सात्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादज
म्॥ ३७॥ विषयेंद्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेमृ
तोपमम्॥ परिणामेविषमिव तत्सुखं रा
जसंस्मृतं॥ ३८॥ यदग्रेचानुबंधेचसुखं

349

गी. खंमोहनमात्मनः॥निद्रालस्यप्रमादो
अ. त्थंतत्तामसमुदाहृतं॥३९॥नतदस्ति
पृथिव्यांवादिविदेवेषुवापुनः॥सत्वं ७६
प्रकृतिजैर्मुक्तंयदेभिःस्यात्रिभिर्गु
णैः॥४०॥ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्रा

णांचपरंतप॥कर्माणिप्रविभक्तानिस्व
भावप्रभवैर्गुणैः॥४१॥शमोदमस्तप
शौचंक्षांतिरार्जवमेवच॥ज्ञानंविज्ञा
नमास्तिक्यंब्रह्मकर्मस्वभावजम्॥४२
शौर्यंतेजोधृतिर्दाक्ष्यंयुद्धेचाप्यपला

351

गी. यनम्॥ दानमीश्वरभावश्च क्षात्रंकर्मस्व
शु. भावजम्॥४३॥ कृषिगोरक्षवाणिज्यंवै
(११) श्यकर्मस्वभावजम्॥ परिचर्यात्मकंक ८७
र्मशूद्रस्यापिस्वभावजम्॥४४॥ स्वेस्वे
कर्मण्यभिरतः संसिद्धिंलभतेनरः॥ स्वक

मेनिरतःसिद्धिंयथाविंदतितच्छृणु॥४५॥
यतःप्रवृत्तिर्भूतानांयेनसर्वमिदंततम्॥
स्वकर्मणातमभ्यर्च्यसिद्धिंविंदतिमान
वः॥४६॥श्रेयान्स्वधर्मोविगुणःपरधर्मा
त्स्वनुष्ठितात्॥स्वभावनियतंकर्मकु

353

गी. र्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम्॥४७॥सहजंकर्म
अ. कौंतेयसदोषमपिनत्यजेत्॥सर्वारंभा
१८ हिदोषेणधूमेनाग्निरिवावृताः॥४८॥अ
सक्तबुद्धिःसर्वत्रजितात्माविगतस्पृह
नैष्कर्म्यसिद्धिंपरमांसंन्यासेनाधिगच्छ

जि

ति ॥ ४९ ॥ सिद्धिं प्राप्तो यथा ब्रह्म तथाप्नो
ति निबोध मे ॥ समासेनैव कौंतेय निष्ठा
ज्ञानस्य या परा ॥ ५० ॥ बुद्ध्या विशुद्धया यु
क्तो धृत्यात्मानं नियम्य च ॥ शब्दादीन्विष
यांस्त्यक्त्वा रागद्वेषौ व्युदस्य च ॥ ५१ ॥ वि

355

गी. अ १७५

विविक्तसेवी लघ्वाशी यतवाक्कायमान
सः ॥ ध्यानयोगपरो नित्यं वैराग्यं समु
पाश्रितः ॥ ५२ ॥ अहंकारं बलं दर्पं
कामं क्रोधं परिग्रहम् ॥ विमुच्य निर्मम
शान्तो ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥ ५३ ॥ ब्रह्म

भूतःप्रसन्नात्मानशोचतिनकांक्षति
समःसर्वेषुभूतेषुमद्भक्तिंलभतेपरम्
५४॥भक्त्यामामभिजानातियावान्यश्चा
स्मितत्वतः॥ततोमांतत्वतोज्ञात्वाविश
तेतदनंतरम्॥५५॥सर्वकर्माण्यपिसदा

गी. र्वाणो मद्व्यपाश्रयः ॥ मत्प्रसादादवाप्नो
श्री. ति शाश्वतं पदमव्ययं ॥ ५६ ॥ चेतसा सर्वक
१५ र्माणि मयि संन्यस्य मत्परः ॥ बुद्धियो
गमुपाश्रित्य मच्चित्तः सततं भव ॥ ५७ ॥
मच्चित्तः सर्वदुर्गाणि मत्प्रसादात्तरिष्य

358

सि॥ अथ चेत्त्वमहंकारान्न श्रोष्यसि विनं
क्ष्यसि यदहंकारमाश्रित्य न योत्स्य इति
मन्यसे॥ मिथ्यैष व्यवसायस्ते प्रकृति
स्त्वां नियोक्ष्यति॥५८॥ स्वभावजेन कौन्ते
य निबद्धः स्वेन कर्मणा॥ कर्तुं नेच्छसि

359

यंमोहात्करिष्यस्यवशोपितत्॥६०॥
ईश्वरःसर्वभूतानांहृद्देशेर्जुनतिष्ठति
भ्रामयन्सर्वभूतानियंत्रारूढानिमायया
६१॥तमेवशरणंगच्छसर्वभावेनभार
ततत्प्रसादात्परांशांतिंस्थानंप्राप्स्यसिशा

सि

ख्यातम् ॥ इति ते ज्ञानमाख्यातं गुह्याद्गु
ह्यतरं मया ॥ विमृश्यैतदशेषेण यथे
च्छसि तथा कुरु ॥ ६३ ॥ सर्वगुह्यतमं भू
यः शृणु मे परमं वचः ॥ इष्टोऽसि मे दृढ
मिति ततो वक्ष्यामि ते हितम् ॥ ६४ ॥ मन्म

361

गी. नाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरुमा
श्र. मेवैष्यसिसत्यंतेप्रतिजानेप्रियोसिमे
१६२ सर्वधर्मापरित्यज्यमामेकंशरणंव्रज
अहंत्वासर्वपापेभ्योमोक्षयिष्यामिमा
शुच ॥ इदंतेनापेतस्कायनभक्तायक

दाचन॥नचाशुश्रूषवेवाच्यंनचमांयो
भ्यसूयति॥६७॥यइदंपरमंगुह्यंमद्भक्ते
ष्वभिधास्यति॥भक्तिंमयिपरांकृत्वा
मामेवैष्यत्यसंशयः॥६८॥नचतस्मान्मनु
ष्येषुकश्चिन्मेप्रियकृत्तमः॥भवितानचमे

न

363

गी. तस्मादन्यः प्रियतरो भुवि ॥६९॥ अध्येष्य
अ. ते च य इमं धर्म्यं संवादमावयोः ॥ ज्ञानय
१५१ ज्ञेन तेनाहमिष्टः स्यामिति मे मतिः ॥७०॥
श्रद्धावाननसूयश्च शृणुयादपि यो नरः ॥
सोऽपि मुक्तः शुभांल्लोकान्प्राप्नुयात्पुण्य

कर्मणाम्॥ ७१॥ कच्चिदेतच्छ्रुतं पार्थ त्वयै
काग्रेण चेतसा॥ कच्चिदज्ञानसंमोहः प्रण
ष्टस्ते धनंजय॥ ७२॥ अर्जुन उवाच॥ नष्टो
मोहः स्मृतिर्लब्धा त्वत्प्रसादान्मयाच्युत॥
स्थितोस्मि गतसंदेहः करिष्ये वचनं तव

गी· अ· १८

॥ संजयउवाच ॥ ७३ ॥ इत्यहंवासुदेवस्य
पार्थस्यचमहात्मनः ॥ संवादमिममा
श्रौषमद्भुतंरोमहर्षणम् ॥ ७४ ॥ व्यासप्र
सादाछ्रुतवानेतद्गुह्यमहंपरम् ॥ यो
गंयोगेश्वरात्कृष्णात्साक्षात्कथयतः

स्वयम्भू॥ राजन्संस्मृत्यसंस्मृत्यसंवादमि
ममद्भुतम्॥ केशवार्जुनयोः पुण्यंहृ
ष्यामिचमुहुर्मुहुः॥७६॥ तच्चसंस्मृत्य
संस्मृत्यरूपमत्यद्भुतंहरेः॥ विस्मयोमे
महान्राजन्हृष्यामिचपुनःपुनः॥७७॥य

367

गी० यत्रयोगेश्वरःकृष्णोयत्रपार्थोधनुर्धरः

अ० तत्रश्रीर्विजयोभूतिर्ध्रुवानीतिर्मतिर्मम

१८ म॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सुब्र

ह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसं

वादेमोक्षसंन्यासयोगोनामाष्टादशोऽध्यायः॥

समाप्त

369

श्री. ओंनमोनारायणाय श्रीजनमेजय उ
१ वाच ॥ श्रावनलेशयानस्य भारतानांपि
तामहः ॥ कथमन्तरधृवांदेहं कंर्विहो
गमपारयत ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ए। १
एवमावद्धितोराजं स्त्वचि र्मेत्वासमाद्दि

नः भीष्मस्तुकृष्णाद्वे दोत्संग
समास्थितः २ निवर्तमाने त्वयने
वैदिवाकरे समाविशद्यदात्मान
मात्मन्येवसमाहितः २ शुक्लपक्षस्य
चाष्टम्यामाघमासस्यपार्थिव प्राजा

पत्येचनक्षत्रेमध्यंप्राप्तेदिवाकरे ४
विकीर्णेश्रुतिवादित्याभीष्मःशरशा
नैर्हृतः शुभेपर्यालम्याहृतोऽ
ब्रह्माणासत्तमैः ५ व्यासेनवेदश्रवसा
नारदेनसुरर्षिणा देवस्थानेनवात्स्येन ने

नी

ततश्चास्माकं संमंत्रणा ९ तथाज्ञेमि 372

तिनाचैव पैलेनच महात्मना शांडि

ल्यगौतमात्रेयैर्भारद्वाजेनधीमता

१ मौद्गल्येनयाज्ञवल्क्येनशंखेनलिखि

तेनच देवराजेनधीरेणदक्षमनुवि

373

भी. शौनकैः ८ एतच्चान्यैर्मुनिभिर्लोमा
२ हाभागैर्महात्मभिः श्रुतध्यानैः पुरा
कारैहितं नृपेहे इव गृहेहैः ५ भीष्मस्तु
प्रहृष्टव्याघ्रः कर्मणा मनसा गिरा पू
र्वलोगतः हसं प्रदयोशांजलिस्तु

वि: ९ स्वोत्ल्हृत्पद्मप्रष्टेननत्तष्ठावम
धुस्तूदनं योगेश्वरपद्मनाभंविष्णु
त्रिभुजनगत्पतिं ११ हृत्तोजस्त्रिपु
टोभूत्वावाग्विदांप्रवर: प्रभु: भी
ष्म: परमधर्मात्मावासुदेवमथास्तु

375

भी.
४

वन्न १२ भीष्मउवाच श्रावापर्यस्य
हंविलंवाचाजिगदिषाम्यहं तया
व्यासस्समासिन्याजीयतोऽङ्कषोत्तमः
१२ कुविंशुविपदंहंसेननुरंपवमे१
शिने युक्तेसर्वात्मनोत्मानेश्रपद्येतं हं

प्रजापति ७ अनाद्यंतंपरंब्रह्मनदे.
वानैर्षयोविदुः एकोयंवेदभगवान्धा
तानारायणोहरिः १५ नारायणमृ.
षिगणास्तथासिद्धमहोरगाः देवा.
देवर्षयश्चैवयंविदुर्दुःखभेषजं १६
दुःखनाशने

377

भी. देवदानवगन्धर्वयक्षराक्षसकिन्नराः
५ येनजानंतिकोह्येषवऊनेवाभगवा
निति ७ यस्मिन्विश्वानेभूतानिति
ष्ठंतिचविशंतिच गुणभूतानिभूते
शासूत्रेमणिगणाइव अस्यविश्वस्य

कृतीसोजगतस्तस्युषांपतिः वदंति
जगतोच्यस्तमध्यात्मपरिचिंतकाः
९ यस्मिन्नित्येततेनेनोहृदेसूगीवति
छृति सदसद्वृत्तिर्नेविश्वं विश्वांगेवि
श्वकर्मणि १० प्राङ्गनारायणं देवा
हरिंसहस्रशिरसंसहस्रकमलेक्षणं सहस्रबाहु
मुकुटंसहस्रवदनोज्वलं ११

379

मी. यविश्वस्यपरायणे श्रुणीयसामणी

६ यासंस्यविष्टंवस्यवीयसा ॥ गती

यसोगतिष्ठंवस्रेष्टंवस्रेयसामपि ये

वाकेपृनुवाकोपृतिवन्तूपतिष्ठ

न्तुव ॥ गृणातिसत्यकर्माणस

त्वां सत्येषु कर्मसु वन्तुभिस्तुतार
त्मानं सत्त्वस्य मान्तां पति २६ यं दि
व्ये दैव सर्वेति गुह्येः परमनामभिः
यस्मिन्नित्येनपस्तन्नं यदंगेष्वनुति
ष्ठति २७ सर्वात्मा सर्ववित्सर्वः सर

381

भा. वेत्ताः सर्वभावनः यंदेवंदेवकीदेवी
१ वासुदेवादजीजनत् २८ भौमस्यः
ब्रह्मणोगुप्त्यैदीप्तमग्निमिवारणिः १
यमनन्यव्यपेताशीरात्मानंवीतक
ल्मषं २९ दृष्ट्वानेत्रायगोविंदपश्य

382

न्यात्मानमात्मनि स्मृतिवागिंद्रकर्म

लमतिस्सूर्याग्नितेजसे २८ स्मृतिर्वाद्धी

ड्रियात्मानंनेपद्य प्रजापति प्रगर

लंप्रकर्षप्रोक्तं ब्रह्मप्रोक्तं युगादिषु॥ २९

द्वापरे संकर्षणं प्रोक्तं नमुपास्यमुपास्म

स्मृतिर्वेदपा [illegible]

नेमतं

मी॰ हे यमेकंबहुधात्मानंप्रभूतमथो
८ दातं नान्यभक्ताःक्रियावंतोयजं
तेसर्वकामदं ॥ यमाहुर्जगतःकोशंय
स्मिन्सन्निहिताःप्रजाः यस्मिंल्लो
काःस्फुरंतीमेजलेशकुनयोयथा ॥ १८

384

ऋतमेकाक्षरं ब्रह्म यत्तत्सदसतः परं
॥ अनादिमध्यपर्यन्तं न देवा नर्षयो
विदुः ॥ ११ येनसमारभ्यगन्धर्वासिद्धर्षि
म महोरगाः ॥ यया तानि सर्वाणि
परमेशमेकं ॥ १४ अनादिनिधनं देव

५

भी. मात्मयोनिंसनातनं [illegible] अप्रतर्क्यम
९ विज्ञेयंहरिंनारायणंविभुं सर्वैवि
श्वस्यकर्तारंजगतस्तस्थुषांपतिं
यं वदंतिजगतोध्यक्षमध्यात्मपरि
चिंतकाः हिरण्यगर्भंयंगर्भंमरि

ति दैत्यानां नाशने पकं द्वादशार

धाजन्हेतस्मै सूर्यात्मने नमः ॥ १२ ॥ शुक्ले

वितृ देवान् पितॄन् क्रमेण तर्पयत्यमृतेन यः । य

श्च राजा द्विजातीनां तस्मै सोमात्मने

नमः ॥ १८ ॥ यं हृदन्तं हृदन्तु क्लेयमग्निं व

387

भी. महाध्वरे येविप्रसंज्ञागायंतितस्मै
९ वेदात्मनेनमः ३९ मूर्त्तत्वमसः
पारेऽरूपंबहूनितेजसां यंज्ञात्वाह
त्यकर्मयेतितस्मैज्ञानात्मनेनमः ४० ऋ
ग्यजुःसामधामानंदर्शयंरूपविराट्तां

ति ये समग्नेनुतन्वंति तस्मैयज्ञात्मने
नमः ॥ यः सुपर्णोयजुर्नामछंदो
गात्रोबृहच्छिरः रथंतरबृहत्साम
तस्मैस्तोत्रात्मनेनमः ॥ यः सहस्र
सवेप्रवृत्तेविश्वसृजामृषिः

3४१

श्री ॐ

श्री. हिरण्यवर्णं शाकुनिं तस्मै नागोत्मा
११ नेनमः ४३ पादागस्थिपर्वाणःख
र्वंजनभूषणं यमाक्रवलवंतिनं
तस्मैवागात्मनेनमः ४४ यंदृष्ट्वा
नधर्मचराः दृष्ट्वाधर्मफलेषिणः

हृद्यपद्यैः समर्चंतितस्मै धर्मात्मने
नमः ५५ यः क्षिणोति सततं सेवनमृ
नेनामृतयोनिना धर्मार्थव्यवहा
रोगैस्तस्मै सत्यात्मनेनमः ५६ ज्ञा
नाख्यानमुख्यैर्देवैर्याव्यते सकलंजग

च्छ्री पो

श्री· त्‌ हविः प्रथममोंक्कारं तस्मै भोंक्का
१२ त्मने नमः ८८ यं व्यक्तस्थितिमव्य
क्तं विचिन्वंति महर्षयः देवे देव
त्‌ मासीनं तस्मै दैत्यात्मने नमः ८८
यं त्रियामोंत्मानमात्मस्यं हंतं घोड सा

भिर्गुणैः प्राहुं समदर्शं सांख्यैः
नमस्तस्मै सांख्यात्मनेनमः ४२ यं विनि
जि द्राज्जितनिःश्वासाः शान्ता दान्ता जितेन्द्रि
याः ज्योतिः पश्यन्ति युञ्जानास्तस्मै
योगात्मनेनमः ४३ अपुण्यपुण्यो

श्री· परमेयं ज्ञनर्भवनिर्भया: ध्यातास
२५ न्यासि नोयांति तस्मैमोक्षात्मनेन
म: ५२ यस्याग्निरास्यं द्योर्मूर्धा च
नाभिश्चरणौ क्षितिः सूर्यश्चक्षुर्दि
शः श्रोत्रं तस्मैलोकात्मनेनमः ५३

संभक्ष्य सर्वभूतानि कृत्वा चैकार्णवं
जगत् बालः स्वपिति यस्त्वेकस्तस्मै
मायात्मने नमः ५३ यो मे युगसह
स्रान्ते प्रदीप्तार्चिर्विभावसुः संभक्ष
यति भूतानि तस्मै घोरात्मने नमः ५४

395

भी॰ ५४

अजस्यनाभौसंभूतंयस्मिन्विश्वंप्रति
ष्ठितं पुष्करंपुष्करातस्यतस्मैपद्मा
त्मनेनमः ५५ सहस्रशिरसेचैवपु
रुषायामितात्मने चतुःसमुद्रपर्यये
योगनिद्रात्मनेनमः ५६ भूतंभव्यंभ

विष्वक्सूभूतानांप्रभुरव्ययः योग्रजः
सर्वभूतानांतस्मैभूतात्मनेनमः ५७
यस्यकेशाभुजीभूतानयासर्वांगसं
धिषु ऊर्द्धोसमुत्खतारस्तस्मैतो
यात्मनेनमः ५८ ब्रह्मावक्त्रंभुजौत

397

दृं तथा

गी· वैकृतस्तत्र तद्विप्राः पादोयस्या

१५ श्रिताः स्फुटाः सर्वे वर्णात्मनेनमः

टी· ५९ भ्रमशान्त्यनमयोरस्य प्राणविव

र्तनः योधारयन्निर्भूतानितस्मै प्रा

णात्मनेनमः वैश्वानोजाठरस्यैवपा

वक्रः शुचिरेवव दहनः सर्वभक्ष
एवं नस्मैवक्र्यात्मनेनमः विषयेवर्त
मानानायक्तवैशेषिकैर्गुणैः ग्राह्म
विषयमोग्रार्तु नस्मैगोग्राह्मनेनमः
६२ ज्वलनार्केडुताराएज्योतिषांरि

भी. व्यरूपिणं यस्तेजयतितेजांसित।
५९ स्मैतेजात्मनेनमः ९३ यप्रमेयप्र
तीरायसर्वतोउहिचक्षुषे योपार
परिमाणायतस्मैदिव्यात्मनेनमः ९
युगेषावर्ततेयासोदिवसायनद्दा
द्य,

गो:

400.

यस्ैः सर्गप्रलययोः कर्त्रे नमस्मैकाला
त्मनेनमः ९५ परः कालात्परोयश्चा
न्यर्व्यसदसतश्च्युयः अनादिरादिर्वि
श्वस्य नमस्मैविश्वात्मनेनमः ९६ आ
त्मज्ञानमिदंज्ञानंज्ञात्वायंचव्यवस्थि

401

श्री. ॐ यं ज्ञानेनाधिगम्यं तिनस्मै ज्ञाना
२ त्मनेनमः जटिने दण्डिने नित्यं ल
म्बोदरशरीरिणे कमण्डलुनिषंगा
य तस्मै ब्रह्मात्मनेनमः ६८ धूम्रवि
नेगदिने चैव धूम्रा...नेपनवाससे वन

६।२ 402

मालाधरायैवतस्मैककुसात्मनेनमः
१४ भस्मस्निग्धशरीरायव्याघ्रच
र्मनिवासिने त्रिशूलडमरुहस्ता
यतस्मैककुडात्मनेनमः ॥ दिक्क
पालमालायत्वाईचर्मनिवासिने

403

भी.
९

भिक्षौदनशारीरायतनस्यैतद्दीयात्म
नेनमः ११ योमोहयतिभूतानि
स्नेहपाशानुबन्धनैः सर्गस्यत्व
एतद्यायतनस्यैमोहात्मनेनमः १२ पं
चभूतात्मभूतायभूतानांनिधनाय
नो

क्रोध

च यः क्रोधलोभमोहादायनस्मै श्री
त्मनेनमः १३ यः शेतेक्षीरपर्यं
के दिव्यनागविभूषिते फलीसहस्र
रचितेतस्मै निद्रात्मनेनमः १४ न
देवानंचगंधर्वादैत्यानचदानवाः

न

405

भी. नविदुर्यस्यनतत्वंहितस्मैनतत्वात्मनेन

१९ मः ७५ विश्वायमहतेचैवतद्वादि

त्याश्रितायच वसवेभ्सिद्धसाध्या

सैनतस्मैदेवात्मनेनमः ७६ अव्यक्त

बुद्ध्यहंकारमनोभूतेंद्रियाणिच न

युवी

न्माज्ञाणिविष्णोर्यच्युतस्मैनवात्मनेन
मः ७ येहिसूक्ष्मंविचिन्वंतियेनुसू
क्ष्मंविदोजनाः सूक्ष्मंतत्वमिदंव
ह्मतस्मैसूक्ष्मात्मनेनमः ८ ब्रह्म
पात्रिभुनिःसूर्तीऋषयःपादेहितः

भी॰ यस्यगात्रेषुसंभूतास्तस्मैरत्नात्मनेन
२॰ मः १८ नारामयैकालनेसिंहत्वादा
नघुगवं ददौरात्रेमहेंद्रायतस्मैभय
कात्मनेनमः ८॰ आब्रह्मस्तंभपर्यंत
जगत्सर्वकरोतियः यस्माद्वत्पद्यतेदे

ह्रीं ॐ श्रीं रघुनाथायनमः ३० मत्स्यरू 408
पमहोत्कायावेदानाहृत्यवेधसे रसा
तलाद्वेदोयस्त्वतस्मैमत्स्यात्मनेनमः ८२
ह्रीं ह्रौं कूर्मरूपोयः पृष्ठेनाहृतम
थने द्याधारमंदरंतेन गतस्मैकूर्मात्म

नेनमः ८२

409

वराहरूपमास्थाय महीं सकलपर्वताम्
उज्जहारैकदंष्ट्रायेन तस्मै क्रोडात्मने न
मः ८५ नारसिंहवपुः कृत्वा सर्वलो
कभयंकरम् हिरण्यकशिपुं जघ्ने त
स्मै सिंहात्मने नमः ८६ विष्णुवामा

मट्यम

यस्य रूपं दृष्ट्वा न खावा युधे दानवेंद्रोंतकाः 410
रणांतस्मै ह्य मात्मनेनमः ८९ वामनेरूप
मास्थाय बलिं संयम्य मायया त्रैलोक्यं
क्रांतवान्यस्तु तस्मै क्रांतात्मनेनमः ८
जमदग्निसुतो भूत्वा रामः परशुमाभृ

भी. ऐ जद्यानकार्नवीर्यादीस्तस्मैवामात्मने

२२ नमः ८८ त्रिसप्तह्रत्वायस्मैकोथमेत्व

त्क्रांतगौरवान् जद्यानह्निर्यान्संख्य

तस्मैकोपात्मनेनमः ८९ त्रिसप्तह्रत्वा

पृथिवींह्रत्वानिःक्षत्रियांश्च कश्यप

यमह्रीषादान्नसैमयोरात्मनेनमः ५. ४१२

रामोदाशरथिर्भूत्वासेतुंकृत्वामहोद ६

धौ जघानरावसैंद्राढीत्मसैतञ्ज्ञा

त्मनेनमः वक्रिऐगादिनेनित्यलांग

लायुपधारिणे अनंतबलदेवायनसै

413

भी. भद्रात्मनेनमः ४१ योहलीमुसलीशी
२२ माङ्गीलोबलधरः स्तुचिः रामायतोद्वि
ऐश्यायतस्मैरौग्यात्मनेनमः ४२ दान
वांश्च वशीकृत्वापुनर्बुद्धस्तमागतः ध
र्मस्य रक्षणायायतस्मैबुद्धात्मनेनमः
रोदका भाविना रामबुद्धिनाम्न्यायतस्मै

414

भूतसंघवकोरसोद्वैतस्मै बुद्धात्मने नमः

गतसानाविनाशाय बुद्धिमाख्याय ते नमः सानवकासपोबो

ब्राह्मणस्य सुतो भूत्वा कल्कि रूपणधा रे तस्मै बुद्धात्म

दरिः कल्पान्ते संहारान्स र्वे तस्मै कल्पा कल्की नेनमः

त्मने नमः ॥ देवकीनंदनः श्रीमान्वसुदेवात्मनं

दयनेविश्व ॥ श्रीकृष्णाधिनाभूर्तनंदप्रतस्मै

कृष्णात्मनेनमः ॥ ८० वासुदेवमनोऽस्य

415

भी. त्वाकस्मात्मानंदगोकुले कंसस्य
२४ वधार्थीयवासुदेवात्मनेनमः ४८ द
त्रिषष्टिंसहस्राणिप्रयुतान्यर्बुदानिच
योवधीद्धरनेयुद्धेतस्मैक्रीडात्मनेनमः
यःसर्वप्राणिनांप्राणःसाक्षिरूपोव

वस्थितः यद्दत्वारमार्पयतस्मैसाक्षा
त्मनेनमः ९ रामानन्दनगन्तःश्रीमान
नंतोभगवान्हरिः सर्वथाद्यनेयोसौत
स्मैश्रेयात्मनेनमः १० यस्मिंसर्वंयतःस
र्वंयः सर्वंसर्वतश्चयः यश्चसर्वमयोदे

स्व

417

भी वस्तस्मैसर्वात्मनेनमः विश्वकर्मन्नम
२५ स्तेस्तुविश्वात्मन्विश्वसंभवः अपव
गो र्गोसिभूतानांपंचानांपरतस्थितः
नमस्तेत्रिषुलोकेषुनमस्तेपरतस्त्रि
नमस्तेसर्वदीतासत्वंहिसर्वपरायण

ॐ

नमस्तेभगवान्विष्णोलोकानांप्र
भवाव्यय: त्वंहिकर्त्ताहृषीकेशसं
हर्त्ताचापराजित: येनपश्यामि
नेमांवंदिव्यांहिविष्णुधामहृ तद्व
पश्यामितत्वेनयत्तेरूपंसनातनम्

४।१ द्योश्चतेस्मिरसाव्याप्तापद्म्यांदेवीवसुंधरा
विक्रमेणत्रयोलोकाः पुरुषोसिसनातनः
७ अतसीपुष्पसंकाशंपीतवाससमच्यु
तम् येनमस्यन्तिगोविंदंनतेषांविद्य
भी नेभयम् ८ नारायणःपरंब्रह्मनारा
२६ यणपरं

नमः नारायण। परं सर्वं नारायण प्राम
वे ८ पूर्वं विष्णुमयं सत्ये यथा ॥ यथा वि
ष्णुमये हरिः [illegible] यथा विष्णुमयं सर्वं
पापं नाशय नेन यथा ९ त्वां प्रपन्नाय भ
क्तायगतिमिष्टां जिगीषवे यच्छ्रेयः पु

महावीरस्तोत्रम

421

भी ह्रीकान्तमेध्यापरस्वस्वरेश्वरः ॥ इति

२० विष्णुनापायोनिरयानि विष्णुरीडितः व

गण्डेनानिवितोदेवः प्रीयतांमेजनार्दनः

वैशंपायनउवाच ॥ एताइन्द्रावचनंभीष्म

स्तन्नतमानसः नमस्कृत्येवकल्याणप

422

याणमकरोत्तदा ॥ अधिगम्यनृपो
गानभक्तिभीष्मस्यमाधवः त्रैलोक्यद
र्शनंज्ञानंदिव्यंदत्वाययौहरिः तस्मिंश्च
पर्वतेदेवैर्ननन्देब्रह्मवादिनः भीष्मं
च प्रधानकैःसर्वैःप्रशंसंतेपुनःपुनः भीष्म

४२३

भी. वाग्भिश्चास्तुकण्ठश्चभ्राशंस्तुमेद्धामति
५८ नेस्तुवेतस्तुविप्राग्र्याःकेशवंपुरुषो
त्तमं॥ं सद्दमोत्यायसंहृष्टोभीष्ममेवा
नुपद्यत ८ केशवःसात्यकिश्चैवर
थे थेनैकेनजग्मतुः अपरेणमहात्मानौ
विदिनानिदिधोगत्तभीष्मस्तुहंषोत्नमं०

युधिष्ठिरधनंजयौ ॥ भीमसेनयमो
वोभौ च यमेकेसमाश्रितौ केशोयुग
त्मस्तनस्तु सेनयस्त्वापारयं ॥ नैरपे
गीगनाकारैः प्रघाताप्रुतघर्षभैः ते
नचोबेलमहताकंपयंनेव [illegible] संयंता

भी. ततोगिरःपुरुषवर्यस्तवैतिनीह्वा
२९ दिभिःपरिस्तुमनास्त्वंस्तुस्तुवे कृतां
जलिःप्रणतमयापरंजनैसकेशावोउ
दितमनास्तवाहृतः २२ यनादिनि
नेदेवमप्रमेयपराक्रमं लोकाध्यक्षं

426

वन्नित्यं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ २१ ॥ हंसेन
हंसमनुस्मरंतिं तावौ वहंसे पुनरुत्थि
ताये तेभिन्नदेहाः प्रविशं ति हंसे हं
विर्यथामेव जङ्गं तं जङ्गनाशो ॥ २२ ॥ सुत्रापा
तेदिवा भूमौ गंगायां वा नरायणे ॥ तथा

427

भी. स्नानमरिष्यंतिहृदयस्येजनार्दने २७
२. येयोगिनःप्राणवियोगकालेयत्नेनैक
चित्तेविनिवेश्ययंति साक्षात्पुरस्ताद्ध
रिमीक्ष्यमाणः प्राणंजहौप्राप्तका
लोहिभीष्मः २८ इतिस्तवंयः पठे

तिष्ठन्तोऽयन्त्वनाः स्थलोनिवायडुक्रल
नेदनस्तवं सवक्रधन्मतिहृतकिलि
षैजनोस्तनार्दनेपैप्रातिदेहसंवये ५८
मुमिततिष्ठितपांरधुस्यचकेकरायेम
लिकनंकविविग्रेऊएडलेयस्यकेएं

429

भी. अमरषांतसहस्रैः सेव्यते यस्य माला
३१ अहैस्वरजलनिह्नेनाशीयतांवासुदेवः
३२ स्तवराजसमाप्तोयंविष्णोरद्भुत
कर्मणः गांगेयेनपुरागीतोमहापात
कनाशनः ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेभ

तसाहस्त्र्यां संहितायां वैयासिक्यां श्रीभीष्मपर्वणि भीष्मस्तवः समाप्तः ॥

ॐनमोनारायणाय शतानीकउ
वाच महात्मनोमहाभागात्त्सर्वप्रा
प्तविप्राद क्षीणकर्मबंधस्तु
पुरुषोद्विजसत्तम १ मरणेयज्ञ
पेजाप्यंचभावमनुस्मरेत् परं

433 मेपदमाप्नोतिजन्मेब्रूहितत्त्वनिश्चितं
२ शौनकउवाच इदमेवमहाभा
गस्पृष्टवांस्तेपितामहः भीष्मंध
र्मभृतांश्रेष्ठंधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः
श्री ॥ ३ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥

॥श्रीवत्सांकेन गदी जमनंतं लोकसा 434
क्षिणं भगानारायणं देवं नारदः पर्य
पृच्छत ॥ नारद उवाच ॥ भगवंभूतभव्ये
शाश्वहृद्यानैर्जितेन्द्रियैः कथं भक्तैर्वि
चिन्त्यासि मरणे पर्युपस्थिते ॥ किंवा

श्रु. नित्यंजपेज्जाप्येतत्त्वाद्ध्यायमानवः
२ स्वप्नाद्धिबुद्धोध्यायेत्तन्मेब्रूहिसना
तं तन श्रुत्वानस्यदेवर्षेर्वाक्य
श्रा विशारदः प्रोवाचभगवान्विभुर्नार
देजगतांपतिः ९॥ श्रीभगवानुवाच

॥ हंतते कथयिष्यामि मनोदिव्यात्मा 436
नुस्मृति मरणेयामनुस्मृत्यप्राप्नो
तिपरमांगति ७ ओंकारमादितः।
कृत्वामामनुस्मृत्यचात्मना पका
शः प्रयतोभूत्वाविमेमेवमुदीरये।

437

श्रु॰ ३

नू॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय॥ अनंतं
शाश्वतं देवमव्यक्तं पुरुषोत्तमं। प्रण
तोञ्जलिर्विष्णुमच्युतं परमेश्वरं ॥
पुराणं पुरुषं विष्णुमनंतं लोकसा
क्षिणं प्रपद्ये पुण्डरीकाक्षमीशम

कात्तुकेपिने ९ लोकनाथेमहत्साव
महतंपरमंपदं भगवंतंप्रपन्नोस्मि भू
तभव्यभवत्प्रभुं १० स्रष्टारंसर्वलोका
नामनंतबलपौरुषं पद्मनाभंहृषीके
शंप्रपद्येसत्यमव्ययं ११ हिरण्यगर्भं

439

भूगर्भमसूतेविश्वतोमु प्रभाकरम
नाद्यंतेप्रपद्येभास्करद्युतिं ५ सह
स्रशिरसंदेवंवैकुंठंएकंनायकंवाहने प्र
पद्येस्वरूपमचलंवरेण्यमभयप्रदं ६
नारायणंनारसिंहंयोगात्मानंसनातन

ने शरण्यं सर्वभूतानां प्रपद्ये ध्रुवमी
श्वरं ॥ १५ ॥ अव्यक्ताद्व्यक्तमुत्पन्नमव्या द्वा
क्ताद्यत्परात्परं । यस्मात्परतरं नास्ति ॐ
तमस्मि शरणं गतः ॥ १६ ॥ विंतयं हृदये नो
नित्यं ब्रह्मेशानादयः प्रभो निश्चयेनापि

क्रमि

441

श्रु. ५

गास्तिं तं नमस्मि शरणं गतः ७ जितें-
द्रिया महात्मानो ज्ञानध्यानपरायणाः
यं प्राप्य न निवर्तन्ते तं नमस्मि शरणं गतः
८ यः प्रभुः सर्वभूतानां येन सर्वमिदं त-
तं चराचरगुरुर्वै देवः स मे विष्णुः प्रसीदतु

तु १९ एकोदेवानजगत्सर्वंघोवहशैस्थि
तोविभुः सांग्रह्योनिर्गुणःप्राक्तार
तमस्त्रिपूरणेगतः २· यस्मात्तातः
परोब्रह्मापद्मयोनिःपितामहः प्र
सीदन्तुसमेविष्णुपितामहःपरप्रभुः

443

मृ.

२१ यः प्रगाप्रलयेप्राप्ते नष्टेलोकेच
वे एकस्तिष्ठतियोगात्मासमेवि
भुःप्रसीदतु २२ पर्जन्यः पृथिवीस
स्यंकामोधर्मःक्रियाफलं गुणा
करःप्रभुर्गोपीशोवासुदेवःप्रसीदतु

२३ अग्निसोमार्कताराणांब्रह्म[illegible]तडे
द्योगिनां स्वस्तिसुर्यस्यतेजोसिस
मेविष्णुप्रसीदतु २४ वसुभिस्त्ववसु
भिस्त्वद्वाभ्यांपंचभिरेवच हूयतेवसु
नद्वाभ्यांतस्मैयज्ञात्मनेनमः २५ २

445

सु. १

दिगाकारस्यसोमस्यहिमध्येपंचव्यवसि
ते देवदत्तमितियत्राऽहंममहात्माप्र
सीदतु ४९ अथयस्मिन्महात्माच
दुर्विज्ञेयःसनातनःअवस्थितःप्रकृतिं
भुंक्तेममहात्माप्रसीदतु ५० देवते

श्री ॐ

446

पंचधात्रुंगैप्रकृतिं बद्ध धातुगणैः मा
नोगुणैस्त्रयोभिंर्यः समहात्माप्रसीद
तु २८ सांख्ययोगश्च योगाश्चसा
ध्यात्वैवमहर्षयः येविदित्वाविमु
च्यंते समहात्माप्रसीदतु २९ प्रभी
षा

447

मृ. ८

गर्भस्ययोगर्भस्तस्यगर्भस्ययोरिपुः
रिपुगर्भस्ययोगर्भःसमेविष्णुःप्रसी
दतु १ यस्यहस्तेगदाचक्रंगरु
डोयस्यवाहनं शंखःकरतलेयस्य
समेविष्णुःप्रसीदतु २ वनमूर्तिप

दंथामलक्ष्मीवासोविराचितः सर्वादि
वासनान्योसि वासुदेवनमोस्तुते ॥२२॥ त्र
नेयः खण्ड परस्तु विलुमूर्त्तिर्वृषाकपिः
त्रिकुले पंचकालाय नमस्ते ज्ञानसाग
रे ॥२३॥ योगावासनमस्तुभ्यं सर्ववासव

449

मु॰ वप्रद यज्ञगर्भमहाभागपंचयज्ञनमे
२ स्तते चतुर्मूर्तिजेगद्धामलक्ष्मीवास
म वरप्रद सर्वावासनमेस्तसाक्षिभूत
जगत्पते ३५ नमस्तेसर्वलोभइसर्व
लोक्षिशिरोमुख निर्विकारनमस्त

450.

त्रुसाद्दिभूतोद्भवस्थिते २६ मूर्ती
द्वियन्नमस्तभ्येलिंगेस्वमनुमीयते मी
येनभ्येनाभिजानंतिसंसारेसंस्मरे त
तिने २७ नमस्तेपुंडरीकादउनरे
वनस्तने ई[illegible]जगन्नाथकिम
मो सूरेसि

श्र. नः परमुच्यते २८ रागद्वेषविनि
९ र्मुक्तो लोभमोहविवर्जितः अश
रीरः शरीरस्थः समः सर्वेषु देहिषु
२९ अव्यक्तबुद्ध्यहंकारमात्राभूतें
द्रियाणि च त्वयि नातिनतेषु त्वं ने

452

पुत्वंतानिनतयि ४ स्तहाभोक्ता
सिद्धटस्योगुणानांप्रभुरीश्वरः प्र
हत्याहेतरहित: प्रभुतात्माव्यवस्थि
तः ४९ भक्तानांयोहिदेवस्त्वं
पामाहिनरोत्तम सम्भूतेनसंयोगि

मी

नथा स्त्रादि भिंतुलैः

453

मू: नपुनर्भवजन्मनी ॥२॥ नाहंकारेण

बुद्ध्यादिनपुनर्भवजन्मनी । नयमैं

नह्यायमैंवानपुनर्भवजन्मनी ॥२॥ १७

विषयैरिंद्रियैर्देवमामेभूयात्समाग

मः इष्टैर्वीर्यानमेप्राणैर्यानमेरस

मा पी

नांजले ४४ चद्वर्द्धैर्तन्मानेपान्तमस्य
श्रीमेघान्नमास्तते वाह्योह्याकाशमः
ध्येतवं देवैकारिकेमनः २५ ग्रहे॰ डोँ डो
कारस्त्वमबुद्धिस्त्वयिबुद्धिः सर्वत्रव
वियोगः सर्वकारणगुणैर्भूतेस्वमम

455

स्तु. वेत ४६ सत्वंरजस्तमश्चैवकृत्स्ना
१२ प्रविशंतमेस्व साकेवलपदं देवीप्र
यान्नुपरमेनव ४७ एकभावो भुवै
वात्तमीमैजन्मभवेत्सुखः नमोभग
वतेतस्मै विसवप्रभविसवे ४८ त
नः

456

मनस्त्वङ्गनप्राणस्त्वद्भीकस्त्वत्प
रायणः त्वामेवानुस्मरेन्नित्यं मरणे
पर्युपस्थिते ४५ पूर्वदेहकृताये
मेव्याधयस्तेविशांतुमे मर्द्दयंतुचते :मर्द
त्वानिकृरणंमेप्रतिगृह्यतां ५ विना

457

श्रु. ष्टिंयांनमेरोगायेमयापूर्वसंचिताः
श्लो श्रवणंगीतमिक्षामिनहिस्मरम
पद कर्मेंद्रियाणिसंयम्यपंचबुद्धी
लि द्रियानिच दशेंद्रियाणिमनसित
हंकारेनयात्मनः ५२ अहंकारतया

बुद्धौ बुद्धिं चात्मनि योजयेत् जितबुद्धें 458
द्रियः पश्येद्बुद्धा बुद्धेः परात्परं ५२
मायांपस्यैतंतस्मात्हृये न सर्वमिदंत
तं ञात्मनात्मनि संयोज्य परमात्मान
मव्ययं ५४ मनो बुद्धेः परं बुद्धा लभते
पूर्वं

येनसर्वमिदंततं अहंभगवतस्तस्य

459

मु. नपुनर्भवम् नमोभगवतेतस्मैपु
१४ वासुदेवेश्वरः तस्याहंतपएषमा
मिसंचमेतपप्रणश्यति ५८ इमाम
नुस्मृतिंदिव्यांवैसर्वपापनाशिनी
यश्चैविदुङ्कस्पठेत्रिसंध्यंवापियःस्म
ति

देत् ॥ ५७ अपिपापसमाचारःसोपि 460
यातिपरंपदं मरणेवापिसंप्राप्तेय
इमांब्रह्मनुस्मरेत् ॥ ५८ यदहंकारमा
श्रित्ययज्ञदानतपःक्रियाः कुर्वन्फ २फ
लमवाप्नोतित्वमराधनेनयत्नः ॥ ५९

461

ट

भ्र. मुचेयज्ञपियादेवान् एं हेवापिब
१५ लिंददन ज्रक्ंह्वनस्तृंद्वापिल
भतेपरमांगतिं ९. यज्ञदानंतप
स्तस्माडुर्यादाधाविवर्जितः पू
र्णिमायाममावांच द्वादश्यांवविपे

वस्ता

त: ९२ प्राव पेत्कु हृपातेभ्योयेवा
न्येमाङ्गपाश्रिताः नमस्त्येवयोद्व
याम्नङ्गः सहृयान्विताः ९२ ता
स्मा ल्लतयोभवेल्लोकाः सपाकस्या
पिनारद किंपुनर्यजतेयोमांसा च

463

मृ॰ कोविधिश्वकं ९३ अश्वमेधसह
१६ स्राणियः सहस्रंसमाचरेत् ना
सौतत्फलमाप्नोति मद्भक्त्याद्वा
मुयात् इष्टंदत्तंतपार्थानिव्रतानि
नियमाश्चये सर्वमेनद्धिनाथाय

त्तान्नपाततिर्नविद्यते ६५ तस्मात्
देयास्साधुभ्यः सर्वसत्त्वाभयंकरी स्त्री
स्त्रांचपृथिवींदद्यान्नतत्त्व्यंकदा
चन ६६ कांतारेवनदुर्गेषुकृत्स्नेव
भयसंभवे दस्युभिः सन्नित्तद्वस्त्र

465

मु. ८

नामभिर्मो प्रकीर्तयेत् ६७ जले
त्तु वाराहः स्थले रक्षतु वामनः
अटव्यां नारसिंहस्तु सर्वतः पातु
केशवः ६८ सकृदुच्चारितंयेन
हरिरित्यक्षरद्वयं बद्धः परिकरस्ते

466

नमोह्मायतमनेप्रति ९९ तस्मात्व
मेवदेवर्षेध्यायस्वानेडितोहरिं स्व
वाप्स्यसितनःसिद्धिंपरंइत्ससित
ध्रुवं ७ नांहंवसामिवैकुण्ठेयोगि
नांहृदयेनच मद्भक्तायत्रगायंति ९

467

मु-
१८

तत्रतिष्ठामिनारद ॥२ वैशंपायनउवाच॥ एवंसदेवदेवेननारदः प्रतिबोधितः चकारकेशवेभक्तिंनस्मात्वंकुरुभूपते ॥२ संसारइवसीतेतोयःस्वांतंकिलकर्षति नानुध्याय

ष्य

त्तियोदेहीकृपयामिचनतत्त्वं ७६
सर्वबंधविनिर्मुक्तः परंपदमवाप्नु
यात् सनामध्यायतेविसुसत्वेयाति
परंपदं ७७ केशवस्यकथंत्वेवंध्या
यतेवैसमाहितया ॥ इतिश्रीमहाभार

४६९ स्या

सु॰ ते शतसाहस्र्यां संहितायां वैयासिक्यां

१५ श्री विष्णुधर्मोत्तरे मृगु स्मृति समाप्तं ॥

॥ शुभं भवतु ॥ शुभमस्तु ॥

ॐ नमः शिवाय ॥ देवं सदाकश्वसोम 470
करं त्रिनेत्रं पद्मासनं च वरदाभयदं
सुशुभ्रम् ॥ धंताभयाक्षवरभूषणं
वरव्याघ्रामैंकितं चामनभद्ररूपं न
मामि ॥ ॐ शुद्धस्फटिकसंकाशं त्रिने

471

ह० त्रेपंचवक्त्रकम् ॥ गंगाधरं दशभुजं
सर्वाभरणभूषितम् ॥ नीलग्रीवं
शशांकांकं नागयज्ञोपवीतिनम्
व्याघ्रचर्मोत्तरीयं च वरेण्यमभयप्र
दम् ॥ कमण्डल्वक्षसूत्राभ्यामन्वि

472

नभूलपाणिकम् ज्वलंतंपिंगला
जटाशिखामुद्योतकारिणम् दि
व्यसिंहासनासीनंदिव्यभोगसम
न्वितम् दिग्देवतासमायुक्तंसुरा
सुरनमस्कृतम् नित्यंचशाश्वतं

शुद्धं ध्रुवमक्षरमव्ययम् सर्व
व्यापिनमीशानं रुद्रं वै विश्वरूपि
णम् एवं ध्यात्वा द्विजः सम्यक्
तो यजनमारभेत् मृत्युंजय
रु महा
२

देवर्षिभिः स्तूयमानम्॥ जन्मश
तसहस्रोत्थैः पीडितैर्भवबंधनात्
इति विज्ञाय देवेशं त्वत्पन्मे त्रैवध्या
मूकम्॥ ॐ त्र्यंबकं यजामहे सुगन्धिं स्व
स्व पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बंध।

475

ह॰ नात्कृतोर्मुद्रीयमाश्तृतत ॥ ध्यातं
२ वहेत्तहराय:सचेतसः चेतैरसैा
तिहृवोत्तमह्निवौताजवेतवलस
ह्निमेनोज्जवायातश्रीङ्गमसमहा
हायरवोदवावो चस्रघीर्णवा

स्रागाणां ॥ चतुर्वेदेशं । सहस्रांशवि
सरूपेशिवमावाहयाम्यहं ॥ ५ ॥ आ
वाहयाम्यहंदेवंईशंपार्वतीप
तिम् ॥ वृषभासनमारूढंनागा
भरणभूषितम् ॥ प्रीयतांयजमा

477

ह. नस्यतुष्टोभूयात्सदाममा॥ अज्ञा
४ वतोमयाज्ञातेनःअज्ञानमयुग्मभु
षितम्॥ बलिःपूजांचकृत्स्नैवस
कायंप्रतिगृह्यताम्॥ तत्पुरुषा
यविद्महेमहादेवायधीमहितन्नो

रुद्रः प्रचोदयात् ॥ ३ ॥ ओं मातरुद्रि
यं देवानां हृद्यामनेभवास्मैया:
स्वप्रस्तुत्कां तानवाक्योदेवधीरु
द्देवताः त्रिष्टुप्छंदः ॥ वयते।
विनियोगः नमस्ते देवा रोद्रमानु:

479

र्थे जपे विनियोगः॥ अथ ध्यानं 480
कर्पूरगौरं करुणावतारं संसार
सारं भुजगेन्द्रहारं॥ सदा रमंतं
हृदयारविंदे भवं भवानीसहितं न
मामि॥ नमः शिवाय॥ नमस्तेक

481

रु॰ द्रमन्यवेबाहुभ्यामुततेनमः
९ उतोतइषवेनमः॥ यातेरुद्रशिवा
वातनूरघोरापापकाशिनी॥
तयानस्तन्वाशंतमयागिरिशं
ताभिचाकसीहि॥ यामिषुंगिरि

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

483

ह॰ वक्ताप्रथमोदेवोमिश्रक॥ब्रह्मो
१ स्तवींज्ञमध्यामस्त्वा स्तुयानयनै
धनावी:पवास्तव॥ श्रीमायत्तामो
हलाउतवपु:समंगाल:॥ येचेमेक
हास्त्रमितोदिक्स्त्रिता:सहस्रशो।

वैषांहेडाईमहे॥ असौयोवसर्पति 484
नीलग्रीवोविलोहितः॥ उतैनंगो
पाअदृशन्नदृशन्नुदहार्यः॥ उतैनं
विश्वाभूतानिसदृष्टोमृडयातिनः
नमोअस्तुनीलग्रीवायसहस्रा

485

ह. दायमेहूदे॥ प्रयोयेप्रसामनानो॥

८ हेतेमेकरत्रमः॥ प्रभुंबध्यनुतम

ममयोगार्थे॥ मर्णीम॥ यासुतेदूर

द्वद्वःपगतामगावेवयं॥ विज्ञाय

तुःकपर्दिनेविमलेणाबाणावातुत

+ या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः +

अनेशन्नस्य य इषव आभुरस्य निषङ्गधि

+ तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परि

+ भुज परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृ

णक्तु विश्वतः अथो य इषुधिस्त

वारे अस्मन्नि धेहि तम् नमस्त

487

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

मनोभव॥ यातइषुःशिवतमाशिवं
बभूवतेधनुः॥ शिवाशरव्यायातव
तयानोमृडजीवसे॥ नमोहिरण्य
बाहवेसेनान्येदिशांचपतयेनमो
नमोवृक्षेभ्योहरिकेशेभ्यःपशूनाप

489

रु॰ नयेनमो॥नमःशिष्पिंजरायत्विषी
मे॰ मतेपथीनांपतयेनमो॥नमोबभ्लु
१॰ शायव्याधिनेन्नानांपतयेनमो॥न
मोहरिकेशायोपवीतिनेपुष्टानां
पतयेनमो॥नमोभवस्यहेत्यैजगतां

तस्थपतयेनमो॥ नमोरुद्रायातता
यिनेक्षेत्राणांपतयेनमो॥ नमः
सूतायाहंत्यायवनानांपतयेन
मो॥ नमोरोहितायस्थपतयेवृक्षा
णांपतयेनमो॥५॥ नमोमंत्रिणेवा

रु. गिरिचरायकुलुंचानांपतयेनमो ॥ नमो
११ भुवंतयेवारिवस्कृतायौषधीनां।प
पतयेनमो ॥ नमस्त्राक्रन्दायतश्चै
र्घोषायसत्वानांपतयेनमो ॥ नमः
कृत्स्नवीतायधावतेपत्तीनांपत।

येनमो॥ नमःसद्रमानायनिर्वेदि
नेत्रव्याहृतीनाथपतयेनमो॥ नमो
निंबगिरोकंउभायस्तेनानाथपत
येनमो॥ नमोवेवनेपृविवचनेस्था
सूनाथपतयेनमो॥ नमोतिवनायप

493

ह· निवरायारालालोकपतयेनमो॥ नमो
१२ तिधेगिगतारधुधिमतेनमः राजप
तयेनमो॥ नमः स्कन्दाधिपायचिन्त्यो
मध्योमसलोकपतयेनमो॥ नमोमि
मध्योनन्तः वाराः प्रकृतालोकपतः

येनमो॥नमउस्नीषिणेगिरिचरा
यकुलुंचानांपतयेनमो॥नमइषु
द्भ्योधन्वद्भ्यश्चवोनमो॥नमइ
षुमद्भ्योधन्वायिभ्यश्चवोनमो॥न
मआतन्वानेभ्यःप्रतिददानेभ्यश्च

495

क॰ वो नमो ॥ नमो विसृजद्भ्यो विध्य ॥
२५ द्भ्यश्च वो नमो ॥ नमश्श्रायत्कृद्भ्यो धा
द्भ्यश्च वो नमो ॥ नमः स्वपद्भ्यो जाग्र
द्भ्यश्च वो नमो ॥ नमः शयानेभ्य आ
सीनेभ्यश्च वो नमो ॥ नमस्तिष्ठद्भ्यो

धावद्भ्यश्च वो नमः॥ नमः सभाभ्यः
सभापतिभ्यश्च वो नमो॥ नमोश्वे
भ्योश्वपतिभ्यश्च वो नमो॥ नमआ
व्याधिनीभ्यो विविध्यश्च वो नमो॥
नमउगणाभ्यस्तृंहतीभ्यश्च वो न

497

रु. मो ॥ नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च
१८ वो नमो ॥ नमो गणेभ्यो गणपति-
भ्यश्च वो नमो नमः कृ. त्सेभ्यः कृत्स
पतिभ्यश्च वो नमो ॥ नमो विरूपेभ्यो
विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो ॥ नमः सेना

498

भ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो ॥ नरथिभ्यो नमो

वरूथिभ्यश्च वो नमो ॥ नमो महा

द्भ्योऽर्भकेभ्यश्च वो नमो ॥ नमयुवा

भ्यश्चाशिनेभ्यश्च वो नमो ॥ नमः दक्षु

भ्यः संगृहीतृभ्यश्च वो नमो ॥ नमो

499

कृ. स्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो ॥ न
१५ मः कुलालेभ्यः कर्मारेभ्यश्च वो न
मो ॥ नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च
वो नमो ॥ नमः श्वनिभ्यो मृगयुभ्य
श्च वो नमो ॥ नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्य

500

ष्वोनमो॥ नमोभवायचरुद्रा
यच॥ नमःशर्वायचपशुपतये
च॥ नमोनीलग्रीवायचशितिक
ण्ठायच॥ नमोव्युप्तकेशायचक
पर्दिनेच॥ नमःसहस्राक्षायचश

501

रु॰ तधन्वने च ॥ नमो गिरिशाय च शि
म॰ पिविष्टाय च ॥ नमो मीढुष्टमाय
१६ चेषुमते च ॥ नमो ह्रस्वाय च वाम
नाय च ॥ नमो बृहते च वर्षीयसे च
नमो वृद्धाय च संवृद्धने च ॥ नमो

ग्राय च प्रथमाय च ॥ नम आशवे
चाजिराय च ॥ नमः शीघ्र्याय च शी
भ्याय च ॥ नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय
च ॥ नमो नाद्याय च द्वीप्याय च ॥ न
मो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च ॥ नमः पू

नो

503

रु. वेज्ञायचापरज्ञायच॥नमोमध्यमायच
म. पगल्भायच॥नमोबुध्न्यायचजगन्याय
२ च॥नमः सोभ्यायचप्रतिसर्य्यायच॥न
मोआशुषेणायचाशुरथायच॥नमो
बिल्मिनेचकवचिनेच॥नमोवर्मिणेचव

त्थिनेच ॥ नमःस्रूतायचावभेदेनेच
नमःश्रुतायचश्रुतसेनायच नमोधाम्यै
यचहेनन्यायच ॥ नमऊर्वर्यायचखल्या
यच ॥ नमःश्लोक्यायचावसन्यायच ॥
नमःस्रवायचप्रतिस्रवायच ॥ नमो

505

रु. वन्याय च कक्ष्याय च॥ नमो दुन्दुभ्याय
म. चाहनन्याय च॥ नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च
९ नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च॥ नम
स्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च॥ नमः स्वायुध
य च सुधन्वने च॥ नमः स्रुत्याय च पथ्यां

यच॥ नमःकाट्यायचनीप्यायच॥ नमो 506
नाद्यायचवैशंतायच॥ नमःकुल्या
यचसरस्यायच॥ नमःकूप्यायचाव
ट्यायच॥ नमोवर्ष्यायचवर्ष्यायच॥ न
मोमेघ्यायचविद्युत्यायच॥ नमोवी

507

रु. भ्रायचातप्यायच॥नमोवात्यायचरे

१५ ष्म्यायच॥नमोवास्तव्यायचवास्तु

पायच॥नमःशंगवेचपशुपतेनुसोमा

यचरुद्रायच॥नमोताम्रायचारुण

यच॥नमःशंगवेचपशुपतयेच॥न

मउग्रायचभीमायच॥नमोहंत्रेच। 508
हनीयसेच॥नमोग्रवधायचदूरेव
धायच॥नमोवृक्षेभ्योहरिकेशेभ्यो
नमस्तारायनमःशंभवेचमयोभा
वेच॥नमःशंकरायचमयस्कराय।

509

क. च ॥ नमः शिवाय च शिवतराय च ॥ न
२. मः किंशिलाय च क्षयणाय च ॥ नम
इरिण्याय च प्रपथ्याय च ॥ नमः पुल
स्तिने च कपर्दिने च नमो गोष्ठ्याय च
गृह्याय च ॥ नमस्तल्प्याय च गेह्याय च

नमःपर्यायचावर्यायच ॥ नमःप्रत 510
रणायचोत्तरणायच ॥ नमस्तीर्थ्या
यचकूल्यायच ॥ नमःफेन्यायचश
ष्प्यायच ॥ नमःसिकत्यायचप्रवा।
ह्यायच ॥ नमोह्रद्यायचनिवेष्प्या

5H

रु॰ यच॥नमःकाट्यायचगह्वरेष्ठायच

५१ नमःशुष्क्यायचहरित्यायच॥नमो

लोप्यायचलप्यायच॥नमःपांस

व्यायचरजस्यायच॥नमःसूर्म्याय

चोर्म्यायच॥नमःपर्ण्यायचपर्णशा

दायच नमआखिदतेचप्रखिदतेच 512
नमोविघ्नतेचापगुरमाणायच न
मआखिदायचविखिदायच नः
मोवःकिरिकेभ्योदेवानांहृदयेभ्यो
नमोविचिन्वत्केभ्यो नमआनिर्हते

ह. ध्वः इाप्रेग्रंथमस्पंतेदरिद्रीलले
२२ हित ॥ अरुंप्रज्ञानामेधापकवाणी
मेधांपशूनाम् ॥ माभैर्मारोमनःकिं
चनाममत् ॥ इमारुद्रायतवसेक
पर्दिने ॥ क्षयद्वीरायप्रभरामहेमते

514

यध्यानःशर्मेमह्यंपदेवनच्छदेवि
संपुटंगामेश्रस्मिन्ननान्तरम ॥ या
तेकद्दशिवानन्तः ॥ शिवाविस्पाद्द
मेवन्ती ॥ शिवाकृतस्यभेवज्ञे ॥ नया
नेम्रूडन्नीवसे ॥ पतिलोकदुस्पृहेति

515

रु. वृणक्तु परित्वेषस्य दुर्मतिरघायोः ॥
२२ अवस्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तो
कायतनयाय मृड ॥ मीढुष्टम शिव
तम शिवो नः सुमना भव ॥ परमे वृ
क्ष आयुधन्निधाय कृत्तिं वसान आच

ग्निनाकम्॥ विग्रहस्वा विकिरिद 516
विलोहित॥॥ नमस्तेस्तु भगवः या
स्तेसहस्रं॥ हेतयोन्यमस्मिन्निवपंतुता
सहस्राधासहस्राणि हेतयस्तवबा
ह्वोः॥ तासामीशानोभगवःपराची

517

रु. वामुर्त्वोऽजस ॥ अनंत्वात्त्वामहस्रा
५४ णियोमहाश्चभिर्भूमपाम् ॥ नघास
हस्रयोजनेनेव यन्त्वानितन्मसि ॥ ये
स्मिंमहत्यर्णवेंतरादेभवाश्चधि ॥ ते
षांसहस्रयोजने ॥ येनीलग्रीवाः

शितिकण्ठा दिवं रुद्रा उपाश्रिताः ।
तेषां ॥ ये नीलग्रीवाः शितिकण्ठा
शर्वा अधः क्षमाचराः ॥ तेषां ॥ ये व
नेषु शष्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलो
हिताः । तेषां ॥ ये न्नेषु विविध्यन्ति

519

रु. पात्रेषुपिबतोजनजनान्॥ तेषां॰ ।ये
म. भूतानामधिपतयोविशिखासःक
२५ पर्दिनः॥ तेषां॰॥ येपथीनांपथिर
क्षयऐलाबृदायव्युधाः॥ तेषां॰॥ ये
तीर्थानिप्रचरंतिसृकावंतोनिषं

520

श्रिताः॥ तेषां॥ य एतावंतश्च भूयां
सो वा दिशो रुद्रा वितस्थिरे॥ तेषां॥
नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि येषां व
र्षमिषवस्तेभ्यो दश प्रा॥ प्राचीर्दश द
क्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्द

521

रु.
घोधाक्तेभ्यो नमो ग्रस्तु ॥ ते नो मृडय
२६ न्तु ते यद्विष्मो यस्च नो द्वेष्टि तमेषां ।
जम्भे दध्यामि ॥ नमो ग्रस्तु रुद्रेभ्यो ये
दिव्येषां वर्षं न्तो दे येषां वातमिषव
स्तेभ्यो नमो ग्रस्तु ते ते नरस्या प्राचीर्दशा ।

दक्षिणादशप्रतीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्योन
मोऽस्तुतेनोमृडयंतुयश्चनोद्वेष्टितेयं
द्विष्मस्तंवोजंभेदधामि ॥ नमोऽ
स्तुरुद्रेभ्योयेपृथिव्यांयेषामन्नमिषवस्ते
भ्योदशप्राचीर्दश ॥ दक्षिणादशप्रतीची।

523
ह.
२

चीर्दर्भोग्रतेचदीचीर्दर्भोधास्तेभ्यनमो
ग्रस्तु॥तेनामृतयत्तप स्तुनोहुषितेयं
डिक्षोयस्तुनोहुषितंतेमयोज्ञम्भद्या
मि॥मद्यंपीत्वागुरुदारांस्तुगत्वास्तेयं
कृत्वाब्रह्महत्यांविधाय॥भस्मस्नात्वा

भस्मस्नाय्यास्नायान्नोकड्ढ्यायीमुच्य
तेसर्वपापैः ॥ नित्यंरुद्रएडीनित्ययज्ञो
पवीतीनित्यंदाताभस्मनाकर्मबंधी
तद्दृष्ट्वादेवमीशानमग्र्यातिस्था
नंतेनसाकंतदीयम् ॥ अनेनमंत्रपा ।

525

रु. ठेन॥ आत्मनोवांगमनःकायवाजि
२८ पापनिवारणोर्थे॥॥ अघोरः पुरुषः॥
सद्योजातः॥ वामदेवः॥ अमृतबल
रूः॥ बहुरूपः॥ त्र्यम्बकः॥ त्रिनेत्रः
त्रिशूलहस्तः॥ मृत्युंजयः॥ शान्तरू

ध्रुवः एकादशरुद्रः भवोदेवः शर्वो
देवः रुद्रोदेवः पशुपतिर्देवः उ
ग्रोदेवः महादेवः भीमोदेवः ईशा
नेश्वरः प्रीयेतां प्रीतास्सन्तु ॥

ॐ नमः शिवाय ॐ जयत्यनन्यसामा
न्यप्रकृष्टगुणवैभवः संसारनाटका
रम्भनिर्वाहणकविः शिवः ॥ ॐ न
मः शिवाय भूतभव्यभाविभावभावि
ने ॐ नमः शिवाय मात्मानसेयक

529

त्मनाजुषे ॐनमः शिवाय भीमकान्त
शान्तशक्तिशालिने ॐ नमः शिवाय
शाश्वताय शंकराय शम्भवे २ ॐ
नमः शिवाय निर्निकेत निःस्वभाव

शि॰
नि॰
२९

मूर्तये ॐ नमः शिवाय निर्विकल्पात्ना
ष्मपंचसंवदे ॥ ॐ नमः शिवाय निर्विवा
दृतिष्मनासिद्धये ॐ नमः शिवाय नि
र्मलाय निष्कलाय वेधसे ॥ २ ॥ ॐ नमः
पार्थिवायगंधमात्रसंविदे ॐ नमः शि

531

शि॰ इमास्यमारस्यात्तप्रये॥ ॐनमः। नेत्र
३॥ सायद्रूपनानिद्रूपिणे॥ॐनमः पावना
यसर्वभावसस्पृशे॥ ३॥ ॐनमः। नाभ
सायसाह्लमाद्रनाविणे॥ ॐनमः। निगे
लन्मलवापायमायिने॥ ॐनमः। वि

स्वहृद्दिसोहृवैकमीढुषे ॐ नमः ॥
सर्वतः प्रसारितपादसम्पदे ॥ ४ ॥ ॐ नः
विश्वभोगपभोगयोग्यपाणये ॐ नः
वाचकप्रपंचवाच्यवाहिने ॥ ॐ नमः
शिवायनमस्करांयसर्वधेंगसर्वंगयवे

533

श्रि॰ थे॰ ॐ नमः पुष्कलालिलोल्लकाय
११ मालिनी ॥५॥ ॐ नमः चात्तघाय
विश्वरूपसंहर्त्रे ॐ नमः नक्ष्मणवेय
विभागभूतये ॥ ॐ नमः पूर्तघायभो
क्तताभिमातिने ॐ नमः सर्वतोनित्यं

तत्तानियामिने॥६॥ ॐनमःशिवा 534

कामभेदकल्पनोपकल्पिनेॐनमः

किंचिदेवकर्तृत्वनाकलाहृते॥ॐन

मः॥किंचिदेवमत्पत्तोपपादिनेॐन

मःभोग्यमर्वंवर्धनोपरागिने॥७॥ॐ

535

श्रि॰ नमः शुद्धविद्वतन्त्वमेवद्रूपिणेॐ
५२ नमः हृत्क्रियाविकल्पेश्वरात्मने॥
ॐनमः सर्ववित्प्रभोसदाशिवायते
ॐनमः वाच्यवाचकाद्यषट्कभिन्न
ये॥८॥ॐनमः शिवायसर्वमेत्रसत्पदे

पपादिने ॐ नमः पंचधाकलाय
पंचपंचिने ॥ ॐ नमः सौवर्ज्ञेनवो
दुगुह्यभागिने ॐ नमः श्रीभक्तिमा
यलभद्दर्भूनायते ॥ ८ ॥ ॐ नमः श्री
वायसर्वतोविधीयसेनागरीयसे ॐ न

537

शि. मः ॥ सर्वतोमहीयसेमामहीयसे ॥ ॐ
३३ नमः शिवासर्वतः स्थवीयसेस्थ
वीयसे ॐ नमः तुभ्यमत्वणीयसे
मणीयसे ॥ १ ॥ ॐ नमः शि ॥ मंदराद्रि
केथवापिममयिने ॐ नमः नाकवी

त्रैलोक्यतलाभद्रहरिणे ॥ ॐ नमः बा 538
लेंदुचंद्रकाकिरीटिनी ॐ नमः ।
सोमसूर्याग्निनेत्राय पावनेत्रते ॥ २ ॥ ॐ नम ः
कालकूटकण्ठपीठमप्रियैॐ नम ः
धर्मरूपवृंगाधनायते ॥ ॐ नमः शिवा

539

शि. भस्मधूलिकणीलिने त्रिशूलिने गें
२४ नमः सर्वलोकपालिने कपालिने
॥२३॥ ॐ नमः सर्वदैत्यमर्दिने कपा
र्दिने गें नमः त्रिभुवनभ्रमनाकिने पि
नाकिने ॥ ॐ नमः नागराजहारिणे

विद्याविशेॐनमःमौलज्जाविलासि 540
नेमखवासिने॥२॥ॐनमःशिवाय
मन्मथप्रमाथिनेवृहल्लुवेॐनमःका
लदेहदाहदक्षैकारिणे॥नमःना
गकृत्तिवाससेपावासमेॐनमःभी

क्षि. षाणस्मशानभूमिवासने ॥ २७ ॥ ॐ
२५ नमः क्षि: पीठशक्तिपीठकोपभेद
नेॐनमःसिद्धमंत्रयोगिनेवियोगि
ने ॥ ॐनमः सर्वदिक्कान्तर्नयाधिका
रिणेॐनमः सर्वतीर्थतीर्थताविधा

यिने ॥५४॥ ॐ नमः श्रीः सांगवेदनद्विचा 542
रचारिब्राह्वे ॐ नमः षट्पदार्थेषो
३ षणार्थवादिने ॥ ॐ नमः शिवायस्वा
ख्ययोगपंचरात्रपंडिने ॐ नमः शिवा
भक्तिमात्रसंस्तनायप्रीतिने ॥ ॥ ॐ

३१. नमः शिवाय यार्द्दविस्मृयार्चितात्मवृत्ति

२६ ये ॥ ॐ नमः शिवाय भोग्यप्रदाय भोगदा

नन्दिने ॥ ॐ नमः पारगाय परागाय

मेविने ॥ ॐ नमः पारमार्थिकात्मरूपव

पये ॥ ९१ ॥ ॐ नमः शिवाय सर्वमंगला॥

त्वाधिपत्यचारिणे ॐ नमः सर्वेश 544
त्रिः वासनासवासिनी ॐ नमः स
र्वेतेश्ववासनारमात्मने ॐ नमः स
र्वमंत्रेदेवतानियोगिने १८ ॐ न
मः सस्थिरायनित्यकर्ममायिने

545

शि· ॐनमःकालकल्पकल्पिनेस्मृत
३२ ल्पिने ॐनमःभक्तिदायसौख्य
दायशम्भवे ॐनमःभूर्भुवःस्व
रात्मलसल्लादिरेण ॥ ॐनमः
शून्यभावशंतस्वरूपकारिणेॐनम

सर्वभावसुहृत्सिद्धिहेतवे ॐन 546
मः दुर्नैनैकदुर्निवारहन्तवे ॐ
नमःसर्वसिद्धिदायिनेनमायि
ने १० ॐनमःभक्तिमात्रभाविने
नमोनमः ८१ ॐनः भास्वते ॐ

शि.
२८

।नमः भर्गाते ॐनमः पार्वते ॐन
मः गर्वते ॐनमः खर्वते ॐनमः
पर्वते ॐनमः रुद्रते ॐनमः भीमते
ॐनमः विस्रवे ॐनमः त्रिस्रवे ॐ
नमः धन्विने ॐनमः खड्गिने ॐन

548

मः चर्मिने ॐनमः वर्मिले ॐ
नमः कर्मिले ॐनमः धर्मले ॐन
मः आमिने ॐनमः कामिने ॐन
मः योगिने ॐनमः भोगिने ॐन
तिष्ठते ॐनमः गच्छते ॐनमः हे

549

शि. नवे ॐ नमः सेनवे ॐ नमः शिवा
१५ सर्वथा ॐ नमः सर्वदा ॐ नमः स
र्वतः ॐ नमः सर्वशः १०५ ॐ शि
वभवरुद्रहरशंकरभूतपतेगिरि
शगिरीशभर्गशर्वशिवेश्वरनील

550

गल त्रिनयननामदेवगिरिजाध
वमारिपोजयजयदेवदेवभग
भवतेस्तु नमः एतामहोन्नरमा
तनस्कारसंस्कारपूतांभूतार्थव्या
ख्यातिनुतिमुदाहृत्यातिनुतिमुदा

551

श्रि. इत्यश्वमेधस्य कोश्चिद्विदाः

५. यदिहृद्‌शूलं संविलेतिस्माकिं

खिवैनानेवांभव नुपवनःनीधिना

शुभसिद्धिः हृतियाः नुनिनाक्षुशिवाः

नकंपलमेघुसमस्मनम ॥ ॥

552

ॐ नमः शिवाय॥ ॐ हरायन।
मः॥ ॐ इति रुद्राहरणं॥ ॐ महेश
रायनमः॥ इति लिंगसंग्रहं
शुभं वेदिकं लिंगस्थापयेत्
दर्पमाचितं लिंगंस्थापयेत्

श्रि॰ पुंभवे नमः ॥ इत्यासनं ॥ ॐ ह्रां
५॰ अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रीं तर्जनी
भ्यां नमः ॥ ॐ ह्रैं अनामिकाभ्यां
नमः ॥ ॐ ह्रौं कनिष्ठिकाभ्यां न
मः ॥ ॐ ह्रः करतलकरपृष्ठा ।

ह्रूं मध्यमाभ्यां नमः

554

भ्यां नमः ॥ इति करन्यासः ॥ अथ

षडंगन्यासः ॥ ॐ ह्रां हृदयाय

नमः ॥ ॐ ह्रीं शिरसे स्वाहा ॥ ॐ

ह्रूं शिखायै वषट् ॥ ॐ ह्रः अस्त्रा

य फट् ॥ इति तालत्रयं दिग्बंध

555

शि. नैऋयान ॥ अथ ध्यानम् ॥ ध्या
१ येन्नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं
२ चारुचंद्रावतंसं ॥ रत्नाकल्पो
ज्ज्वलांगं परशुमृगवराभीतिह
स्तं प्रसन्नं ॥ पद्मासीनं समंता ।

स्तुतिममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिं 556
वसानं॥विश्वाद्यंविश्ववंद्य
मखिलभयहरंपंचवक्त्रंत्रिने
त्रं॥इतिध्यानम्॥शूलपाण
येनमः प्राणाइहप्राणाः॥२॥ॐ

55

श्रां श्रीं श्रौं यं रं लं वं शं षं लं क्षं
शूलपाणये जीव इह स्थित
त ॥ ॐ यं रं लं सर्वेन्द्रियाणि इह
तिष्ठ ॥ ॐ श्रां श्रीं श्रौं यं रं लं वं श
षं लं क्षं शूलपाणये इत्वाणाह्न

आवाहितोभव॥ मूलपाल्ये 558
इहागच्छ॥ १॥ इहतिष्ठ॥ २॥ इ
हसन्निहितोभव॥ ३॥ अर्घोमा
दिवंदनजलाक्षितानिनिवि
पेत॥ प्राणायामंकृत्वा॥ स्ता

559

शि॰ पू॰ ०

नंसमर्पयामिशिवायनमः॥श्र

त्तंसमर्पयामिशिवायनमः

बिल्वपत्रंसमर्पयामिनमः॥

धूपंसमर्पयामिशिवायनमः

दीपंसमर्पयामिशिवायन।

मः॥ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रैं ह्रौं ह्रः य 560
थांमंर्त्वां मंत्रं जपं कुर्यात्॥ ॐ
शर्वाय क्षितिमूर्तये नमः॥ ॐ
भवाय जलमूर्तये नमः ॐ रु
द्राय अग्निमूर्तये नमः॥ ॐ उ

561

शि॰ २ ५ ग्राय वायुमूर्तये नमः ॥ ॐ भी
माय आकाशमूर्तये नमः ॥
ॐ महादेवाय सोममूर्तये न
मः ॥ ॐ ईशानाय सूर्यमूर्तये
नमः ॥ ॐ पशुपतये देवायय

562

ऩमानमूर्तयेनमः॥ इत्यावर्ण
पूजा॥ ॐमहादेवायनमः॥ मु
खिवार्घंकृत्वा॥ ॐपिनाकायनम
ःविनिक्षिपेत्॥ नीलकंठपदां
भोजपालिस्फुरलिमानसः

शि· शुभस्तनलिंगोद्धिये हे स्थाणनमस्त
सू· ते ॥ योनहृद्गगनमार्गविहंगमप्रज्ञामदा·
६ यपायिनें ॥ इच्छाकामसमृद्धार्थपुन
रागमनायवा ॥ इत्येतन्मे स्वात्मस्थैव
शूलिपाणिपिनाकधृक् ॥ शि

वः पशुपते सैव महादेव विसर्जनं 564
नम॥ इति शिवपूजा समाप्तमः॥
॥ ॐ नमः शिवाय॥ मां वे भस्मासि
तेसिं तवहसितेह स्लोकपालसितं
त्वद्धांगेवसितंसितं व वृषभं॥ क

565

सि. लेसितेङ्कृदली॥ गंकाके।गसितं
लि. ज्ञरापयभितचेद्रः सितोमूर्धति
६ मोवःमवेसितोदद्यान्नविभवः।
पापद्रयः शंकरः॥ गेन्द्रस्याश्चग
तिमवाचिंतलिंगंनिर्मलभास्कर।

शोभितलिंगं ॥ न्मजदुःखवि 566
नाशकलिंगं तत्प्रणमामि सदाशि
वलिंगं ॥ ५ ॥ सुरगुरुसुरवरपूजि
तलिंगं सुरवनपुष्पसदार्चित
लिंगं ॥ परात्परं परमात्मकलिंगं

567

लि॰ तेषु॰ ॥ १ ॥ सिद्धसुरासुरवंदितलिं
८ गं सुरसुगंधसुलेपितलिंगं ॥ बु
द्धिविवर्धनकारणलिंगं ॥ तेषु॰
३ ॥ देवगणार्चितसेवितलिंगं
गणपतिविहितनमोभितलिंगं ।

दत्तमखोशानननाशानलिंग नम- 568
ष गणविघायवपूजितलिंग काम
विनाशनकारणलिंगम् रावण
दर्पनिवारणलिंग नम्रणतो- ५
कुंकुमचंदनलेपितलिंग चंपक

561 पुष्पाञ्जलार्चितलिगम् संचितपा
पविनाशनलिंगं तं प्रणतोस्मि॰ ६
कनकमहामणिभूषितलिंगं कृदि
लिं जगत्परिवेष्टितलिंगं दिनकरको
५ टिसमप्रभलिंगं तं प्रणतोस्मि सदा॰

गे नेत्र॥७॥ ग्रहविध्यपरीवेष्टि 570
तलिंगसृष्टिस्थितिलयकारण
लिंगे॥ जन्मजराभयकारणे तलिं
गे नेत्र॥८॥ लिंगाष्टकमिदं पु
ण्यं ये पठिष्यंति मानवा॥ सर्वपा

लिं॰ पापैर्मुक्ता यांतितेपरमंपदं ॥ १॥
९ तिलिंगाष्टकसंपूर्णमसमाप्त ॥
ॐनमःशिवायमंत्रेण योजपेत्सर्व
मेवच ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंभस्म
भवतितत्क्षणात् ॥ ॥ ॥ ॥

572

वोदेवोनमहिम्नः पारस्तव ॥ अघोरा
न्नापरोमंत्रोनास्तितत्वंगुरोः परं
म् ॥ इतिमहिम्नः पारस्तोत्रं ॥ शुभम
स्तु ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ल्ल ॥ ॥ ॐनमः शिवा
देवामोदेवमौघानामादिमध्या

573

शि॰ को॰ ८२

न्नवर्जितम्॥ आवगमेनमस्कृत्यप्रप
च्छदेवषडाननः॥ श्रीस्कंद उवाच॥
शिवंशिवाकलाक्रांतमणिमौलि
विराजितं॥ शिवालोकवचेतान
ममवक्तुमिहेन्नसा॥ श्रीईश्वरउवाच

 574

॥ साधु साधु महाप्रज्ञा बुद्धिमान्
सि वत्स ॥ यत्त्वयेदं कृतं प्रश्नं
तत्सुराविसुनाकृतम् ॥ कथितं
न मया तस्यै तस्माद्दिशेषतः ॥ हमे
न वैतन्नज्ञातव्यस्वामि शृणुष्वैक ।

5̶7̶5

शि. मनःस्थितः॥ शिवाख्यं कवचं पु
क. ण्यं सर्वपापप्रणाशनम्॥ सर्वं
३३ मंगलमांगल्यं सर्वश्रेयप्रदाय
कम्॥ सर्वोपद्रावकं चैव सर्वार्ति
विनिकृन्तनम्॥ सर्वदुःखप्रशम

576

नेसर्वकामफलप्रदम् ॥ ॐ ॥ ईशो
मामग्रतः पातु चेशः पातु पृष्ठ
तः ॥ ईशानः पातु शिरसि मुखे त
त्पुरुषस्तथा ॥ अघोरो दक्षिणे क
र्णे वामदेवस्तथापरे ॥ सद्योजातः

577

शि
क.
२७

क्रिलोयंतुनेत्रेयोपातुशेकः॥ क
पट्टीचभ्रुवोपातुपक्ष्माणिनीलले
हितः॥ चक्षुषीरेवटे वेपोललां
हृदयमध्यत्रः॥ वोमकेशोहृत्रेपा
तुकपालीवामकंरुतम॥ कपो

लोपातुमेहृद्वोनामेतेवमेष्टरा :
श्रृधोपातुमेग्रामसुस्त्रिवुंकेगिरि।
गुतलथा॥ दंतमूलेभवःपातुदंता
ग्रेष्ठेनकौंकः॥वक्रेरतन्नमवैश्रो।
लम्बिकायांचयमलकः॥कएठरव

त

579

त्रि. नुमेनीलकण्ठोवृषभवाहनः॥

क. भुजयोर्न्नेयवान्पातभुजङ्गाग्रेचेदृशे

३५ श्वरः॥ कंठह्याद्यंगुलीपातुनखां

स्त्रिपुरांतकः॥ उरस्थलेहृदःपा

तुवक्षोदक्षाध्वरांतकः॥ विस्थले

दक्षिणपार्श्वे वामपार्श्वे पिनाक
भृत् ॥ महाशिवः पातु हृदि त्रिनेत्रे :
पार्वतीपतिः ॥ उदरं पातु मे शश्वद्
द्विताः प्रतापवान् ॥ पादं गुह्येश्व
ली पातु मम पृष्ठास्यात् नैर्ऋत्यानि च ॥ पा

581

श्रि॰ दद्दयतलेपात्तबांसचणमेस्वः।
क॰ गुल्फौ रात्रमेभैरवांते योमेव्याद्वि
२६ लोचनः॥ जानुद्वयंपद्मकृतिकृत्युगंमे
त्रयवलया॥ गुह्यंरात्रमेभीमः क
टिंमेमहर्जेटिकत्या॥ उग्रोरात्रमे॰

मौहृन्नाभिं नारायणप्रियः ॥ श्रुते 562
षुः पातु मे लोम्नि श्रुवं ः सर्वांगमं
पितु ॥ ॐकारः पूर्णानन्दस्विम
पति
वेरदातु ॥ नकारो हरिं पातु मः
कारो मां मम कंचयम् ॥ षाकारः पातु

शि. मेमेदोवकाः पातुमेस्थिषु यर्क

क. रः पातुमेमज्ज्ञाशुक्रे पातुषडात्म

१२ कः॥ एवंषड्ध्वामयंसर्वंधर्माधर्मम

वयम्॥ देहंममेतियोध्यायेत्सोहं

मेवनसंशयः॥ यदिदंस्कलवंगृहे

584

ष्कृतं ते मया पुना ॥ शिवेनैवं दा
युष्माकं कवचं समुदाहृतम् ॥ दि
नैवा यदि वा मासं वत्सं वा विवत्स
रम् ॥ दशसंवत्सं वापि त्रिसंध्यं यः
पठेन्नरः ॥ तस्य पुण्यफलं यत्तद्वा

श्रि. द्रोहं स्पृशन्त्यनन्याः ॥ इति हृद्ये माः
क. महृते मामसां हृद्यं ध्यान्तं तया ॥ वंशो
२८ ज्ञानमाकृते यत्नं विवर्णात्समज्ञनम
ज्ञम ॥ नमस्य सर्वं कृते यज्ञनात्को
वापपातकम ॥ नमः सर्वे विलयंया

यातिरविर्ग्गातितिमिंयथा ॥ दृष्ट्वादे 586
यःपठेत्रिसंध्यंत्रिकालेध्यानपूर्वकं ॥
अनेनैवशरीरेणजीवन्मुक्तोभव।
त्यसौ ॥ अणिमादिगुणान्प्राप्यवि
वोत्सवेस्यूयाततः ॥ सर्वादिशिखवा

587

श्रि. गोत्रेषु सर्वसागरवासिषु ॥ सर्वद्वीपेषु
क. सर्वत्र विचरेद्वायुवाहनः ॥ अन्तर्
११ दिव्यानि भुवनानि चतुर्दश ॥
मम लोकेषु सर्वत्र विष्णुलोके तथै
व च ॥ ब्रह्मलोकेषु रुद्रे सर्वत्राप

निवारितः॥ इंद्राग्नियमनैरृतिव
रुणपवनादिभिः॥ धनदेशान
पर्यंतैर्लोकपालैः समन्वितम
ब्याद्युतिसैमण्डलस्याण्डलहा
हतः॥ ~~ पुपधूपाद्यैर

589

स्तु. विभिस्त्रुसमपात्यते ॥ दानवैस्तुसतोऽपि

कृ. यैः ॥ मिद्गुणंपर्वकिन्नरैः ॥ यदेविद्य

रं. धैर्नागैरप्सरोभिस्समपात्यते ॥ २८ ॥ वृन्दै

लोकेत्विपर्वैस्वैः । स्त्ररसैर्वान्यतः ।

सिः ॥ पञ्चपासिमगो [illegible] प्रतंतस्तं

ज्ञत्रिभिः ॥ अथ्या किं बहुनावत्सतत्त्व
हेयथाम्हलम ॥ मयाचविस्मृनावैव
विस्वकर्तोम्सपाल्यते ॥ पार्वेत्यमम्सदा
तद्भ्यामसम्वत्यादिमात्रभिः ॥ गोर
गदिद्योगोंइैटोगिनीयस्तुपाल्यते ॥ १

591

वि॰ स्तवानां लव राजोयं त्स्तवानां भजते
क॰ स्वः॥ इति श्री विष्णु पुराणोक्तं शिव
३१ कवचं स्तवदमस्तु ॥ ॥ ॥ ४ ॥ ४ ॥

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ ऋष्यादि
पल्लिपिण्ड ॥ ॥ अस्य ब्रह्मज्ञ कुम्भग
ऋमयख्यपरमहंसः अनुष्टुप्छन्दः ॥ अ
अनन्त ॥ एवं मन्त्र जुकुमसः अ
मद्रुत्रः । शुक्रमण्डलुः । वायोगति ।
गर्भाशयः । मनुं पशिवीः । प्रसिद्ध

593 [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

595 गुलीगतिः। सर्वमन्त्रमयमगुणरूपः॥
सर्वमन्त्रमयमगाधं गुणपृथिवी॥ उडु
उडुलमगीरभा॥ भरुभरु मकेतिविषय
भेदः कालः॥ अकल्पविकल्पकं भवः॥
निष्कय म्निकवछिन्नति। मेरुंवचसाव
भगरणा॥ उतिभागवछीम्निपा॥ भू
रूपधाहेवेतनअभावः भगवत्परः।

॥ ३२ ३

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

597 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

599

600

[illegible]

604 मा भक्त्यै के [illegible]। निर्विकल्पो निरवयवः।
निर्गुणो निरञ्जनः अव्यक्तः अव्ययी।
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

603 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ममापभक्तुः सुनिः अभग्रीवमिरः 606

मगीरः सतुसभक्तुः भकलेम्ब्रियं

लि, निरपुठहुसुगनघनमु छ्ह

गकंविरलविनुहुविमिनुभरविमं

विमकभी समिनुभरउमनकुपमि

वंघमउंकमिउंरमांपेनिमी उपानि

607 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] 608

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] 610

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 612
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

613 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

615 उभयं विभक्तमासीत् भवति जटस्
भीमवत्ससवत्कूलपतो जतेनस्वभा
प्रेतिभंभगात्ववगमसतभा उभयंवि
स्ष्टिंनकेवलं ठलभक्ते । केवलं ठलम
क्तं ॥ उदवावेस्केवलेपनियतो

कृ॰ 13

616

617 ॐकारं बिंदुसंयुक्तं नित्यं ध्यायंति यो
गिनः कामदं मोक्षदं चैव ॐकारं तं
नमाम्यहम् १ ऋजातो नष्टनो यस्य
योयस्य न विद्यते नमन्ति देवतास्सर्वे
नकारं २ महादेव महावक्त्रं महाध्या
ॐ नपरायणम् महापापहरं देवं म·
१ वाहनं वृषभो यस्य चापं

त्रिकालठभुवना-॥५॥वामेशक्तिस्थं
देवं॥वक्ता॥५॥ पद्मपत्रस्थितोदे
वासर्वव्यापीमहेश्वरः॥योविभुंस
सर्वदेवानां॥वक्ता॥६॥इदमेघटद्द
रमंत्रंप्रातरुत्थाययःपठेत्॥सम

619

शि॰ मुक्तः सर्वपापेभ्यः शिवलोके च गा

सू॰ च्छति ॥ ७ ॥ इति षडक्षरस्तोत्रं स

माप्तम् ॥ ॐ नमः शिवाय ॥ नागेन्द्र

हाराय त्रिलोचनाय भस्माङ्गरागा

य महेश्वराय पदेवादिदेवाय दिगम्ब

रायतस्मैनकारायनमःशिवाय ॥
१॥ मातंगचर्माम्बरभूषणायसम
स्तगीर्वाणगणार्चिताय ॥ त्रैलोक्य
नाथायपुरांतकाय ॥ तस्मैम ॥ २॥
शिवामुखाम्भोजविकाशनायदक्ष

621

शि. स्यायत्ताभुवनाशनाय ॥ चंद्रार्कवैश्व
व. नरलोचनाय तस्मै शिकाय ॥ ३ ॥ वसि
२४ ष्ठकुम्भोद्भवगौतमादिमुनीन्द्रवंद्या
यगिरीश्वराय ॥ श्रीनीलकण्ठाय
वृषध्वजाय तस्मै वकाय ॥ ४ ॥ यज्ञस्व

622

तृणाय मन्त्राधरस्य पिनाकहस्ताय।
सनातनाय ॥ नित्याय शुद्धाय निरं
जनाय । तस्मै यकाराय नमः ॥५॥
एतत्पंचाक्षरीस्तोत्रं यः पठेत्प्रयतो
नरः ॥ शिवलोकमवाप्नोति शि

623

द॰ व २५

वेनमहमोदते॥६॥ नमो गुरवे॥॥
मैंनभूमिर्नमोयंनतेजोनवायुर्नखं
नैंद्रियंनैवतेषांसमूह:॥अनेको
तिकत्वात्मसुषुप्तैकसिद्धस्तदेकोव
शिष्ट:शिव:केवलोहम्॥१॥न

624

वर्णानवर्णाश्रमाचारधर्मानमेधा
ख्यानयोगादयोपि॥ अनात्मास्र
यांस्ममाध्यासहानां॥ नदे॥ २॥ न
मातापितावानलोका नवेदानदेवा
नयज्ञानतीर्थंब्रुवंति॥ हपुमोनि

स. रत्नामूर्त्यात्मकत्वा॥न्नेदं॥ २

व. नमोल्यनमोवंनतत्वचाराचेनज्ञैने

३५ नमीमांसकादेर्मतेच॥विशेषि

नुभूत्याविभ्रजात्मकत्वा॥न्नेदं॥

ष॥नचार्थंनबाध्यानुबोन्तर्वेदं

वौ

नमध्येनतिर्यङ्नपूर्वापरादिक॥वि
यद्व्यापकत्वादखण्डैकरूपम्।दे:
५॥नशुक्लंनकृष्णंनरक्तंनपीतंन
कुब्जंनपीनंनह्रस्वंनदीर्घम्॥अरूपं
तथाज्योतिराकारकत्वा॥दे:।६।न

627

स्त. घ्रात्मानप्राणंनस्त्रियोनमिद्रान
त्रि. चत्वंनचाहंनवायप्रपंचः॥सर्वं
२६ पावकेयोविकल्पात्महिंस्मृत्तदे
कोव॥१॥नभ्रागन्नमेस्वप्नकोर्वं
तद्भूमिर्नविश्वोनवामेज्ञनः॥प्राह्मा

628

कोवा अविद्यात्मकत्वात्त्रयाणां

तृतीय ॥ स्पदे ०॥ ८ ॥ अपिव्यापक

त्वादितत्त्वप्रयोगत्वतः सिद्धभावं

दुनन्यासप्रयत्नात् ॥ नपात्र समेत ॥

समक्तं तदन्यत्रदेकोच ०॥ ७ ॥ नचै

सि॰ केनतदन्यद्द्वितीयं कृतः स्यात्स्वकेव

बि॰ लं त्वं न चाकेवलत्वम्॥ न शून्यं न चा

१२ शून्यमद्वैतकत्वात्कथं सर्ववेदांतवे

द्यं ब्रवीति॥ इति शंकराचार्यविर

चितं सिद्धांतबिंदुस्तोत्रं समाप्तम्॥

[illegible]

631

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

633

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

635

[illegible]
[illegible]
[illegible]

637

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

638

[illegible]

इति श्री ग[illegible]

समा ॥ [illegible]